

1955

VILNA UKRAINA

Vol. 6

ВІЛЬНА УКРАЇНА

Збірник ч. 6

1955

ЛПУК „Хобин Мініз” — 184 Alexander Ave., Winnipeg, Man., Canada.

.....	62
3 жиріб жо Перекупи	60
Жекопук Мопаті, Тігіра крооджі	60
М. Бепеа, „Можа Якіша”	60
М. Бакуненко, Б. Тпунко — „Үкішіа еңорюхи і мін”	53
Н. Гоноген, Хора үкішікія нығашкаруі	48
HA KPAНHИKAX KHNOKR	
.....	46
Леан Бакуненс, Желто Жоғарыннан 31311 VPM	44
Б. Н., Білімкін	42
3. Мотіпін, Тірбілауда, яңа деопретауда	36
O. Ивановен, 3 хотарина	36
HАИІ 3АВРАМЕНКО	
.....	29
B. Тункіекінн, Үкішікія Аброкефасына Непіра і падахкасқа көнгілдіктіңіңа білді	29
ЖОРЫМЕТИН	
.....	26
Онереканже Оксун, Жоғару мінде	25
Ініза Толбұймах, Екіхомдің қамоқтінің Үкішін	20
B. Б. Небауменко, Жоғарын жеғірібоғынан 074	14
O. Даңғыл-Біндоедебекнүү, Өн тірекінде 65-жыл VIIApmn	11
H. Наңғаналықо, Жоғары үлгісін көнілпес?	1
CтоС.	

ВІЛЬНА УКРАЇНА

ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ ВІЗВОЛЬНОЇ ДУМКИ

ВИДАЄ: Українська Вільна
Громада в Америці.

Адреса для адміністраційних
справ і грошових посилок:

Ukrainian Free Society of America,
2961-2965 Carpenter Ave., Detroit 12,
Michigan.

Редактує Колегія.

У всіх справах Редакції зверта-
тися на адресу Редакційної Ко-
легії: Mr. Mykoła Nahiriak, 245
Centre St., Trenton 10, N. J.

Ціна примірника 75ц. Перед-
плата на рік (4 числа) \$2.00.

РІК II.

1955

Ч. 6.

Г. НАЛИВАЙКО

Що означає для нас Шостий Конгрес?

ЩО ГОВОРЯТЬ ДЕЯКІ ДЕМОКРАТИ?

Після Шостого Конгресу Українського Конгресового Комітету Америки, що відбувся в днях 28—30 травня цього року в Нью Йорку, поширилися серед суспільних кіл в Америці зовсім баламутні погляди з його перебігу. Преса ОУН Бандери та її сателітів, очевидчаки за пляновою пропагандивною директивою, представляє результати Конгресу так, що нібіто на ньому виграла лінія цього середовища. Цій агітації мимовільно піддалися деякі люди з табору прихильників УНРади, які під впливом цієї пропаганди набрали дійсно переконання, що табор демократичних організацій потерпів на Конгресі поразку.

Цей образ Шостого Конгресу, що його намалювала пропаганда Бандери, став популяризуватися в демократичних колах ще й тому, що деякі провідні особи з демократичного табору ще в ході Конгресу, навіть у тому часі, коли Конгрес ще не прийняв ніяких рішень, вмовляли в кожного демократичного делегата думку, що нібіто демократи на Конгресі вже цілком програли через ту формулу резолюцій в українських справах, на яку були погодилися представники політичних груп табору прихильників УНРади. Широкі кола нашого суспільства повинні в тому стані справи дістати всеобщу оцінку Шостого Конгресу. Щоб ця оцінка була правдива, треба нам наперед усталити певні факти, бо тільки на підставі фактів ми можемо зробити правильні висновки. Без усталених дійсних фактів всякі висновки будуть тільки простою фантазією.

ПЕРВІСНІ ЦІЛІ “БАНДЕРІВЦІВ” щодо КОНГРЕСУ

Найважливішим питанням, що стосується фактичного стану Шостого Конгресу, це питання про те, які цілі ставив собі табор “бандерівців” щодо Конгресу, яка була його тактика і який був вислід цих завдань. Рівночасно треба також усталити факт, яка була тактика табору прихильників УНРади і інших демократичних груп щодо Конгресу та які цілі вони собі ставили. Наперед розгляньмо питання про те, що хотіли від Шостого Конгресу “бандерівці”.

На підставі інформацій, що їх можна було дістати з вірогідних джерел ще перед Конгресом, а дальше все те, що показалося в світлі подій на самім Конгресі, "бандерівці" мали такі завдання:

1) Зібрати всі можливі сили своїх організацій і своїх сателітів на Конгрес, щоб опанувати його пропагандивно для себе; 2) перевести такий вибір Екзекутиви УККА, щоб у ній прихильники "бандерівської" політики були найсильнішою групою і щоб таким чином визначували в найближчім періоді 3-ох років політичну діяльність цілої централі УККА, а в слід за цим також опанувати своїми людьми весь адміністративний апарат централі, а згодом і в місцевих філіях; 3) евентуально ще провести на Конгресі ухвалу, яка виразно касувала б постанову П'ятого Конгресу про визнання політичного центру на чолі з УНРадою як єдиного легального національно-державного центру українського військового руху, що продовжує традицію вільно визначеного народом українського державного уряду в противагу накиненому Москвою советському урядові в Києві.

Всю роботу "бандерівців" для проведення цих завдань виконувала "Організація Оборони Чотирьох Свобід України" (ООЧСУ), яка, як формальний член УККА, представляє на цім терені засадницьку політику ОУН Бандери. Провід ООЧСУ ще осінню минулого року був приготував пляново всю кампанію на цей Конгрес. Він заключив порозуміння з іншими організаціями, які з різних міркувань вже раніше йшли за "бандерівською" течією проти демократичного табору прихильників УНРади. До цих союзників для кампанії на Конгрес треба зарахувати провід (але тільки провід, а не низи!) "Провідніння" і "Українську Гетьманську Організацію", а в справі вибору голови УККА — також "угаверівців". Цей бльок мав можливість по лінії небандерівських організацій пропихати своїх делегатів досить численно, більше ніж від власних. Поспішним порядком вписувано до УККА відділи "Провідніння", які до того часу не належали до УККА, щоб мати можливість по цій лінії впливати і від них вислати своїх делегатів на Конгрес. Тим способом бльок "бандерівців" витягнув максимум своїх делегатів на Шостий Конгрес. Разом було їх кругло 130 управляючих до голосування. Крім того "бандерівці" постаралися про те, щоб на Конгрес прибуло як найбільше їхніх людей як "гостей", що вправді не мають формального голосу на Конгресі, але за те можуть безпереривно вести відповідну пропаганду серед незорієнтованих делегатів "нeвтральних" організацій і на пленарних сесіях Конгресу в потребі збільшувати силу своїх "клякерів" або підтримувати галабурди своїх делегатів проти неміліх осіб чи пропозицій. Таких "гостей" стягнув бльок ООЧСУ близько 75 на всіх 95 гостей. Така була чисельна сила цього бльоку.

Провід бльоку ООЧСУ мусів здавати собі справу з того ще перед Конгресом, що йому невдається мати більшості своїх певних делегатів. Тому він ще раніше постановив здобути собі ще союзників серед інших груп у середині УККА. Цим союзником мав бути в розрахунках ООЧСУ "тут рожденний" елемент. Популярно цей сектор нашого суспільства в Америці називає себе "молоддю", хоч серед цієї частини молоді осіб у віці до 25 літ є мало, а переважає вік між 30—45 літ. Провід ООЧСУ плянував приєднати собі цей елемент тим способом, що знову поставив на кандидата на голову УККА проф. Лева Добрянського, який дотепер дав нераз докази того, що він не визнається добре в українських справах і при тому любить робити "політичний вітер", отже дуже добре може підладати під впливи "революційної" фразеології ОУН Бандери. Цей вплив дотепер виконувала на проф. Добрянського група "Закордонного Представництва УГВР" на чолі з Миколою Лебедем. В ім'я престижу цієї групи проф. Добрянський майже бойкотував УНРаду та її представництво в ЗДА. Коли слідом за розколом в середині ОУН Бандери загострилися взаємини між Миколою

Лебедем і Степаном Бандерою, то також по slab на проф. Добрянського значно і вплив групи ЗП УГВР. Архієпископ Іван Бучко публічно за судив політичну й ідеологічну платформу УГВР, як "безбожну" і "протицерковну". Цим способом український церковно-католицький провід відрікся публічно від групи ЗП УГВР і зокрема від М. Лебедя, якого Архієпископ Бучко раніше всіми силами підтримував і по католицькій лінії вплинув на проф. Добрянського, щоб він також всюди у своїх виступах рекламиував ЗП УГВР і М. Лебедя. Відрізавши полі від ЗП УГВР, католицький клер рішив увійти в громадську співпрацю з середовищем Бандери. Перед розколом Бандера був би ставив католицьким чинникам певні умови. Тепер після розколу, коли від ОУН Бандера відійшли численні провідні мозки і чимало молоді, Бандера був у примусовій ситуації і потребував за всяку ціну сильного союзника без огляду на його умови, щоб рятувати свій престіж в очах членів ОУН. Тому він просто піддав свій табор в Америці і Канаді під омофор Католицької Акції. Після того акту провід ООЧСУ на терені УККА сподівався, що по лінії Католицької Акції дістануть наказ усі католицькі елементи в УККА підтримати на Конгресі політику ООЧСУ і допомогуть цьому середовищу досягнення його політичних цілей.

Як виявилося потім на Конгресі, провід "бандерівців" на основі підрахунків своїх сил побачив, що ООЧСУ і його сателіти не можуть самі осiąгнути більшості на Конгресі. Тому цю недостачу в числі голосів він постановив наділочити психологічними засобами, дисциплінованістю своїх делегатів, продуманою пляновістю своїх виступів та масовим виступом "клякерів" у користь своїх промовців і кандидатів або гудінням, криком і тупанням ніг, полученим зі свистом проти неміліх собі осіб і внесків. Цей останній засіб мав на меті викликати враження в середовищі "невтральних", що "бандерівці" розпоряджають більшістю і що таким способом треба з ними тут миритися та погодитися на їх вимоги. І справді, згадані вище засоби тактики дали зразу "бандерівцям" на Конгресі велику психологічну перевагу: цілій другий день і частину третього дня вони своєю тактикою опановували настрої більшості "невтральних". Потім цей засіб пропаганди і морального терору обернувся в опінії "невтральних" проти "бандерівців".

ЯКА БУЛА ПОВЕДІНКА ДЕМОКРАТИЧНОГО ТАБОРУ?

Коли середовище "бандерівців" виступало перед і на Конгресі організовано, дисципліновано і з ясним пляном своїх завдань та мало один свій провід, то табор демократичних організацій ішов на Конгрес майже цілком не приготований. Голі факти скажуть нам цю терпку правду переконливо. Ці факти ось такі: 1) Хоча представники деяких організацій звертали увагу іншим демократичним організаціям на те, що "бандерівці" готуються пляново до опанування Конгресу, то відповідальні чинники табору прихильників УНРади не хотіли зробити ніякого рішального кроку, щоб припаміні скликати нараду всіх тих організацій, які виразно підтримують УНРаду, створити спільній керівний орган та підготовити участь того табору в Конгресі. По довгих мороках протягом цілих 5 місяців скликано таку нараду шойно на місяць перед Конгресом, тобто цілком запізно. 2) Велика кількість організацій виявила або повну незайнтересованість щодо Конгресу або навіть явно негативне ставлення до нього і взагалі до питання дальшого свого членства в УККА. Були між іншим і такі пропозиції, у яких говорилося, щоб від кожної організації вислати тільки по одному делегатові в характері "обсерватора", які у випадку таких постанов Конгресу, які були б неприємні для демократичного табору, мали іменем своїх організацій зложити відповідні протестні заяви і вийти з Конгресу. Дивоглядність цього погляду, що його боронили представники деяких демократичних

політичних організацій, є просто куріозна: демократи згідно з цією теорією мали фактично не брати участі в Конгресі, залишити його без свого спротиву як терен впливу організованого "бандерівського" табору і разом з цим вимагати від Конгресу з виключним політичним впливом "бандерівців", щоб він прийняв постанови проти... "бандерівців"! Іншими словами, ці демократи мали виграти битву з противником не йдучи взагалі на фронт, а висилаючи тільки... стежку з кількох людей! Одним з головних аргументів більшості представників політичних демократичних організацій проти організованої акції для масової участі своїх делегатів у Конгресі була справа грошей, мовляв, шкода грошей на таку справу! Так ніби можна будь яку важливу політичну ціль осягнути без матеріальних жертв... 3) Представники деяких політичних організацій демократичного табору висловлювали при тому погляд, що УНРаді зовсім непотрібно ніякої резолюції про "визнання" її політично-державним центром в екзилі і тому вони зовсім не зацікавлені в такім чи іншім змісті резолюції Конгресу. Аж пізніше відповідальні чинники усіх політичних організацій табору прихильників УНРади заступали думку, що для системи центру УНРади вповні вистачає, коли Конгрес в такій чи іншій формі тільки потвердить резолюцію П'ятого Конгресу про національну консолідацію. 4) Тільки в тому випадку, коли б Конгрес ухвалив резолюцію, якою виразно і формально відкликав би згадану резолюцію П'ятого Конгресу про УНРаду, повинні б представники демократичних організацій скласти протест і залишити залю нарад Конгресу.

Тільки з трудом удалося, представникам меншості цих організацій, а зокрема Української Вільної Громади і ОДВУ, переконати репрезентантів інших організацій, що пасивність у суспільних справах веде без рятунку до того, що демократи звільнили б поле для "бандерівців" і віддали б їм добровільно центральну організацію американських Українців. Це пошикодило б взагалі українській справі в Америці, а зокрема визвольній справі, яку репрезентує УНРада. Рішено в останній хвилині взяти участь у Конгресі, але деякі представники політичних організацій виразно застерігалися, що вони не будуть напружувати усіх своїх сил для того. Зрештою, це напруження, казали вони, не дало б і так значніших вислідів, бо ж не було вже часу для успішної підготовки. Все таки вибрано було для підготовки окремий комітет, зложений з представників усіх цих організацій, але він не міг виконати, як цього було треба, своїх важливих завдань, бо на скликувані наради цього комітету деякі представники політичних організацій цілком не являлися і не оправдували своєї неприсутності. Очевидно, що таке поступування цих організацій, це доказ, що вони й далі застуپають свою тезу про непотрібність заінтересування Конгресом. 5) Не диво, що в наслідок такого пасивного, щоб не сказати гірше, ставлення до Конгресу більшості організацій табору прихильників УНРади, участь делегатів цього табору була дуже мала, бо їх кількість не пересягала 100 осіб з рішальним голосом і около 10 гостей. Для порівняння треба підкреслити, що на попереднім П'ятім Конгресі делегатів цього табору було понад 240. Це значить, що цей табор при повній пасивності проводу деяких організацій все таки вислав на Конгрес майже половину того числа, яке можна було осягнути при середній напрузі сил, як це було у випадку попереднього Конгресу. В порівнянні з "бандерівським" табором на Шостому Конгресі в обставинах пасивності проводу демократичних організацій членська маса самим інстинктом і вагою відповідальності виявила себе ліпше і активніше та майже дорівняла своїм числом делегатів "бандерівській" кількості на Конгресі, хоча "бандерівці" стягнули на Конгрес пляново все, що тільки мали. Немає сумніву, що якби табор прихильників УНРади був попрацював перед Шостим Конгресом принаймні так середньо, як це він був зробив перед П'ятим Кон-

гресом, то був би розпоряджав на Шостім Конгресі абсолютною більшістю голосів (240 голосів на усіх 465).

Проте, хоча табор рішучих прихильників УНРади на Шостім Конгресі майже дорівнював числу "бандерівських" делегатів з їхніми сателітами, то все таки спочатку Конгресу демократичний табор прихильників УНРади виявив себе слабшим у досить значній мірі. Причиною цього явища був факт, що демократичний табор творили численні організації, непов'язані якимсь формальним об'єднанням і дисципліною: ОУРДП, СУНД, ОЛВУ, Українська Вільна Громада Америки (УВГА), ДОБРУС, ОДУМ, Український Робітничий Союз, Товариство бувших Політичних В'язнів, Союз Соборних Земель України і Товариство Прихильників УНР (отже разом 10 централь) і деякі організації льокального характеру. Політичні організації, треба це сказати, нарешті голосно для усунення цього лиха, переважно дивилися одна на одну заздрісно і не хотіли послухати доброї ради іншої організації тому, щоб зберегти за собою позиції Конгресу опінію більш "революційної" і найменш компромісової... на словах. Тимто керування тактикою всіх цих організацій на великому Конгресі було дуже невдачним і мало вдачним завданням, порівнюючи з центральною керованім табором "бандерівців".

ЯКИЙ ВИСЛІД БОРОТЬБИ НА КОНГРЕСІ?

В Конгресі брали участь не тільки виразні прихильники концепції УНРади та "бандерівський" табор. Оба ці табори творили всього лише кругло половину делегатів Конгресу. При всіх 465 членах Конгресу з рішальним голосом оба противні собі табори числили тільки около 230 членів з рішальним голосом, або кожний з цих таборів представляв лише кругло четвертину делегатів. З цього ясно, що половина членів делегатів Конгресу творили, так би мовити, "невтральни" делегати. Вони, щоправда, аж ніяк не були противниками УНРади чи прихильниками якоїсь іншої концепції, але воїн все таки наперед склонялися до принципу української консолідації, відкидаючи всякі розколінницькі концепції. Головну масу цих делегатів виповняли делегати Українського Народного Союзу, представники різних "молодечих", тобто тут роджених, організацій та всякі льокальні товариства і клуби, а також численні представники подальших філій УККА. Про вислід Конгресу рішало становище цих "невтральних". Тому завданням обох противніх таборів "УНРадівців" і "бандерівців" — було приєднати собі для своєї концепції більшість цих "невтральних".

Тактика, яку була застосувала "бандерівська" група, мала тільки хвилевий фаєрверковий успіх у першій половині Конгресу. Організовані демонстрації проти Президента Л-ра Степана Витвицького, що був запрошений для привіту на Конгрес, а потім бурхливі овациї проф. Добрянському, як свому кандидатові і авантюристу, гудіння та свисти проти промовців демократичного і невтрального таборів, які виступали проти поведінки "бандерівського" блоку, мали свій успіх тільки спочатку. Дедалі вони замість застрашувати чи заціківати невтральну половину Конгресу, викликали протилежні наслідки: "невтральні" почали з бігом часу переконуватися про пустословність промовців "бандерівського" табору і брак всякої позитивної програми діяльності УККА, а далі "невтральні" делегати стали щораз численніше і сильніше обурюватися непарламентарними виступами "бандерівців". До зміни настроїв невтральної більшості причинилися у великий мір тактовні промови представників табору прихильників УНРади, що їх започаткував голова Українського Робітничого Союзу Антін Батюк. Бесідники піддали основний критиці неполітичну політику голови УККА проф. Добрянського у відношенні до американського уряду і зокрема його нетактовий ви-

пад проти цілого державного департаменту і посередньо проти Президента (голосна афера Болена). Коли на попередній Конгрес УККА Президент ЗДА прислав був гарячий привіт, що його передав його особистий секретар, а на самім Конгресі виступив був член кабінету, державний секретар внутрішніх справ, з найбільш прихильною для Українців промовою, то на теперішній Конгрес Президент ЗДА не прислав навіть одного слова привіту. Це не парадокс, говорив далі голова Українського Робітничого Союзу, бо ж оце той самий Президент ЗДА прислав гарячий привіт для Конвенції двох братських Союзів — УРС і УНС. Видно, що голова УККА не тільки не може виказати ніяких успіхів у політичних чинників, але він ще розтратив те, що осягнуто було в попередній каденції під цим оглядом. Тому даремно робить тут на Конгресі одна група овації для проф. Добрянського за його нібито успіхи. Причина цеї легкодушної політики лежить у тому, що дотеперішній голова не є в УККА представником фактично ніякої української організації, перед якою він відповідав би за свою політику. Питання відповідальності голови підняли також представники УНС. Вони слухно підkreślлювали, що формальна відповідальність голови за всі свої виступи перед Радою Директорів УККА не вичерпує справи. Така відповідальність виникає на терені УККА "екс пост", коли вже і так не можна направити шкоди, яку голова вчинив своїм таким чи іншим виступом (справа Болена і афорт голови УККА державному департаментові безпосередньо, а Президентові ЗДА посередньо); справа скоро в обійми Американського Комітету Визволення від большевизму і одночасно в обійми КПЦАБ, а потім нагляд публічний виступ проти того самого Комітету з листом, повним персональних образ на адресу того ж Комітету. Головна проблема проводу УККА і зокрема його майбутнього голови лежить у тому, щоб голова весь час жив і діяв постійно в седовинці однієї з українсько-американських організацій, перед якою він відповідав би своїм щодennim становищем. Коротко кажучи, голова такої репрезентативної централі всіх американських Українців повинен мати постійно, так би мовити, атмосферу відповідальності. Цієї атмосфери відповідальності проф. Добрянський не має, бо у своїм католицько-айриєцьким університеті він її мати не може. Він поза тим має багато добрих прикмет діяча — енергію, охоту до праці, високу освіту і бажання послужити своїй громаді, але цього для голови ще за мало: треба ще глибокого почуття відповідальності, яке приходить щойно з літами активної праці у відповідальній атмосфері. Головою повинен бути голова одної з великих американсько-українських централь, який відповідає перед своєю організацією і тим самим перед публічною опінією за свою політичну поведінку. Таким головою повинен тепер бути голова УНС Дмитро Галичин, який протягом 6 років і так фактично провадив УККА, а проф. Добрянський тільки номінально був головою, бо в централі показувався лише пару разів до року. Такі були позитивні вказівки представника — голови УРС, представників УНС на Конгресі, як також делегатів демократичного блоку прихильників УНРади.

Спроба "бандерівського" блоку на спині проф. Добрянського привести свою більшу групу до Екзекутиви УККА не вдалася, бо проти неї рішучо заявилися голова УНС Дмитро Галичин, якого негайно підтримав голова УРС Антін Батюк. Після драматичного напруження на пленумі Конгресу також більшість родженої в Америці молоді під проводом адвоката Михайла Пізнака заявилися проти того, щоб проф. Добрянський залишився на своїй дотеперішній позиції та щоб прихильники його концепції політики дістали ще два місяця більше. До цього прилучилася подібна заява представника ОДВУ і представника Української Вільної Громади Америки та інших демократичних організацій. Це було тверде і відповідальне становище двох найбільших братських організацій, які відразу заявили, що стягають своїх провідних кандидатів

з Екзекутиви і Політичної Ради УККА. В цій ситуації сам проф. Добрянський уважав за конечне піти на компроміс, відступаючи від свого попереднього бльоку з "бандерівцями". До компромісу дійшло тому, що 1) Усунено одного кандидата, якого вимагали "бандерівці" для Екзекутиви. 2) Створено новий пост президента УККА, який має провадити організацію. 3) Пост голови УККА залишено тільки в репрезентативнім характері.

Президентом УККА вибрано Дмитра Галичина, віцепрезидентом Антона Батюка, а далічими віцепрезидентами представників інших союзів та представницю Союзу Українок Америки п. Лотоцьку. Крім того створено ще один вільний пост в Екзекутиві, на який має бути покликаний, точіше кажучи, кооптований представник придніпрянських організацій.

Вислід цього компромісу був очевидною поразкою всієї конгресової кампанії "бандерівців". Всі їхні зусилля дістали позицію в Екзекутиві УККА для своїх симпатиків, потерпіли повну невдачу. Вони не тільки не осягнули поставленої цілі, для якої вони поклали багато труду і коштів, але ще втратили те, що вже мали — позицію іх кандидата на єдиного і неконтрольованого голову УККА. Позицію голови УККА обмежено створенням посту президента і в додатку іх кандидат в рішальній момент відступив від них. Крім того вони своєю безвідповідальною поведінкою і виступами проти нейтральних, а зокрема проти проповіді УНС, впихнули "невтральних" на виразнішу позицію оборони демократичних принципів, тобто на позицію проти "бандерівців".

Таким чином демократичний табор на Конгресі відніс побіду, бо осягнув більше ніж він сам собі устами представників деяких політичних організацій ставив за ціль.

ЯК ЦЕ БУЛО З РЕЗОЛЮЦІЯМИ НА ШОСТИМ КОНГРЕСІ УККА?

Деякі діячі табору прихильників УНРади стали по останнім Конгресам твердити, що цей Конгрес ухвалив нібіто якісь неприхильні для УНРади резолюції і що тому це дає привід до виступлення з УККА. Для самої правди варто трохи близьче спинитися нам над цим питанням.

Як ми вже підкреслювали вище, "бандерівці" йшли на Конгрес зі завданням переперти на Конгресі ухвалу, яка касувала б виразно поставну П'ятого Конгресу про консолідацію на базі УНРади як того центру, що продовжує традицію легального уряду УНР. З другого боку навіть найбільш екстремістичні фразеології табору прихильників УНРади в Нью Йорку не ставили перед Конгресом інших завдань як тільки те, щоб Шостий Конгрес у якійсь формі потвердив резолюцію П'ятого Конгресу в справі консолідації в єдиному політично-національному центрі. Рішальні чинники УНРади не виявили перед Конгресом аж до його початку поза тим найменшого інтересу щодо такої резолюції.

На засіданні Резолюційної Комісії Шостого Конгресу були два проекти такої резолюції в справі консолідації. Оба вони виходили зі загальної резолюції на тему "Положення в Україні і завдання української еміграції". Один проект був референта резолюції — Миколи Степаненка (ОУРДП), а другий проф. Івана Вовчука (ООЧСУ). Проект Степаненка повторяв дослівно ще раз у коротшій формі заключення резолюції П'ятого Конгресу. Проект проф. Вовчука в першій частині стверджував, що важке положення України під російсько-большевицькою окупацією вимагає в інтересі визвольної справи "існування єдино національно-політичного центру, якому були б підчинені і з яким співпіяли б усі політичні сили українського народу". В другій частині цей проект говорив: "Шостий Конгрес як і П'ятий закликає всі українські організації на еміграції об'єднатися в такому центрі".

За проектом Степаненка висловилася тільки меншість комісії (Матвій Стахів, Теодозій Сендзік, В. Михайлів, і сам Степаненко. (Представник Народної Помочі на це засідання не прийшов). Тоді редактор "Свободи" Драган поставив компромісовий проект, який і стилістично правив проєкт проф. Вовчука і додавав на кінці останнього речення, де говориться про об'єднання "в такому центрі" ще слова "на базі УНРади". За цим проєктом висловився був також проф. Добрянський, але проф. Вовчук в тому випадку ставив різні застереження щодо бази УНРади ("в такому центрі, яким міг би бути центр УНРади зі збереженням українських державних традицій"). По довшій дебаті "невтральний" погодилися таки на першій проєкт проф. Вовчука з по-правками редактора Драгана, але з опущенням слів "на базі УНРади", уважаючи, що цей текст зasadничо потверджує ще раз резолюцію П'ятого Конгресу і це вистачає. Під натиском проф. Добрянського на цей текст погодився проф. Вовчук і його союзники — д-р М. Чубатий і редактор "Америки" Є. Зиблікевич (гетьманець). У формальному голосуванні за цей текст висловилися всі невтральні та три прихильники ООЧСУ. Хоча прихильники УНРади висловилися проти цієї формуловки, то вони уважали зовсім можливим прийняття цю резолюцію на пленумі, зложивши перед цим відповідну декларацію. У цім виді резолюція була б перейшла гладко на пленумі Конгресу, бо це була резолюція проф. Вовчука і ред. Драгана, а не прихильників УНРади. Політичний сукces цієї резолюції був би величезний: діло в тому, що резолюцію з підтвердженням постанови П'ятого Конгресу про єдиний центр на чолі з УНРадою пропонували б на пленумі "бандерівці" і "невтральні". Немає сумніву, що тільки під впливом проф. Добрянського рішилися бути "бандерівці" нейти в цій справі за своїм першіним завданням: скасувати резолюцію П'ятого Конгресу.

Проте, на другий день після того як Резолюційна Комісія більшістю голосів прийняла цей текст резолюції, узгіднений між групою "невтральних" і проф. Вовчуком, деякі діячі з табору прихильників УНРади, не так делегати, як з-поза делегатів, стали кваліфікувати цей текст проєкту резолюції як абсолютно неприємливий і вимагали, щоб представники політичних груп табору УНРади, що були членами Резолюційної Комісії, ще раз відбули засідання комісії і там старалися переверти інший текст резолюції, а якщо це буде неможливе, щоб вони зголосили свій окремий текст резолюції на пленумі Конгресу. Деякі члени комісії звертали увагу на те, що така поставка немає ніякого політичного сенсу, бо поперече резолюція Драгана - Вовчука є вповні вдоволяюча, потверджуючи постанову П'ятого Конгресу, а по-друге окрема резолюція на пленумі Конгресу доведе до певної поразки в цій справі. Ці слухні аргументи не знайшли податного уха цих діячів і тому згадані вище члени Резолюційної Комісії підняли ще раз справу тексту резолюції на новім засіданні комісії вже у вирі спорів, що виникли були на Конгресі. На цім засіданні по довгих суперечках і дебатах вдалося при допомозі "невтральних" членів комісії вплинути на проф. Вовчука, що він згодився на додаток при кінці речення пропонованого ним і Драганом слів "на базі УНРади". Здавалося, що справа полагоджена і приде згідно до ухвали пленуму, бо за тим текстом заявилися всі члени комісії, а тільки утримався один ред. Зиблікевич. З таким рефератом пішла комісія на пленум Конгресу.

Але вийшла несподіванка з двох боків. З одного — деякі відповідальні діячі УНРади почали казати, що і ця резолюція є неприємлива для них, бо, мовляв, вона "втинає УНРаді голову". Така позиція відповідальних діячів знайшла собі ґрунт серед деяких делегатів з табору прихильників УНРади, які почали далі вимагати ставити ще третю редакцію резолюції від самих прихильників УНРади. Не можна такого домагання назвати інакше, як політично немудрим і тактично невід-

повідальним, бо кожний знат, що делегати з табору УНРади є на Конгресі у меншості і тому їхня екстремна резолюція мусить провалитися. Крім цього така нагла зміна тактики щодо Конгресу (наперед єдина вимога в будьякій формі потвердити резолюцію П'ятого Конгресу, а тепер екстремна вимога ухвалити резолюцію в зміслі чисто УНРади, так якби Конгрес був одною з установ УНРади!) мусіла внести в ряди делегатів табору УНРади повне заміщення, непорозуміння або знеоччення. В тимчасовім проводі делегатів цього табору в цій ситуації не було ясної і єдиної думки, що мається робити.

Заміщення вийшло також у другому таборі. Коли рядові "бандерівці" довідалися, про те, що проф. Вовчук пішов ще на дальший новий компроміс у користь УНРади, вони стали питати себе, що властиво задумує політично їх провід: в пресі кидає громи на УНРаду, як на осередок "шкідників національної справи", а тут на Конгресі в урочистій формі закликає до об'єднання у цьому центрі. Цей момент мислевого заміщення використали конкуренти проф. Вовчука, зокрема д-р Петро Мірчук. Вони стали обмовляти проф. Вовчука, що він або нездатний "вождь" або "запродався" УНРаді. Цей момент використали для себе також гетьманці, зрештою дуже нечисленні серед делегатів. Вони стали виступати в ролі спасителів "принципіальності" в боротьбі проти УНРади. Д-р Мірчук не важився одверто виступити на пленумі Конгресу проти проф. Вовчука, бо ж це признаний самим Бандерою "вождь" для "бандерівців" в Америці. Але він порозумівся з гетьманцями, з Д-ром Бачинським, щоб він виступив на пленумі Конгресу проти тексту резолюції, на яку дав слово голосувати проф. Вовчук. Д-р Мірчук і д-р Бачинський були переконані, що вони не тільки перекинуть текст резолюції, на які погодився проф. Вовчук, але ще перепруть виразно відкликання резолюції П'ятого Конгресу. Д-р Мірчук після того сподівався в ООЧСУ провалити провідництво проф. Вовчука і самому стати провідником. Змовникам усміхався певний успіх, бо після виборів "нейтральний" та майже половина делегатів демократичного табору роз'їхалася, тим більше, що знали про те, що всі резолюції Конгресу впovні узгіднені. На Конгресі при кінці залишилися пляново в більшості тільки "бандерівці", спеціально затримані для повалення узгідненої резолюції. Д-р Бачинський зразу при резолюціях видвигнув раніший проект проф. Вовчука як свій. Його попередні прихильники д-ра Мірчука серед "бандерівців". В тому стані справи, проф. Вовчук замість стати по мужеськи і гонорово за своїм зобов'язанням на комісії, рятував відступством від свого слова свою позицію провідника в ООЧСУ і тому від усталеної в комісії однозначно резолюції, відрікся крученими фразами, мовляв, "я як член Резолюційної Комісії був за резолюцією, що її відчитав д-р Сендзік, але як делегат я є за внесенням д-ра Бачинського". Проте маневр Д-ра Мірчука і Бачинського провалився. На залі нарад вже не було в тому часі кворума делегатів, бо із зібраних на Конгресі 465 делегатів в тому часі було менше як 200 осіб. Голова Конгресу Д-р Володимир Галан по переведенні голосування ствердів брак кворума для рішень щодо додатків до резолюції Резолюційної Комісії, неможливість відбити нове засідання комісії для розгляду цих поправок і предложений їх знову пленумові Конгресу. Голова проголосив, що всю справу повертає назад до Резолюційної Комісії. А що ця комісія вже не могла предложить нового звіту Конгресові до вирішення з огляду на спільнену пору і брак кворому, то в імені Конгресу має її звіт виложити Рада Директорів УККА.

Таким чином плян Мірчука-Бачинського і відступство проф. Вовчука не здалися на ішо. Він провалився, як упав від самого початку первісний плян "бандерівців" відкликати резолюцію П'ятого Конгресу. Проф. Вовчук мусів від того пляну відступити з тактичних мотивів, бо він натрапив на спротив навіть Д-ра Добрянського.

Кінцевий вислід Конгресу коротко такий: 1) Спроба "бандерівців" опанувати Екзекутиву УККА через використання проф. Добрянського і провадження нових прихильників для "бандерівців" членів — провалилася. Проф. Добрянського обмежено тільки до репрезентації, всю владу в УККА віддано Екзекутиві на чолі з президентом Д. Галичином, згідно віцепрезидентами. Всі сили, які зібрали "бандерівці" і їх сателіти виявилися меншістю (130 на 465). 2) Провалилося намагання "бандерівців" відкликати резолюцію П'ятого Конгресу про УНРаду. Вони навіть у власних проектах резолюції мусіли вклсти текст, який підтверджує резолюцію П'ятого Конгресу. Цим способом "бандерівці" потерпіли ще й політично-тактичну поразку на всеукраїнську міру. 3) Побідила в основі лінія демократичного табору прихильників УНРади. Це сталося не наслідком приготованості і активності цього табору, а радше через помилки тактики "бандерівців" та через факт, що в ході "бандерівської" безоглядної кампанії проти голови УНС Д. Галицина вони зіпхали остаточно провід цієї організації на виразні демократичні позиції.

НАУКА З КОНГРЕСУ НА МАЙБУТНЕ

Така подія, як Конгрес Американських Українців, не може пройти без заважень на майбутнє. Зробім висновки з наших успіхів і помилок:

1) Не говорим, що табор демократичних організацій і зокрема табор прихильників УНРади потерпів невдачу. Це не відповідає абсолютно фактичному вислідові Конгресу. В такій самий спосіб писали і говорили деякі діячі цього табору про вислід П'ятого Конгресу і характеризували його резолюцію про УНРаду як зраду демократії. Навіщо ж тоді пускати кров таборові демократії і тратити час на несправедливі рекрімінації? Така поведінка, яка ніяк не хоче бачити успіхів там, де існують наявно, а винаходить неіснуючі поразки і слабості, є піччим іншим як політичним масохізмом, який просто любується у тому, щоб хтось завдавав нам якісь удары. Коли ж нема реальних ударів противника, то обов'язково мусить бути здуманий біль і слабість. Мусимо абсолютно лікувати деякі наших діячів з того політичного масохізму, коли хочемо мати сильний демократичний рух і в нім прагнення до боротьби за свої ідеали та до побіди в боротьбі, хочби найтяжчій. Ми певні, що пізніше ці самі особи, які тепер крякають про повну поразку демократів на Шостім Конгресі, покликуються на висліди цього Конгресу так, як після довгого нарікання на "зраду демократії" на П'ятому Конгресі пізніше покликувалися на його постанови як найліпші для справи національної консолідації під проводом Державного Центру УНР в екзилі. 2) Закиньмо нарешті тактику пасивного вичікування подій в середині національної спільноти, але будьмо активні в кожній ділянці суспільного життя. Це просто злочин (хоч суб'єктивно несвідомий!), щоб проповідувати ізоляціонізм від всенародних зібраний, таких, якими є крайові організації всієї української спільноти в даній країні, куди нас запрошують. Ми повинні входити на такі зібрания навіть тоді, коли б нас не хотіли пускати. Хто проповідує пасивність щодо народних зібраний або ізоляцію від них, той наперед відтинає собі шлях від впливу на широкі маси громади, яка завжди йшла і буде йти тільки за активними організаціями, а не за засклепленими в собі секти. Рух прихильників УНРади не сміє скотитися до вузької секти "принципіальних" противників мішання себе з "невтральними" чи втікати від дискусій з противниками наших ідей, бо як би ми так далі робили, то ніколи не здобудемо впливу на політичний спосіб думання "невтральних", які творять не тільки в нас, але в кожнім національнім суспільстві, завжди більшість і які йдуть тільки за цими, які тримають з ними духовний зв'язок і виявляють активність. 3) Мусимо натиснути всією силою нашої публічної опінії в тому напрямі, щоб нарешті скін-

чівся стан повного розброду організацій, які декларують прихильність для центру УНРади. Слово тут за політичними групами в самій УНРаді. Скажім раз одверто, що деякі групи УНРади, що мають навіть своїх представників у Виконнім Органі, ніж не хочуть погодитися на це, щоб їх філії тут у Америці чи в Канаді творили якесь об'єднання для сильного ведення суспільно-політичних акцій. Колись існувало таке об'єднання з точним статутом і воно встигло було добитися успіхів при реорганізації УККА в 1951 р. Його розсаджено і розложено тією пасивністю. Треба його обов'язково в якійсь формі відновити. Без такого об'єднання буде сконсолідований бльок противників УНРади мати проти себе не сконсолідований табор УНРади, а десяток окремих організацій.

Остал Павлів-Білозерський

Чи треба нам буде УПАрмії і Легіонів?

(В ПОРЯДКУ ДИСКУСІЇ)

Нам потрібний сильний духом український народ.
Нам потрібна Визвольна Армія, армія фахівців,
політиків і учених.

Нам потрібно охопити також і діяспору та дати їй слово!

Розведім дискусію на тему, чи буде нам у майбутньому потрібна УПА і Українські Легіони. Передумова: Стамо у розв'язці ції сьогодні вже буденної проблеми нашої національної практичної політики лояльно і по можливості як найдалі від теоретичних, партійних програм і бравурної естрадової демагогії. Ох, бо не смачно у розв'язуванні практичних завдань політики хапатися партійних фетишів. — (О. П. Б.).

Світ наближується милевими кроками до засудження всякого роду імперіалізмів і колоніалізмів. Так уже було, як свого часу перед наступом промислової революції поступався феодальний і панцизіяній світітопорядок. Невігласі і недобитки вмираючого феодалізму завзято ще якийсь час боронилися. Їх жертвою влав великий американський президент Абрахам Лінкольн, але насильна смерть Лінкольна не потрапила спинити історичної необхідності.

Багато чинників та подій сповіщають не лише невідхильний упадок імперій і колоніальних потуг, але вони віщують перемогу нових форм влаштування міжнародних взаємінь у світовому розмірі. Та найважливіші чинники — це небувалій в історії людства, просто неймовірний згіст національно-політичної свідомості широких народних мас у всіх майже народів до самостійності і шалений розвиток техніки з розкриттям нових горизонтів для його дальшого наступу. Впарі з цим широкий розмах комунікаційних і інформаційних засобів для вимінни духових та матеріальних дібр. І як колись панцизіяній та невільницький лад був завадою коло ніг промислової революції, так тепер такою самою завадою є імперії з колоніально поневоленими народами.

І як колись зажерто боронився вмираючий світ феодалізму, так тепер ще стоять імперії з колоніально поневоленими народами і бороняться перед визвольними рухами цих народів. Розпусливо борониться

Бастілія світової реакції — Москва, що в свідомості своєї безрадності в ідеології і практичному житті пошукала собі сумнівного союзника в постаті китайської диктатури. Правда, ще Москва орудує старим арсеналом аргументів, які загнивають їй у руках, ще далі вона намагається жити ізольовано, щоб закрити перед світом свою невільницьку систему праці, при допомозі якої вона безнадійно надіється “гнати і перегнати” Захід і Америку, ще інстинктивно з першого опалу, виступивши проти Айзенгаверового пляну, намагалася створити міжнародний атомовий фонд і, коли побачила себе в тій справі осамітненою, лініво приєдналася до нього, але постійно його саботує. Ale “де ж у світі тая сила, щоб в бігу його спинила”, оцього духа-революціонера, що вийшов на шлях новітньої історії людства. Сили проти нього немає. Ще Москва і Пекін пискливим диксантом допомогу ЗДА вільному світові називають американським імперіалізмом, але дух волі та факти життя сильніші за порожні слова. Стоймо на порозі нових і грізних, але визвольних подій. Розміри нашого журналу не дозволяють обґрунтовувати кожну тезу. Ставити лише тези — ми примушені і в дальншому викладі.

Ото ж: Український народ на своїх землях та розсіянний по всьому світу мусить до окончної своєї перемоги боротися за своє право вільного народу на своїй звільненій від окупанта землі та за закріплення повної самостійності і соборності України. Ale тут таки побіч оцеї тези, якої навіть ворог не може заперечити, хіба брехне може її затемнювати, треба поставити другу тезу, якої ворог не заперечує, але вона між нами Українцями викликає полемічні сумніви; це теза, що не реактивування УПАрмії і легіонів нам треба, але до загину нам потрібні вишколені у всіх фахах сильні своїм національним духом, свідомістю та матеріально засоблені українські люди, які будуть готові у слушний час організувати життя, творити армії з усіми родами зброй і з усіма родами фахів.

УПА у Краю тепер виставлена на найбільші провокації і на виловлювання та винищування нашого найсвідомішого, найактивнішого та найгарячішого патріотичного елементу. Тільки маловіри, громадяни з комплексом меншеварстві і політично неграмотні люди твердять, що тепер УПА в Краю втримує маси в революційному русі і розбуджує національну свідомість. Навпаки, всяка збройна дія УПА тепер допомагала б ворожій поліції придушувати національну свідомість і відривала б наші від її природного росту у всіх інших рішальних для існування відтинках. Вкінці підкresлім найголовніше: навіть стотисячна УПА в теперішній дійсності не є вистарчальною, щоб добути волю. А виконувати роль піхотинця будьякої чужої закордонної політики, то в найліпшому випадку, це криваво-політичний люксус, який українському народові непотрібний. Повстання німецьких робітників в соцветській зоні Берліну — повчальне!

Революційним завданням Краю під теперішню пору, ми думаемо, є — вложити в серця сучасного покоління, а навіть і в серця цілінниців стільки любові до національно-державної і самостійницької традиції, до рідної культури та вщепити стільки гордості з принадлежністі до свободолюбної від віків української нації, щоб це вистарчило їм не тільки у боротьбі зараз, але щоб дало силу створити новий визвольний український бастіон у всіх ділянках життя в Україні і поза нею, а навіть і на Сибірі. Примусовий ісход, це національне нещастя, але хто зна, чи цей ісход не стане захистом для частинного біологічного збереження живої субстанції української нації в серці Азії на випадок якогось світового катаклізу? Бували різні парадокси в історії народів ...

Скаже дехто — ось маловіри. Їм охоплення національно-державною

свідомістю людей усіх фахів, а навіть цілінників, багато важніше за "революційну діяльність", яку хочемо насліду, чи пак понадсилу і понадрозум, втримати по слушний день. Ми відповідаємо: Ми віримо в силу духа нації, який діє тільки тоді, коли діє одночасно і розум і серце. Ми визнаємо, що мусить бути втриманий не лише духовий зв'язок еміграції з Краєм, але і мусить бути зв'язок Краю з еміграцією, Краю з цілінниками і з цілім українським Сибіром. Край і еміграція мусять бути в національно-політичному, релігійному і державному поготівлі. Не ховайтесь перед виконанням цього преважного завдання в націоналістичні хащі! Сучасний стан комунікації і взаємної інформації дозволяє нам усім виконати це трудне завдання, якщо будуть сповнені певні передумови: всі політичні і революційно-визвольні дії будуть виходити з одного політичного центру, українського екзилового уряду.

А тепер що питання, чи потрібні нам тепер легіони? Навіщо вони нам тепер придалися б? Для пропаганди, що український народ живе й що бореться за свою волю? Українська еміграція має багато кращі можливості пропаганди боротьби українського народу і пропаганди своєї визвольної програми в достойний, успішний і для нації нещідливий спосіб, щоб тільки вона хотіла всякі нагоди використовувати. На жаль, покицько деякі їх середовища зайняті безпутью біганиною за різними "приватними колами", а велика частина емігрантів замість конкретної праці і фінансової розбудови наукових інститутів, шкіл, видавництв та поширення радіо-телевізійних програм займається безплідною балаканіною і наріканням на міжнародні обставини.

Існує велика правдоподібність, попереджена деякими діями вже в час Другої Світової Війни, що Москва захоче творити українську армію вже не титулярну чи пак лише пустою назвою, (щось у роді "український фронт" чи "українська армія"), але буде це армія з українців і з українською чи менш українською командою. Нашим завданням вже тепер є готовувати кадри, які зуміли б з бійців Червоної Армії створити регулярну Українську Визвольну Армію, яка мусила б зовсім інакше виглядати як виглядала партізанска УПА в минулому. Може виявитися потреба (але не мусить) творити також українські легіони. Але не треба забувати, що від часу їх творення у минулому ми багато вже підростили. Легіони, це не військова, але політична справа. І творити їх єдино з військового становища, щоб лише якомусь відділові "дістати зброю в руки", чистий політичний і військовий нонсенс. Тому, що творення легіону це політична справа, рід політичної заяви якоїсь держави, чи групи держав, то й творення легіонів без **політичних зобов'язань і гарантій** евентуальних союзників українській визвольній дії — недоцільне! Нарешті немаловажна справа: час, в якому щось має з національного становища діятися і час, у якому мається починати діяльність.

І ось ми знову над невідклонним: для успішного діяння нам потрібний один диспозиційний, обов'язуючий для всіх і підтримуваний здоровими політичними силами української еміграції політичний центр. А тим може бути єдино УНРада. Іншої форми національного центру в боротьбі поневоленої нації дотепер історія нам не дала. Можуть бути окремі **партийні** центри, але вони тоді означають по суті дефектізм.

14 березня 1955.

ВІД РЕДАКЦІЙ: Стаття члена Редакційної Колегії "Вільної України", Остапа Павлова, була передана до опублікування ще до п'ятого випуску журналу. Це було в часі, коли ще не було чутки про можливість женевської конференції трьох великорідзив з представництвом Советського Союзу і коли вислів публічної опінії в демократичних великорідзивах щодо співіснування з Советами був досить слабий у порівнянні з тим, чого ми тепер свідками.

В. В. КОВАЛЕНКО

До причин чергового розламу ОУН

Для нікого вже сьогодні не є ніякою тайною, що від 1944 року, себто від часу, коли провід ОУН зі Ст. Бандерою опинився на еміграції, в Краю був скликаний Надзвичайний Великий Збір, на якому вибрано зовсім новий Крайовий Провід. В тому самому часі відбувся також Збір ОУН С. Бандери на еміграції, на якому вибрано також Крайовий Провід. Один і другий провід претендували на очолення всього революційного руху спротиву. З особливими претенсіями був провід ОУН на еміграції з Бандерою на чолі. Він, використовуючи труднощі зв'язку між Краєм і еміграцією, дуже зручно почав був ширити фальшиву легенду, що він керує всіма акціями в Краю, що в Краю діє дальше його організація, яка рівночасно ідейно і фактично керує Українською Повстанчою Армією (УПА). На доказ варто навести дослівний текст одної статті, де писалося: "УПА плоть від плоті і кістя від кості нашого останнього Державного Акту 30. червня 1941 р.¹⁾". Вершком бандерівської хвальби була стаття в цій самій партійній газеті, де писалося: "Край вони (рейдуючі частини УПА, пояснення В. В. Коваленко) залишили зорганізованим і приготованим до дальшої боротьби. До сьогодні ще працюють справжні фабрики і заводи, що продукують для УПА шкіру, одяг та літаки"²⁾.

Проти такої писанини та її проти утотожнювання ОУН з УПА гостро виступили всі здорово думаючі українці у щоденних розмовах, на зборах а також виступила преса³⁾. Не втерпів і журнал "До Зброї" і, пізно бо пізно, помістив статтю "В обороні крові", де дослівно писалося: "Корінь всього лиха лежить у партійному підході до справ, які є понадпартійною і понадчасовою, загально-національною вартістю. Такою вартістю є безперечно збройна боротьба народу за своє визволення. Моральний капітал, куплений пролитою кров'ю, не може і не сміє бути власністю чи монополією однієї партії... Записування цієї боротьби на конто однієї партії, це не поборювання цієї партії а підвищення її скріплення її престижу серед найширшої маси... Не вільно говорити, що боролися і боряється в Краю виключно "бандерівці". Боровся і бореться ввесь народ не за партії і не за людей, а за своє визволення"⁴⁾.

В тому ж самому журналі була дана відповідь на питання, хто є в УПА і яких політичних переконань вояки. Дослівно писалося: "В березні 1943 р. всі озброєні відділи, об'єднані в одну організацію, підпорядковані одному командуванню прийняли назву УПА. Вже в літку цього ж року членів ОУН було тільки 10 - 15%, а на всіх командних постах були люди різних політичних переконань і безпартійні. Шефом штабу УПА-Північ був безпартійний сл. п. генерал Ступницький, полковник Армії УНР, а на відповідальних постах у штабі було ще двох полковників Армії УНР. Санітарними частинами керував безпартійний лікар, а господарськими аprovізаційними — старий досвідчений 60-літній кооператор, колишній шеф департаменту, при міністерстві торговлі УНР"⁵⁾.

1) "Українська Трибуна", ч. 72, 1947.

2) "Українська Трибуна", ч. 72, 1947.

3) "Наше життя", "Неділя", "На чужині", "Українські Вісті".

4) "До Зброї", журнал для українського воянства на чужині, видає ЗП УГВР, ч. 5/13, жовтень 1947.

5) "До Зброї", "В обороні крові", ч. 5/13, 1947.

Тактично-прогандивний маневр еміграційної ОУН С. Бандери та складення тотожності ОУН - УПА - УГВР мусів дійти до відома Приводу ОУН в Краю і викликав напевно відповідний резонанс. Також і на еміграції цей маневр мусів у багатьох навіть націоналістів викликати занепокоєння і страх перед його наслідками. У газеті "Час" з'явилася стаття, у якій писалося: "Згідно з розліпленими плякатами повстанців, Українська Повстанча Армія (УПА) бореться проти російського імперіалізму і польського шовінізму за волю України. Ціллю боротьби є усунення комуністичної диктатури і демократизація українського народу, відбудова Української Народної Республіки, проголошеної українською Конституціантою" ⁶⁾.

Ця сама націоналістична газета, що писала в минулих роках про тотожність ОУН-УПА-УГВР, у 1948 році писала вже, що "ОУН, яка єдино існує в Україні, як організована політична сила, то ми тільки тут на заході зустрілися з визначенням її як партії. ОУН в Україні — це зовсім не партія, а щось таке, для назви чого тут на еміграції не знайдеш навіть відповідного поняття" ⁷⁾.

Почали викликати тривогу серед бандерівського членства і статті Мирослава Стиранки, друковані в 1947 р. в "Українських Вісٹях" ("Програмові підстави визвольного руху", "Розсадники неуцтва і примітивізму", "Основні передумови оздоровлення") та статті у "Неділі" (Б. Войченко "Державність чи гайдамаччина?"), "Нашому житті" ("Замасковані реакціонери"), "На чужині" ("Бандера і УПА", "На руїнах ідеологій", "Українська світоглядова криза"), "Християнський Шлях" ("Мементо морі" і другі) до тої міри, що треба було низи тримати такими статтями в "Українській Трибуні", як "Близькуче відокремлення", "Насамперед держава" і т. п. Та вдержати єдність було тяжко. Стояла проблема приводу і його авторитету. Коли в умовах конспірації це питання займає дуже вузьке коло членів і член організації безпосередньо стрічається тільки з провідником п'ятки, чи трійки, а стріча з головою приводу для нього недосяжна мрія, то в умовах еміграції і легального життя члени бажали свій привід бачити. Явище зовсім нормальне. Люди, що належать до політичної організації, вірять у свої національно-політичні цілі і в діла своїх провідників та їх авторитет. Виробленого авторитетного приводу, що черпав би повагу з позиції голови організації ОУН чи з особистих прикмет, не було. Існувало дві ОУН, які себе поборювали. Існувала велика частина колишніх членів ОУН, що на теперішній привід почали дивитися як на віткачів таких самих, як вони. Крім неповаги до приводу, бракувало багатьох членам організованої виробленості, а цілій ОУН взагалі бракувало політичної традиції. На еміграції обі ОУН стрінулися ще з одним явищем — творенням Української Національної Ради. Привід мусів зайняти своє становище і до Екзильного Уряду УНР і Української Національної Ради. Стояло різко питання, хто має входити до Української Національної Ради ОУН(р) (так себе тоді називала ОУН С. Бандери) чи ЗП УГВР. Коли у цій справі ЗП УГВР видало "Декларацію", то ОУН С. Бандери видала "заяву", де писалося:

У зв'язку з Декларацією Закордонного Представництва УГВР, ОУН подає своє наступне становище:

1. УГВР і ОУН своїми функціями є дві різні формациї, організаційно зовсім окремі одна від одної. Таке саме відношення є між Закордонними Частинами ОУН і Закордонним Представництвом УГВР.

2. ОУН не відповідає за опубліковану Декларацію ЗП УГВР і її не поділяє.

⁶⁾ "Час", ч. 13, 1947.

⁷⁾ "Українська Трибуна", ч. 16/138, 1948.

3. Становище ОУН(р) до утворення Державного Центру задеклароване в постанові Проводу ЗЧ ОУН від 5 квітня ц. р., яку прийняла Підготовча Комісія для скликання Національної Ради як основу вступу ОУН(р) до Національної Ради, де між іншим сказано:

“Організація Українських Націоналістів заявляє готовість увійти до Української Національної Ради на еміграції, не зважаючи на те, що дотепер між ОУН та іншими політичними угрупованнями, що входять до Української Національної Ради, не дійшло до узгодження української визвольної політики. За правильність тієї політики і її реалізацію ОУН буде змагатися на форумі Української Національної Ради”.

“Організація Українських Націоналістів визнаватиме переформований оновлений і розбудований на широкій політичній і громадській базі, відповідно до нинішніх вимог українського визволення єдиний на еміграції Державний Центр Української Народної Республіки зо всіми прерогативами, які повстають від такого визначення (т. т. 1 і 2 постанови).

Рішення Проводу ЗЧ ОУН від 5 квітня 1948 залишається цілком у силі 8).

Рівночасно з повищою “заявою” появилося “Ствердження ЗП УГВР” написане в дусі “заяви”. Вдумливі читачі відразу завважили, що серед еміграційних проводів ОУН(р) і ЗП УГВР іде тертя, яке хвилево затерто.

Тим часом Крайова ОУН в Україні своїм особовим складом членства з кожним роком ставала інша. Переломовим роком став 1944 рік, коли дотогодасні закостенілі донцовські провідники і рядові члени ОУН виїмігрували закордон. Після того до ОУН у Краю входили молоді хлопці і дівчата, що не були під впливом донцовських націоналістів і зокрема ці, що виросли під комуністичним режимом і вчилися в комуністичних школах. Вони сприймали по своєму слово “націоналізм” і по своєму вкладали в нього свій зміст. Еміграційна ОУН С. Бандери своїм особовим складом провідних кадрів і низового членства залишилася ця сама, що була перед вибухом війни; з незначною кількістю звербованої пропагандою селянської і робітничої молоді по таборах та великою частиною недорозвиненої інтелігенції, яка масово занимала таборові посади. Ніде так гостро не приходило до зудару між ідеологічними напрямками націоналістів, демократів і соціалістів, як саме в таборах. Граючи демагогічно і фальшиво на патріотичних почуттях політично невиробленої молоді та послуговуючись зручно революційною фразеологією, еміграційна ОУН С. Бандери різними рефератами, програмовими статтями та “строго довірочними” брошурами⁹⁾ ширіла дальнє донцовський націоналізм та вмовляла, що тільки вона і її члени мають право на патріотизм і революцію. Багатьом людям, головно тим, що були під російсько-большевицькою окупацією, все було не то, дивно, не то незрозуміло а то й просто смішно. Ім, що знали добре тоталізм, все це націоналістичне було уподібнене до большевицького гурасовського пустомельства, і вони відразу станули проти.

Хоч у великій більшості українські маси на еміграції націоналістично-бандерівських клічів не сприймали, хоч усі знали, що в 1943 р., ще в краю, були прийняті програмові позиції УПАрмії, то ОУН С. Бандери на еміграції про ці позиції згадувала тільки деколи, або й зовсім не згадувала. ОУН С. Бандери, особливо її провідники, жили далі думками 30-тих років, себто роками своєї націоналістично-донцовської юності і цю архаїчну націоналістичну юність вони намагалися передати своїм членам включно з Д. Донцом. Низові члени та деякі з проводу

8) Заява Проводу ОУНр, “Час” ч. 25 (142) 1948.

9) “Ми і наше середовище”, “Внутрішні інструкції”, “Політграмота”.

ОУН С. Бандери не знали, що між ними і членами Крайової ОУН за роки еміграції зайдли величезні ідеологічно-програмові зміни. Щойно, коли з великими труднощами й жертвами прийшли відділи УПА а також втікачі та принесли різні матеріали, документи та статті і, коли дещо з того опубліковано та видано окремими брошурами, членство заворушилося. Закордонне Представництво Української Головної Визвольної Ради (ЗП УГВР), що його склали виємігрувані колишні учасники Першого Збору УГВР ще в краю 11. VII. 1944 р., почало присвоювати собі також право бути виразниками цих думок, що лунали з принесених документів, статей і брошур. Поява окремою книжкою статей Горнового, Полтави і Кужиля п. н. "Позиції українського визвольного руху" і других краївих матеріалів на ідеологічно-програмові теми, викликали між ОУН Ст. Бандери і ЗП УГВР позакулісові суперечки. Йшлося про дві зasadничі справи: перша — ідеологічно-програмового характеру, друга — очолювання і політичне керівництво всієї революційно-визвольної боротьби. Степан Бандера, що очолював еміграційну ОУН, чи як він пізніше її називав, Закордонні Частини ОУН (ЗЧ ОУН), висував претенсії на голову і Крайової ОУН та заступав і надалі старі позиції і провідницький принцип враз із системою монопартійності в державному устрою. Рівночасно він і в другій справі стояв на тому, що найвищим політичним керівництвом всієї революційної визвольної боротьби має бути ОУН. Як вислід цієї позакулісової боротьби був у 1950 р. "Комунікат ЗП УГВР", у якому повідомлялося українське громадянство, що "на своєму III Надзвичайному Великому Зборі ОУН прийняла нові позиції, відкинувши між іншим т. зв. провідницький принцип у своїй внутрішній структурі, систему монопартійного устрою в побудові державного ладу. На їх місце схвалено демократичні засади побудови майбутньої української держави та прийнято соціальну програму, що відповідає життєвим прагненням інтересам широких народних мас" ¹⁰⁾. За опублікування цього "Комунікату" люди з середовища Бандери дня 30. VII. 1952 р. прислали таку анонімну погрозу, яка своїм змістом і висловами зовсім не надається до друку.

В тому самому "Комунікаті" писалося і про те, що "в 1944 році була утворена УГВР, і ОУН визнала її за найвище політичне керівництво цілої революційно-визвольної боротьби". Цим "Комунікатом" підтверджено всі потепіршні гріхи ОУН, до яких вона ніяк не хотіла признатися, а саме: 1) ОУН до другої світової війни стояла на провідницькому принципі, себто на вождизмі, 2) ОУН до другої світової війни визнавала систему монопартійного устрою в побудові державного ладу, 3) ОУН визнавала соціальну програму, що не відповідала прагненням широких народних мас.

Поява цього "Комунікату", у формі листючки, була наробила величезного шуму серед низового членства. Відчувалося, що вибухне, як не розкол, то якийсь великий скандал. Та ані одне ані друге не сталося тому, що в тому самому році з'явилось на сторінках преси "Звернення Воюючої України". У цьому "Зверненні" у загальних словах "українська еміграція не може собі дозволити на жадні роздори і партійну гризню", зверталося увагу, не на тертя, які ішли між націоналістами й демократами, а на тертя, які ішли в середині ОУН і УГВР. Правда, як тільки це "Звернення" з'явилось, бандерівська пропаганда намагалася повернути ці слова в сторону демократичних угруповань та Української Національної Ради, мовляв, у нас все впорядку, ми з'єднені, тільки демократи не хочуть об'єднання визвольних сил і співдії з Краєм. Та багато вдумливих читачів звернули увагу, що слова: "Воююча Україна найрівніше засуджує всіх тих, які не хочуть піднести

¹⁰⁾ "Народне Слово" ч. 28 і 29, 1952 "Мова документів і фактів".

вище своїх вузьких партійних інтересів, які спекулюють визвольною ідеєю" — не відносяться до демократичних угруповань, бо вони саме з'єдналися довкола системи й концепції УНРади, а відносяться вони до ОУН С. Бандери і ЗП УГВР, які між собою ведуть боротьбу і не хочуть вступити до співпраці в УНРаді.

Крім впливу "Звернення Воюючої України", що в 1950 р. не прийшло до розколу, впливала ще й смерть Романа Шухевича-Чупринки. Перед маєстом смерти і перед відвагою друга-боецька, командира УПА та Провідника ОУН у Краю, оунівці і угаверівці втікачі-емігранти мовчали, роздумували. Спостерігачам і багатьом членам здавалося, що смерть Провідника приглушила внутрішні спори. Та поява листа Ст. Бандери "До членів ОУН" знову пригадала громадянству, що спир існує дальше. З листа було видно, що розходження між ЗЧ ОУН і ЗП УГВР є і на тлі особовому і на ідеологічно-програмовому. Бандера повідомляв своїх членів, що йому "опозиція", себто члени його ОУН, які рівночасно є у проводі ЗП УГВР, закідає неправне присвоєння головства ОУН у Краю та ідеологічну закостенільність. Опублікована "заява" Бандери, що він "зрікається головства ОУН на користь провідника ОУН у Краю", півторджувала повністю слухність закиду, що головство ОУН у Краю, він собі присвоїв.

Про дальші розходження українська суспільність довідалася з окремого проголошення "Політично-інформаційного Відділу Вояків УПА"¹¹), що з'явилось з приводу листа Бандери. Вояки УПА отверто заявили, що "Степан Бандера є проти Воюючої України". Вони крім того заявили, "що в 1950 р. той С. Бандера намагався підпорядкувати собі "наказним порядком" вояків УПА, які продерлися бойовим рейдом з України в Західну Європу згідно з дорученням Головної Команди УПА... Знаним бо є, що всі "історії" про С. Бандеру, як про організатора УПА, або, як він сам про себе пише, про "носія найвищого авторитету у визвольно-революційному русі" — є звичайною видумкою. Фактом бо є, що С. Бандера ані не організував УПА, ані жадними повстанськими групами ніколи не командував. В тому часі, як організувалася УПА, С. Бандера перебував у концтаборі в Німеччині... Не є теж ніякою тайною, що від свого звільнення в 1944 р. С. Бандера знаходиться в Німеччині, про що зрештою нераз казав. — Тепер намагання С. Бандери йдуть на опанування Закордонного Представництва УГВР, подібно як намагався він опанувати УНРаду чотири роки тому".

З-приводу з'явлення листа Бандери забрала слово "Сучасна Україна"¹²), орган ЗП УГВР, та опублікувала досі недрукований документ "Становище проводу ОУНр на Українських Землях до різних спірних або актуальних питань за кордоном" з липня 1950 р. Як "Сучасна Україна" так і Провід ОУНр в Краю стверджували: а) Про "найавий, послідовний і остаточний відхід С. Бандери з позицій ОУНр на рідних землях". б) Що на III Надзвичайному Великому Зборі рішено, що "організація не зв'язує себе ані з ідеалістичним, ні з матеріалістичним напрямком". в) Що "провід ЗЧ ОУНр відійшов від духа програмових постанов III НВЗ ОУНр і в соціально-економічних питаннях". г) Що С. Бандера замовчав питання "визначення внутрі державного ладу української держави".

Про остаточний розкол українська суспільність довідалася щойно дня 21 лютого 1954 р., коли до всіх редакцій ЗП УГВР розіславо відписи "документів". У цих "документах" з яво дошукуватися, що вно-

¹¹) "С. Бандера проти воюючої України", "Політ.-Інформ. Відділ' УПА" в Канаді 1953.

¹²) "Сучасна Україна" ч. 10/61 1953 "Удар по позиціях визвольного руху".

сило б нове світло розходжень і розколу. Ці "документи" показували радше техніку, яка привела до завершення розколу. Також нічого не показували і дальші публікації нових документів, заклики до членів, листи редактора до редактора, заяви і т. п. Вони тільки стверджували, що організаційна єдність між ЗЧ ОУН Бандери і ЗП УГВР перестала існувати так, як перестала існувати по розламі 1940 р. Сама організація ЗЧ ОУН Бандери розкололася у висліді цього конфлікту на двоє. Одна частина пішла з іменованими голововою ОУН у Краю уповноваженими — Д-ром Л. Ребетом і З. Матлою, а друга залишилась вірною Бандері. Перша група, що також уживав називу ЗЧ ОУН, підпорядковується проводові ОУН у Краю і ЗП УГВР.

Все, що дотепер появилося друком, є неначе розірвані картки з книжки, що називається "Український націоналізм і його система", у якій бракує цілого розділу "Процес власного оздоровлення". Даремно, мабуть, на нього доведеться чекати. Маємо чотирьох середовища ОУН, але не маємо ясно, бодай у одної, поставленої ідеології та програми.

Правда, у газетній полеміці між чотирма середовищами ОУН кожне середовище представляє себе як правдивих демократів, але ніде не можна у цих статтях знайти натяків на те, що середовище, скажім, для підкреслення свого демократизму і зміни ідеології та програми й тактики відкидає стару назву ОУН, яка прецінь не мала демократичного характеру, а приймає іншу. Ані одне середовище не зриває і не осуджує терористично-тоталітарного принципу минулих років. Слова Л. Шанковського у статті "Чи справді українські націоналісти з ОУН проти Хвильового?"¹³⁾, що "З точки бачення ідеології можна розрізняти фракцію націократично-солідаристського націоналізму (ідеологи: Вассиян, Ольжич, Сіцборський, Бойко), фракцію волюнтаристично-орденського націоналізму (ідеологи: Донцов, Стецько, Ленкавський, Мироненко) та фракцію революційно-демократичного націоналізму (Полтава, Горновий, Кужіль, Рамзенко)" — нічого про зміни не кажуть. Ані одна фракція не відбула з'їзду і не переіменувала себе з ОУН, ані не заявила, що вона свою ідеологію сяк чи так називає. Навіть ОУН А. Мельника, яка своїми виданнями "Націократія" Сіцборського і "Національний солідаризм" Боярського пробувала ідеологію націоналізму дещо реформувати, в книжці В. Мартинця, виданій 1954 р., не каже, що вона визнає ідеологію націократично-солідаристського націоналізму, а говорить про ідеологію "організованого націоналізму". Зрештою сам Л. Шанковський у згаданій статті просить не опатентовувати цих назв, чи окреслень, він тільки стверджує, "що такі фракції, чи течії в націоналістичному таборі існують". Але правдою є і це підтверджує Л. Шанковський, що в Україні існує "підсовєтський націоналізм". Яку він має назву, революційно-демократичну, чи яку іншу, не важко, факт, що він існує. Ми сьогодні знаємо на основі документів з Краю, що цей націоналізм не є націоналізмом еміграційних націоналістичних фракцій. Еміграційні націоналістичні фракції не можуть Краєві накидати своєї ідеології, як не можуть накидати йому і тактики боротьби. Вони можуть до Краю достосувати свої ідеології, або творити зовсім нові свої. Таке пристосування і бачимо у фракції, що її очолив Д-р Ребет і Матла, з їх публікацій у "Сучасній Україні", з виданих брошур¹⁴⁾ і вкінці із створення "Союзу Учасників Української Визвольної Боротьби".

Черговий розлам, якого ми є свідками, це ніщо нове. Це черговий доказ того, що з націоналізму зробити ідеології не можна, що його вібрати в партійні шори також не можна. Дійсний націоналізм — це уні-

13) "Український Прометей", ч. 28. 1954.

14) "Матеріали Підготовчої Комісії", Нью Йорк 1954.

версальна ідея¹⁵⁾ з широко розгалуженими елементами: релігійними, культурними, політичними, соціально-економічними та етично-моральними. Обсяг і час діяння одного, двох, чи всіх елементів серед кожної нації поступав у зв'язку зі загальним поступом людства і кожної нації та зміни державних режимів.

Черговий розлам, це ще один доказ того, що первородний гріх — ідеологія як самоціль — мститься з усією послідовністю, що брак ідеалу веде до розлуки й шалу¹⁶⁾, що надуживання релігійних, політичних, національних і соціальних ідей, щоб удержаніся на поверхні життя нації, веде у власні тенета, де починається пекельна боротьба, та вкінці брак авторитету до проводу — веде до атомізації.

Черговий розлам повинен бути грізним моментом для української спільноти на еміграції. З нього вона повинна багато навчитися і витягнути певні постанови. Націоналістичні фракції повинні також і для себе витягнути певні висновки.

Чи вдастся котрійсь фракції ОУН позбутися "гріхів молодості" — покищо невідомо. Можна одне сказати, що український народ на Рідних Землях, так як колись, так тепер і в майбутньому поглиблює і поширює свою демократичну політично-визвольну концепцію, що відповідає його традиції і духові. Український народ на Рідних Землях у своїх прагненнях буде завершувати будову твої будівлі, що він її розпочав давно, а практично приступив до реалізації у 1917 - 1920 роках.

Ілля ГОЛЬДМАН

Економічна Самостійність України

ВІД РЕДАКЦІЇ: Автор цієї статті — це визначний професор економії. Він народився в Україні і тут кінчав свої студії в Києві. Опісля перенісся до Грузії, де проживав постійно аж до революції в 1917 році і брав активну участь в грузинськім революційним русі за державну незалежність. Тепер він перебуває в Нью Йорку, де тримає живий зв'язок із українським демократичним визвольним рухом.

Перша Світова Війна була ліквідована політично — шляхом проголошення засади національного самовизначення — і економічно — введенням репарацій. Політичні аспекти виявились стійкішими від економічних і на протязі наступних декад, зокрема в процесі Другої Світової Війни, стали панівними. Право на національну самобутність стало постулатом ХХ століття і було одною з головних причин розподілу світу на дві часті: Захід і Схід.

Захід став рішуче і беззастережно на позицію признання кожній нації права на незалежність, на суверенність. Коли в першу війну ця засада була проголошена тільки в відношенні до національностей, які находилися під владою переможених — Німеччини, Австро-Угорщини, Туреччини і Болгарії — то після Другої Світової Війни вона була здійснена і здійснюється у країнах переможців — Британії, Франції, ЗДА. Правда, в деяких випадках помітні затримки, але їх можна пояснити скоріше технічними, як засадничими міркуваннями.

Схід, репрезентований тепер Советським Союзом, підходить до національного питання інакше: він означує національні держави як націо-

¹⁵⁾ John A. Armstrong "Ukrainian Nationalism", 1939 - 1945. New York 1955.

¹⁶⁾ Василь Ніч "Звернення до українського народу в справі роздору" Нью-Йорк 1954.

нальні по формі і соціалістичні по змісту, то значить, він дає першество не національній самостійності, а так званому соціалістичному змістові, який перетворює ці держави в безправні органи советського диктаторського центру. Можна заспокоювати себе думкою, що ССР і Росія не ідентичні, бо ж російський народ так само терпить від тієї самої диктатури, але така думка належить більше до категорії побожних мрій (*wishful thinking*), як до ділянки критичної аналізу. Коли б Росія у Першу Світову Війну не випала була з числа учасників і коли б вона в якості переможця засідала була в Версалі, то здійснення засади національного самовідчленення ледве було б можливе. Росія була б не допустила до того, щоб на руїнах турецької і австро-угорської монархій утворились національні держави. Бажання Росії, монархічної і демократичної (Мілюков), забрати Константинополь і взяти "під опіку" балканські країни, надто добре відомі, щоб не бачити їх реалізації в діях Кремля після Другої Світової Війни, яку він, Кремль, як преемник російських інтересів, називає Другою Визвольною Війною і заносить ці слова на скрижалі російської історії. Опанування Константинополя завдяки твердій поставі Туреччини і піддергжці Заходу Москви не вдалося, але носії московської влади будуть завжди носити цю ідею в резерві, якого кольору ця влада не була б, якщо Москва буде панувати в сьогоднішніх територіальних границях. Усунення агресивних імпульсів Кремля можливе тільки тоді, як буде розв'язана національна проблема, то значить тоді, як буде прийнята західна концепція національної самобутності і незалежності, як в советській сфері заіснують і будуть признані фактично і формально суверенні національні демократичні держави, без огляду на те, чи вони мають сьогодні рангу сателітів чи союзних республік. Схід може тільки сповільнити розвиток історичного руху, але він не може його зупинити.

**

**

Міжнародні економічні концепції з часу Першої Світової Війни піддано основному переглядові. Висунута тоді засада репарацій виглядала великим кроком уперед у порівнянні до старої системи анексій і контрибуцій, але на практиці вона виявилась неналійною. Переможені держави не могли платити визначених їм репарацій; вони опинилися в стані економічної слабості і тому не могли брати участі на світовому ринку. Рівновага міжнародного торгового ринку була порушена. Країни, які одержали були в тій чи іншій формі репарації, в дійсності не мали з того користі, бо вони не могли зайняти в міжнародному обміні попереднього місця. Тому, що зі світового ринку випали переможені країни, цей ринок ослаб і не міг прийняти той кількості товарів, яку він приймав перед війною. Переможці, скеровуючи свої вимоги до переможених, рекошетом самі відчували наслідки своїх вимог.

Тим пояснюється, що в період між обома світовими війнами економічна концепція міжнародної торгової рівноваги стала панівною; її застосовано при ліквідації Другої Світової Війни. Вже не говорено більше ні про контрибуції, ні про репарації, що їх повинні платити переможені: їх заступила концепція реституції, відбудови, яку треба застосовувати і до переможців і до переможених, якщо війна довела до руїни чи послаблення їх економічного потенціалу. В тому було головне значення Пляну Маршала: для цієї ж цілі були створені Міжнародний Валютний Фонд і Світовий Банк, робота яких, хоч позбавлена реклами і навіть належного розголосу, мала й далі має величезне значення для стабілізації міжнародного ринку. З цієї ж причини можна було спостерігати парадоксальне явище, що побідниця Англія довгі роки після війни тримала своє населення на діті, видавши харчі за картками, тоді як переможена Німеччина вже забула про картки і не відчувала харчових нестач. Ідея спільноти інтересів і внутрішньої залежності всіх народів стала настільки зрозумілою, що всяка тенденція до ізоляції,

до ізольованого господарства, стала абсурдом. Але це тільки на Заході, в світі вільних національних демократій.

Східня концепція зовсім протилежна. Кремль і далі залишається на старій позиції анексій, контрибуцій, репарацій. СССР стягнув велетенську контрибуцію з Німеччини, присвоївші собі все технічне обладнання східно-німецької індустрії; він активував ці країни, на які Росія претендувала під час Першої Світової Війни; він усуяв їх в якості контрагентів зі світового ринку; він підпорядкував їх господарство своїм інтересам, не дивлячись на зв'язане з цим величезне пониження життевого рівня населення тих країн. Він провів систему абсолютної ізоляції, закривши всі шляхи вільних економічних зв'язків і обміну.

Але встановлена Сов. Союзом залізна завіса, як всяка штучна бар'єра, тільки гальмує нормальний розвиток і рух. Плоди тієї затримки вже відчуває населення СССР; різкого пониження життевого рівня не могли застосовити ані комуністичні фрази, ні анексії і контрибуції. Скоріше чи пізніше західня концепція мусить пробитися і за залізну завісу.

**

Під кутом зору теперішньої політико-економічної ідеології українське питання набуває особливої ясності. Переїдання України, вірніше її ув'язнення, у східній половині світу являється трагічним анахронізмом. Російська влада, починаючи від 1654 р., безперервно проводила політику асиміляції. Але 300 років пізніше факт банкрутства тої політики русифікації вже очевидний: український народ не розплівся серед російського, а зберіг свою національну самобутність і культуру, хоча був позбавлений політичної і індивідуальної свободи. Більшевицький режим, затаївши свої дійсні цілі, назові примирився з тим і скерував свою увагу в бік економіки. В дійсності Кремль не покинув того, чого не удалось здійснити на політичному фоні. Були змінені тільки форма і тактика, але основну ціль — асиміляцію — збережено. І тут затирається різниця між русофільством і більшевизмом. У відношенні до України Кремль опанував не стільки ідею світового господарства, як ідею примусового служіння України інтересам Росії. Все господарство України за час більшевицького панування тут перебудовувалось і перебудовується далі так, щоб воно не мало самостійного значення. Наприклад, Україна має багаті поклади камінного вугілля, але не має можливості в системі СССР експлуатувати їх раціонально. Все необхідне для цього технічне устаткування виробляється поза межами України, і вона не може купувати його ані в інших частинах СССР ані закордоном, бо не має на це засобів ані не дєється її на те права. Навіть одобрені Верховним Советом буджетні асигнування для України відпускаються не зразу, а частинами, кожний раз за окремим дозволом міністра фінансів СССР. Коли при обговоренні бюджету на 1955 р. українські депутати, вірні послідовникам більшевизму, просили відкрити для уряду УССР, в комуністичній натурі якого Кремль не сумнівається, кредит у розмірі 3 процентів з передбачених у бюджеті скільких сум (це дalo б менше 20 рублів на душу населення в Україні) для ведення без перевідходів господарства, прохання це відхилено. Причина цієї відмови лежить, очевидно, не в відсутності вільних касових засобів, бо друкування грошових знаків в СССР не знає обмежень, а в підкresленім вище змаганні — ослабити господарство України, асимілювати його, зробити його тільки одним з елементів російського господарства. Цю тенденцію можна спостерігати в Україні на кожнім кроці. Луганський завод, який виробляє залізо-дорожні вагони, переставлено на виріб виключно вантажних вагонів, а пасажирські вагони виробляються тепер за Уралом. звілки присуваються також багато необхідних матеріалів для праці Луганського заводу.

Цукрова промисловість, яка була гордістю і одним з джерел еко-

номічного процвітання України, підупала і стойть ніжче рівня з 1913 р. І тут причина лежить саме в системі узaleження й асиміляції України. Впродовж трьох десятків років науково-дослідний Інститут Цукрової Промисловості, який давав директиви, находився в Москві і складався з людей, які навіть не були в Україні.

Та, продумана до подробиць, система національної кастрації й інтеграції українського господарства та спрямування його в загальнє російське русло принесла з економічного боку різко негативні результати: вона привела до повного розхитання і сільського господарства і промисловості не тільки в Україні, але і в цілому Советським Союзом. Але вона принесла й успіхи на фронті пропаганди. Деякі представники вільного світу, які не проглянули хитроців большевицького економічного терору, піддалися цій пропаганді та почали вірити чи допускати, що Україна під економічним оглядом не являється самостійним підметом. Цю верзію піддержує з ентузіазмом уся російська антикомуністична еміграція.

Тут в Америці ця комуністична пропаганда в українському питанні також мала деякі успіхи. Один з найбільш авторитетних експертів у советських відносинах, Джордж Кеннан, бувший посол ЗДА в Москві, признаючи національну самобутність українського народу, сумнівається, чи Україна підготована до самостійного економічного існування. На його думку, Україна в відношенні до Росії займає таке ж положення, як Пенсильванія в відношенні до ЗДА, то значить є частиною великої держави. Порівняння України до Пенсильванії само по собі приносить честь Україні: Пенсильванія не тільки один з найбагатших стейтів американської федерації, але в ній гармонійно сполучені високо розвинта промисловість, квітуче сільське господарство і прекрасна транспортова система. Ця гармонія економічних факторів дійсно відповідає положенню в Україні. Але на цім вся подібність і кінчиться.

Пенсильванія має населення в 10,000,000, її продукція становить 8.8 процентів загально-американської, її вклад до федеральної скарбниці (податки від осіб і корпорацій) не перевищує 7.03 процентів. Її населення складається з таких же Американців, як і населення решти 47 стейтів. Пенсильванія — один з 13 стейтів, що оснували американську державу. Тут уперше роздались звуки Дзвонів Свободи. Через Пенсильванію ішли на Захід пілігрими. Нові стейти опиралися в своїм розвитку на Пенсильванію, яка постачала їх необхідним і помагала організувати спільне господарство. Вона продукує багато більше, ніж може зужити її населення, а свої лишки збуває вона переважно в інших частинах держави або й закордоном. Але продає вона ці лишки шляхом вільної торгівлі в умовах попиту і подачі, не служачи і не підчиняючись нікому й одержуючи повний еквівалент. Вона забезпечує високий рівень своєму населенню, не рахуючись з тим, що в інших стейтах відмінний рівень життя. Пенсильванія являється центром філантропічного руху Квейкрай. Їх політичні змагання не завжди збігаються з урядовими, але проте стейт не накладає на них ніяких обмежень. В Пенсильванії нема нічого такого, що могло б під ідеологічним чи матеріальним оглядом стати причиною нарушення єдності Злучених Держав.

Зовсім інакше в Україні. Населення України виносить коло 45 мільйонів. Етнічно, соціологічно, історично й економічно це населення не є однородне з рештою населення ні в Росії ні в ССР. Її територія п'ять разів більша від Пенсильванії і має всі природні ресурси, вимагані для існування і процвітання нації. Проте життєвий рівень населення цілком низький. Причиною цього є те, що Україна двигає на собі не менше 25% (офіційно 20,8%) фінансового тягару утримання советської держави. Україна посилає в другі райони ССР хліб, чавун, вугілля, марганець, цукор, будівельні матеріали, але посилає не в порядку

вільної виміни товарів, а в порядку конфіскацій, хоча населення України само потребує тих товарів. Не одержуючи за свої товари ніякої компенсації або одержуючи дуже малу, господарство України розвивається не на вільній національній базі, а в умовах закріпачення і служіння інтересам Москви. Україна являється предметом економічного районування Сов. Союзу, переводжуваного згідно із стратегічними плянами ССРР, а не згідно з економічними потребами українського народу. Та політика советського районування спиняє нормальний ріст українського господарства і викриває його форми. Для розміщення тієї надвишки товарів, яку продукує Україна, советський ринок являється найгіршим, який тільки можна собі уявити. Коли б Україна, як самостійна нація, була допущена на вільний світовий ринок, вона не тільки не знала б ніяких труднощів збути, але в процесі вільного товарообміну розвивала б швидко своє господарство. Україна потребує розвинуті своє господарство, але не для посилення своїх поставок для ССРР, а для піднесення життєвого рівня свого населення. Поклади вугілля, марганцю, заліза, чавуну відкривають для України шлях до створення українського Пітсбургу і насичення ринку в країнах, які лежать над Чорним морем. Українське сільське господарство, звільнене від дурних і катастрофальних советських експериментів і поставлене на здорову національну базу, дасть можливість звільнитися від періодичних посух (їх легко відвертати при системі національної іррігації) і забезпечить розвід фармерства. Балаки про взаємну залежність, яка нібито існує між Росією й Україною, вже перестарілі. Під взаємною залежністю по суті треба розуміти залежність Росії від України, потребу Росії на українське зерно, вугілля, цукор і т. д. Але сов. влада відкрила поклади вугілля на території РСФСР (Кузнецький басейн), виславши уже сотні тисяч українських хліборобів в Казахстан для освоєння цілинних земель і створення великих зернових запасів, побудувала в різних частинах ССРЦ цукрові заводи і т. д., і т. д. Отже, Росія може бути самовистарчальна і без України. А тим більше Україна може бути незалежна від Росії. Україна в силу і суб'єктивних і об'єктивних умовин має всі дані вести самостійне національне господарство.

**

Україна геополітично належить до Заходу. Її визволення мислимє тільки в зв'язку з економією західного світогляду, західної системи національної свободи — свободи держави, одиниці, господарства. Диктатурам, якого колору вони не були б, історія в минулому давала обмежені терміни існування. Вони, як протиприродні явища, скеровані проти натури людського роду, мусили впасти. І нема ніяких основ не припускати, що така сама доля не зустріне комуністичний режим.

Коли прийде час визволення, український народ сам буде рішати свою долю. Тоді не виникне питання, чи 45-мільйонний народ має право самостійно, без чужого дозволу і нагляду, проголосувати свою незалежність, чи повинен ждати референдуму і признання. Ці питання і тепер чужі людям передових поглядів, а в момент визволення вони будуть — прямо недоречні. Перед визволеною українською нацією будуть стояти практичні проблеми реституції: відбудова своєї економічної незалежності і з'ясування, з ким зі сусідів вступити в тісніші зв'язки.

Геополітично Україна тяготіє до Заходу. Вона стане важним членом Об'єднаної Європи, коли така організація буде створена. Геополітично вона належить до півдня. Вона стане головним ядром районного об'єднання тих держав, які межують з Чорним морем і відкривають шлях на Середній Схід і в басейн Середземного моря. Це не виключить її активності на міжнародному ринку і зв'язку з другими геоекономічними об'єднаннями, які сформуються і на Заході і на Півночі. Але головне її тяготіння до півдня остане домінуючим.

Олександр Охрим

Що з колгоспами?

Дуже часто на публічних зібраннях і прелегенти і дискутанти, в останніх часах передовсім дискутанти з націоналістичних середовищ, обстоюють тезу, що на випадок упадку комуністичного уряду в Україні — обов'язково має залишитися колгоспна система. Чому так? Бо в противному випадку, кажуть вони, наступить господарська криза. Крім того, додають вони, не використаними залишатся сільсько-господарські машини, або вони опиняться в руках кільканадцяти людей і велика частина господарів буде мусіти довго чекати, щоб позичити їх за винагородою. При тому не подають прихильники колгоспної системи близьких даних, як ті колгоспи мали б в будуччині виглядати. Виходить з того, що прихильники колгоспної системи хотіли б залишити колгоспи в такому виді, як вони є тепер.

Ми не віримо, щоб українські селяни хотіли послухати еміграційних референтів і залишити колгоспи на свої голови. Але ми віримо, що як тільки трапиться нагода позбутися накиненого ярма, наше селянство його позбудеться. Український селянин на власній шкурі переконався, що пропаганда колгоспної системи без застережень, або трактування її без належного зрозуміння, це буде диктатура над пролетаріатом у своїй державі. Боротьба з большевизмом рівнозначна з боротьбою з його економічною та політичною системою і тому з перших днів буде також боротьба з колгоспною системою. Аргумент, що при ліквідації колгоспів буде заміщення та балаган, а це знова викличе "кризу" — українському селянству не буде промовляти ані до серця ані до розуму. Продовж кілька десяти років колгоспної системи криза в колгоспах — це перманентне явище. Ми не маємо під руками статистичного матеріялу, щоб підтвердити цю перманентну кризу, але в тім випадку зовсім можна повіртити на слово Микиті Хрущову і кремлівським дістойникам, що ця криза є. Не важне з якої причини, але вона є. І вона буде так довго, як довго будуть існувати колгоспи.

Правда, при наглій і нерозумній ліквідації колгоспів криза могла б і дещо поглинитися, але не аж так, що задля того треба таки обстоювати колгоспну систему. Машини у господарстві конечні і необхідні, але напевно не буде так, щоб ними користувалися тільки одиниці. Форму організації обробки землі селянство все знаходило, знайде воно і по ліквідації колгоспів. Ми віримо у здоровий глузд наших селян. Вони напевно зі своїми агрономами зуміють перевести ліквідацію колгоспів з найменшою шкодою для себе.

Ми стоїмо за повною ліквідацією колгоспної системи і за введення приватного способу господарювання на землі, очевидно, без великих землевласників. Рівнорядно з приватним одноосібним господарством, ми є за вільними кооперативними спілками для обробки землі, збути продуктів і т. д.

Коли б по упадку большевицького режиму Уряд України хотів хоч і на переходовий час задержати колгоспну систему, то з першого дня розвалу він мусів би видати відповідний закон, що колгоспи реорганізуються на таких то і таких статутах. В такім випадку колгоспи мусили б мати повну свободу діяння як у ділянці продукції так і збути. Всі свої продукти, як виключну власність членів, колгосп мав би право збувати на вільнім ринку чи то приватним купцям, чи торговельним кооперативам. Тільки при такому ставленні справи селяни може б повірили в добре інтереси Уряду.

Вкінці маленька заввага. Цікаво, що про ці справи забирають голос в більшості людей зовсім до того не покликані, переважно політні. Політики, економісти, агрономи і самі селяни мовчать. Коли час-додаток і десь хтось з них забере слово, але воно або сказане непродумано, або переміщане так сильно з партійною фразеологією, що виглядає радше на агітку чим на наукову статтю. Про майбутній суспільний устрій, а зокрема про земельне питання в Україні можуть і повинні говорити професори і учени економісти, що розробляють проекти землеволодіння. Можуть забирати голос і практичні трудовики на землі — агрономи й селяни, але, здається, ніяк не личило б "авторитетно" виступати в цій справі людям, що ніякого відношення до сільського господарства не мали і напевно мати не будуть.

Нам здається, що дехто, коли забирає голос в економічних справах, приписує українській еміграції помилково завелике значення і вплив на хід подій в Україні тепер і в майбутньому. Мріється знову, як колись в 1941 р., про "похідні групи", тверду владу і організуванням кадрів агітаторів, "які мали б пояснити населенню, яку величезну шкоду для України в цілому, зокрема для сільського господарства принесла московсько-советська окупаційна влада та шкідливі роботі большевицьких агентів протиставити свою націоналістично-державну агітацію". Ми мусимо собі усвідомити, що в Україні є люди і то неменш мудрі, як на еміграції і вони всю економічну та навіть державницьку роботу несуть на своїх плечах без нашої помочі і поради, до того, з нараженням на небезпеку свого життя. Вони, а не еміграція, будуть практично розв'язувати всі державні проблеми.

“Пропащий час”

Під кінець ювілейного року, трьохсотліття об’єднання України з Московчиною, що так шумно і хвалено святковано Його поза "Залізною стіною", варто пригадати, як оцінювали наслідки того об’єднання найбільший політичний ум України, другої половини минулого століття, проф. Михайло Драгоманів.

В 1877 р. під час російсько-турецької війни за "визволення" балканських слав'ян, М. Драгоманів писав:

"Ми, українці, були першим слав'янським народом, котрий обернувся з надією до "царя восточного православного". То було в 1654 році в той час, як почали ми ламати на неволі нашій збудоване Королівство польське, так само, як ламають тепер серби і болгари башибузукське царство турецьке..."

Ми шукали в царства московського помочі проти панства і єзуїтства польського, обіцяючи йому взамін захист і поміч од розбишак татарських і турецьких, що грабували і нас і москалів. І яку ж ми знайшли поміч?"

"Вже через два роки після того, як вільна Україна пристала "в союз і протекцію до монарха московського, бояри царські у Вільні вигнали з посолського шатра посланців вільної ради козацької, котрі приїхали просити, щоб не кінчати війни, поки весь руський народ наш і білоруський, що під Польщею, не буде вбитий з неволі, вигнали, як "недостойних о собі совітувати" там, де зібрались судити долю їх дипломати царські, королівські та цісарські..."

"Півтораста років нас ділили між московським, польським, турецьким царством та цісарчиною, мучили душу нашу несправдженими надіями, кілька разів повертали назад в ту неволю, з котрої ми було ви-

бились, помагали п'явкам, що виплодились у нас на нашій землі, боронили чужих п'яюк, роздавали землю нашу своїм слугам, — і вкінці одняли у нашого народу і землю і волю...” (Пор. його “Народні школи на Україні”, переднє слово, ст. 2-3, Женева, 1877).

Вже по чотирьох-п'яти роках, як Україна вступила “в союз і проекцію царя восточного”, серб Крижаніч застав в українців сильну “політичну ересь”, що жити під православним царством московським гірше турецької муки і єгипетської праці”. [М. Драгоманів (за Соловійовим) — “Историческая Польща ї великорусская демократія”, Женева, 1881, ст. 31].

“Визвольна” війна Росії на Балканах, мабуть, була спонукою для Драгоманова показати на прикладі України, що жде балканські народи, коли б справді Росія їх “визволила” і вони опинилися б під її політичними і культурними впливами. В тій цілі він взявся до написання більшої розвідки про перебування України під Московщиною, даючи їй наголовок “Пропащий час”. В 1878 р. перша, вступна частина розвідки була вже зложена в друкарні, але чомусь не була видрукована, лишилося тільки кілька щіткових відбитків і дальша праця над розвідкою не збереглася. Який широкий засяг мала б ця розвідка і в якому дусі була б утримана, про це свідчать наведені вище уривки з передмови Драгоманова до розвідки про “Народні школи на Україні” і з того вступного розділу до “Пропащого часу”.

Цей вступний розділ оголосив друком М. Павлик 1909 р. у Львові п. н. “Пропащий час, українці під Московським царством (1654-1876) ст. 38, зі своєю передмовою, в якій, про згаданий зміст цілої започаткованої розвідки Драгоманова і її тенденцію, пише таке:

“Розвідка мала складатися, очевидно, з цілого ряду дослідів усіх царин життя України, в моменті її прилуки до Москви, — показати всі добрі і ліхі зерна того життя, а далі заниздіння добрих зерен... а розростання злого — давнього й нового... Останній дослід мав бути присвячений, очевидно, найдорожчому, духовому доробкові України — її усній словесності та письменству, забороненому звісним указом 1876 р.”. В самім кінці розвідки мусів бути поданий загальний висновок і вказаний Україні вихід із її пропащості під Росією.

“Льогічний вихід міг бути тут лише один — відрив України від Росії”. До цього виходу — пише Павлик — Драгоманів і хилівся, а “свою прихильність до насильного (це зн. революційного А. В.) заведення української держави, Драгоманів виявив тоді прилюдно, в полемічній статті з редакцією народовецької “Правди”, п. н. “Опізнаймося”, писаній в другій половині 1876 р. та видрукованій аж в січні 1877 р.

“Перед патріотами нашими — писав в цій статті Драгоманів — дві дороги, або прямо вирватися у купі з своїм народом зпід держави російської, також австрійської і угорської, і я нічого не скажу проти тих, хто не язиком і не в чотирьох стінах, а ділом почне до того йти, — або користуватись усіким прогресивним ступнем тих держав і тих громад, з котрими наш народ зв'язаний, особливо усікими інституціями і направляками демократичними... Шановна редакція “Правди” не раз жахалась “сепаратизму” і “нельояльності”, проти котрих я принципіально ніколи нічого не говорив.”

“В такім, очівідячкі, революційно-сепаратистичнім настрою — до-дає від себе Павлик — Драгоманів і задумав був свою розвідку, що доказує зреїтою й самий заголовок її” (Ст. 3-5).

У цьому вступному розділі задуманої розвідки Драгоманова, він з жалем зазначує, що “На Україні якось не звикли дуже захвалювати усе своє, старосвітське, — через те, що хоч недавно було тут щось подібне до власного царства та панства, то нікому було привчити українців пишатись своєю славою”. Має він тут на увазі козацько-гетьманську

державу з її порядками, вимовленими переяславськими статтями, як Богдан Хмельницький "вступав в союз із протекцією з царем московським". Не були ці порядки ідеальні, але вони були далеко кращі, постулювіші від порядків у Московщині.

В переяславських статтях — пише Драгоманів — були і добрі зерна, "іменно такого устрою громадського, до котрого також прямують скрізь освічені люди. Тут умовлялось, щоб чужі люди у діла країв не вступали, щоб усякий уряд був виборний, щоб ніхто без суду не був скаржаний і щоб судили свої люди, товариші, хоть козаків, шляхтичів та міщан, коли не усіх. Так була на частину огорожена воля краю і народу од самоволі царської... і як порівняти ті права, які вимовили собі козаки у царя московського, з тим безправ'єм, яке було у государстві московськім, то усе таки не можна не сказати, що устрій козаччини був більш подібний до устрою теперішніх вольних держав європейських, так званих конституційних, ніж московське царство і теперішня російська імперія" (ст. 29-30).

Але ці поступові, на ті часи, козацькі порядки Москва систематично викорінювала, Січ запорізьку зруйнувала і саму козацько-гетьманську державу скусавала.

І були такі російські історики, котрі уважали, що це був поступ в житті українського народу, що козаччина ніби-то не мала в собі нічого конструктивного під суспільно-цивілізаційним оглядом; що існування козаччини було оправданням так довго, як довго воно було потрібне для боротьби з "невірами", а як ця потреба минулась, то мусів і козаччині настати кінець.

Драгоманів згадує між іншим про погляд на козаччину проф. Солов'йова. "Розказуючи — пише він — яке то гарне життя завела по низовим Лініпсовим степам ініція Катерина, що пороздавала землі панам та чужим, пімцям кольоністам, московський професор Солов'йов каже, що коли запорожці проходили, щоб їх землі зоставлені були за ними, то не — значило б, щоб каїт ці, "Новая Россия" повернулись в пустиню. Звісно, виходить, що царичня мусіла військом знищити Запоріжжя! Такі погляди вичучають наші діти по школам та гімназіям і держать їх в головах своїх, не думаючи довідатись, чи правда воно, чи ні, — чи справді козаки, мов божевільні, тільки й думали, щоб завести круг себе пустелю, а що усе добре позаводили круг нас царі, котрі мусіли викоренити тих божевільних позицій, та й що ми справді живемо не знати в якім побрі!" пише він (ст. 12-13).

Що-ж нам була за користь з того, пише в дочасному місці Драгоманів, що ми перетворіли жостокість Петра I, остерьеність Меншикова і німців Біронових, дурності Павла I, салдатське звірство Аракчеєва, холотну самоволю Миколая I, про котрих українці не можуть навіть сказати, що не були "свої собаки, котрих ми-ж самі вигодували", бо в нас походу не було ніякого Івана IV. Та й самі ці петербурські самовольники і нівечники натури чоловічої ніколи не вважали нас, українців за своїх і коли твердялося, давали нас з більшою злістю, менше жаліли "безмозглих, упрямих хахлон" ніж своїх "руських". На що-ж було руйнувати ті права країв, ті виборні уряди, які були колись на Україні, коли тепер всі освічені люди лумаютъ, що без краєвих прав та виборних челядничків обйтись не можна? Двіста років мучення, поки царі доконали старії українські порядки, пропали, значить, даремне!" (ст. 19), пише він.

Драгоманів витикає також українським ученим історикам, що вони забагато звертали увагу на негативні сторони козаччини, на школу позитивним. "У 30-40 рр., горстка людей покричала про славу козацької України, але зараз, же сама знаїшла в ній плями, і тепер, коли хоче пізнати ті плями, пізнає їх найскоріше із вчених праць українців: Костомарова, Лазаревського, Антоновича". І Шевченкові Драгоманів вити-

кає непослідовність, що з початку виспіував про "бунчуки і булави" гетьманські, а потім називав ясновельможних гетьманів "варшавським сміттям" і "гряззю Москви".

Справді, люди не знали, на яку ступити, вагалися. І не диво, бо жили під обухом неволі і цензури думки. Правдива українська думка про минулє нашого народу взагалі і зосібна про гетьманщину могла бути висловлена тільки в свободних умовах. І її висловив Драгоманів в еміграції, в своїх численних публіцистичних статтях і наукових розвідках, прологом яких, поза "Переднім словом до Громади", можна уважати його статтю, що її тут зреферовано.

ДОКУМЕНТИ

Митрополит Василь ЛИПКІВСЬКИЙ

Українська Автокефальна Церква і радянська комуністична влада

Від Редакції.

Ця стаття — це уривок із великої праці митрополита УАПЦ Василя Липківського, одного з найвизначніших церковних діячів в Україні за останнє сторіччя, людини з високим моральним характером, що був жертвенним борцем за визволення Української Церкви з-під московської неволі. Ця діяльність митр. Липківського припадає найдовше на час советської окупації, де він виявив небувалу відвагу, щоб обороняти свою Церкву перед пляновим большевицьким розкладом із-середини. Його історія — це єдиний того роду документ, писаний під советською тиранією і хованій обережно перед нею; піше цю історію очевидець і учасник церковного руху і, як видно з неї, він виявив максимум справедливості в оцінці навіть тих осіб, які під керівництвом большевицької поліції розбивали і розкладали Церкву. З цієї історії збереглося лише кілька машинописних копій і тому вона не знана широкому загалові. Проте, ми містимо уривок із цієї праці не тільки для задоволення самої "історичної цікавості" Читачів. Розділ, що ми його тут передруковуємо, вказує яскраво на ту методу большевицької політичної поліції (ЧК, ГПУ, НКВД, МВД), яку вона стосує, щоб розкладти небольшевицькі і противбольшевицькі організації та незалежний український рух взагалі. Факти, які подає митр. Липківський, показують нам, що Москва старається в першу чергу розбити незалежний рух і незалежні організації руками їх власних членів. Коли придивимося до того, що діється від деякого часу на еміграції в Європі та в Америці і коли послухаємо і прочитаємо те, що різні "соціалісти", "демократи", "націоналісти" чи "федералісти" виговорюють і винесують проти українських незалежних організацій, то переконаємося, що в цілій тій акції нібито "патріотів" виявляється забагато інтересу Москви, щоб можна було припустити, що вони діють тільки з дурного розуму, а не керовані за сце-

ною московськими руками. Як видно з історії митр. Липківського, большевицька поліція організувала розклад УАПЦ, створюючи свої окремі "урядові" церковні організації. Не може бути сумніву, що та сама Москва не може байдуже придивлятися до протибільшевицької роботи незалежних організацій у вільному світі. Цю техніку розкладу і розбирання на церковнім полі описує прекрасно митр. Василь Липківський, а тому уривок його праці тепер дуже актуальній. Точний заголовок праці митрополита Василя Липківського такий: "Історія Української Православної Церкви". Вона починається 1917-им роком і кінчается 1930-им роком. На рукописі зазначено виразно дату закінчення праці: "12/25 жовтня р. Б. 1930, дев'яті роковини моєї хиротонії". Вся праця охоплює 138 сторін машинопису (довшого формату канцелярійного паперу).

БРАТСТВО "ДІЯЛЬНА ХРИСТОВА ЦЕРКВА" (ДХЦ)

Ворожече до УАПЦ в большевицьких колах уже в 1928 році дуже зросла завдяки живому зросту самії УАПЦ. Не лише в українських, але й у московських часописах стали з'являтися страшенно ворожі проти УАПЦ дописи, пришивалися їй і "петлюрівщина" й антирадянство і всякі політичні злочини. Хоч някіх фактів таких злочинів часописи не могли подати, але ясно було одно: комуністична влада вирішила щільно взятися за розклад або їй ліквідацію УАПЦ, поки вона почала ще лише жити, поки ще не ствердила традиціями, як слов'янська. І от, на Покрівські збори ВПЦРади в 1922 році з'являється агент Московського ДПУ Серафімов (казали, що з вищою духовною освітою) і пильно до всього придивляється. Всі відчули, що це експерт, який має підшукати слабе місце в УАПЦ, з якого краще почати її розклад і знайти в самій УАПЦ придатні для цього розкладу руки. Ще перед зборами цей Серафімов закликає до себе деяких діячів УАПЦ за вказівками місцевого ДПУ і мав певні досягнення. Принаймні вже після першого засідання Покрівських зборів 1922 року були суперечки з приводу вибору Мороза на Київське єпископство, і в місцевій пресі з'явився допис під назвою "Автокефалія тріщить". По большевицькому це значило: треба, щоб автокефалія вже тріщала, а тріщину вже знайдено. На одному з дальших зібраний виступив протоієрей Самсон Задорецький. Цей напівбожевільний негідник, що з несамовитим нахабством сполучав ганебну продажність, виступив з надто провокаційною промовою про грунтovну реформу УАПЦ, відкидаючи з молитов і навіть св. Письма такі слова, як "Господь", "раб", що нагадують про панство і рабство, вимагав перегляду церковної науки про святих, Богородицю й таке інше. На це всі подивились як на лемент божевільного, але на другому засіданні виступав єпископ Володимир Бржосньовський уже з листівною заявою від "гуртка прихильників радянських церковних реформ", в якій теж обвинувачується УАПЦ в застою, у змертвінні, хоч вона ледве почала лише жити, вимагається зміни щодо пощення, щодо Богородиці і таке інше. Під заявою крім Бржосньовського підписані протоієрей Янушівський, Задорецький і ще чоловіка два. Штучність і недоречність заяви була цілком ясна, і її передано на розгляд ВПЦРади, але було вже дуже помітно, що якесь таємна рука намацує болючі місця на тілі УАПЦ і вже знайшла собі певних спільників. Ще ясніше це стало, коли раптом під гомін змагань про головство Мороза в ВПЦРаді за секретаря її вигульнув Кость Янушівський. Чому цей дивний агент ДПУ одержав більшість голосів? Хоч кілька десятків могли підняти руки й несвідомо, то все ж очевидно

було з десяток таких, що це робили свідомо і других підбивали, щоб навести жах на збори, під час яких заарештовано єпископа Юрія Жевченка і протоієрея Дмитра Ходзинського. Ходзинський просидів місяців зо два, а Жевченко аж дев'ять місяців без усякої вини. Щоб відкинути від УАПЦ всякі закиди в контрреволюційності, петлюрівщині і так далі, член ВПЦРади Володимир Чехівський вніс на збори проект “Прилюдної заяви про відношення УАПЦ до влади, написаний аж надто в дусі “клясової боротьби” та “диктатури пролетаріату”. Цей проект збори прийняли й оголосили і цим може трохи затримали дальші арешти. Через кілька днів по скінченні зборів прийшов до мене священик з Поділля Сергій Басовол, людина великої щирості й захоплення, і прохав благословення на братство, що він хоче його засновувати з метою морального удосконалення людності під назвою “Церква Жива”. Басовол взагалі носився з мрією морального удосконалення, назва “Церква Жива”, як він запевняв, нічого спільногого не має з російською “живою церквою”. В Другій ВПЦРаді ще в 1919 році заснувалось було товариство “Церква Жива” для видавничих справ. Тому я написав на його проханні, що благословлюю його на працю в братстві “Церква Жива” для морального удосконалення людності в повному єдиненні з УАПЦ. Отже це благословенство я дав персонально священику Басоволу. Потім Янушівський чомусь перетягнув це все мое благословенство і на своє братство “Діяльна Христова Церква”, хоч я зовсім йому благословенству не давав. Між іншим в розмові Басовол сказав, що він був у Серафімова, що там були Бржосньовський, Задорецький, Янушівський, і що Серафімов дуже сприяє заведенню братства¹⁾). Було замітне, що Янушівський, працюючи в ВПЦРаді як секретар, теж складав проект якогось братства, закликав якихсь своїх братчиків, раз навіть вони закликали до участі й В. Чехівського й той проектував назвати свое братство “Цеква Ітраючих”. Що далі робив Янушівський з тим проектом, не відомо. Але от, з м. Миколаєва одержано з ПЦРади повідомлення, що парафіяльну раду викликано до ДПУ і запропоновано перереєструвати свою парафію на “Українське Церковне Братство”. Коли парафіяльна рада на це не погодилась, то від неї храм одірано і дано тій громаді, що зареєструвалася, як “Українське Церковне Братство”. Скорі і з Одеси одержано відомості, що й там одібрали від української парафії Покрівський собор і обіцяли повернути лише тоді, коли парафія перетвориться в братство й прийме статут “Братства Відродження”. Якось і Мороз в ВПЦРаді вимовився, що це незручно, що наша Рада називається “Всеукраїнська” і вищий харківський уряд “Всеукраїнський”, що й “всеукраїнський” староста Петровський і всеукраїнський митрополит Липківський, що людність часто краще зустрічає митрополита ніж всеукраїнського старосту. Варто би нам якось змінити наші назви... Стало ясно, що ДПУ хоче розбити УАПЦ з її всеукраїнським характером на окремі гуртки, для цих гуртків накидає старовинну назву братств, але в кожному місці дає братству іншу назву, щоб менше між ними було спільноти. От, у цьому полягала праця Серафімова над розкладом УАПЦ, а “братчики” були свідомі або несвідомі виконавці його завдань. Але розкладові заходи пішли й далі. У січні 1923 р. під час подорожі заарештовано митрополита Василя Липківського, притримано його три тижні, відправлено його до Києва, де з нього взято підписку про невиїзд з Києва. Разом з тим великі збори ВПЦРади 1923 року заборонено, а пан-отців і єпископів по-

1) Потім Задорецький сам признався, що він тоді жив у Серафімова, був у нього за попіхача, відчиняв двері тим, що до нього приходили. А протоієрем він став, як член Першого Всеукраїнського Собору, який ухвалив, що всі священики-члени Собору — підвіщуються в протоієреї.

вітах викликувано до ДПУ. Щого заарештовано, всім вбивалось у голову, що УАПЦ вже нема, що в УАПЦ розкол, поділення на два ворожі табори-крила: праве й ліве; що праві контрреволюціонери — це митрополит Липківський і В. Чехівський, а ліві “созидальні”, це Мороз і Янушівський, отже вони мусять єднатися не з контрреволюціонерами Липківським та Чехівським, бо відомо, яка доля в УССР контрреволюціонерів, а з “созидальними” Морозом і Янушівським. Стало ясно, що ДПУ прямо провокує розкол в УАПЦ. Нарешті на початку 1924 року вигульнуло на світ і братство Янушівського, тільки вже не як “Церква Працюючих”, а з назвою “Діяльна Христова Церква”. Виявилось, що ДПУ знайшло негідним сполучувати поважну назву “працюючих” з ганебною назвою “церква”, а зганьбити ім'я Христове — це ж його фах. І от, воно до ганебного братства Янушівського додало назву Христової Церкви і вийшло “ДХЦ”. І головою її став теж Мороз. Якраз в той час статут Спілки Парафії УАПЦ, що був в 1920 році зареєстрований, в 1922 році перереестрований, раптом чомусь був зліквідований. І УАПЦ знайшлась інституцією неделегальною. Хоч УАПЦ подала свою скаргу до Харкова про відмовлення реєстрації свого статуту, але відповіді не було. І от, якось стороною стало відомо ВПЦРаді, що статут ДХЦ вже зареєстровано і вона вже працює. За вимогою ВПЦРади Мороз мусів цього статута показати. Нічого противного статутові УАПЦ в статуті ДХЦ не було і визнавалась лише “соціальна революція”, але не було сказано, що ДХЦ є складовою частиною УАПЦ. Під статутом ДХЦ були підписані, як фундаторів, крім Мороза, Янушівського і єпископа Степана Орлика. Правда, Орлик якось в кінці грудня забігав до мене і казав, що його викликали в Житомирі до ДПУ і сказали приїхати до Києва, взяти в Янушівського статут братства і по ньому перереєструвати свої парадії; разом з тим і від Янушівського прийшло запрохання на нараду. Було ясно, що Янушівський працює в повному контакті з ДПУ. Але я радив Орлікові піти на нараду довідатися, що там робиться, а що там підписували статут “ДХЦ”, цього я не знов. Було відомо, що братство “ДХЦ” або в голові ВПЦРади Мороза, або в члені ВПЦРади, настоятеля Софійської парафії єпископа Петра Тарнавського — широго морозянця, що свідомо пристав до “ДХЦ”. Але другі члени ВПЦР поставились до “ДХЦ” з остерогою, догадуючись уже, в чому справа. Тимчасом ВПЦРада витребувала з Миколаєва і Одеси статути їхніх братств і виявилось, що вони цілком ідентичні з статутом “ДХЦ”. Одна голова їх видумала. В кінці березня 1924 року в ВПЦРаді прийнято проект ухвали, складений митрополитом Липківським, в 5 пунктах, згідно з яким в статуті братств мусіло бути вписано, що вони є складовою частиною УАПЦ і є організацією лише внутрішнього церковного життя і що вони всякі зносини з владою ведуть за посередництвом ВПЦРади і працюють в повному контакті з нею. Ті ж братства, що вже зараз є, мусять в місячний термін змінити свої статути, а до того припинити свою діяльність. Взагалі справу братства вирішено поставити на обговорення Микільських зборів, що мали відбутися. Ця ухвала була прийнята, і від архиєпископів Шараєвського й Орлика одержано заяву, що вони здіймуть свої підписи на статуті ДХЦ, і взагалі вони підписались не тому, що вони стали членами, а тому, що їм було пояснено, що ДХЦ, коли буде зареєстрована, одержить дозвіл на видавання часопису, богословську школу і т. д., на що не може одержати дозволу ВПЦРада, як незареєстрована владою; а всі “діяльніники” дали підпис, що вони припиняють свою діяльність до Микільських зборів. Та це їхнє запевнення не було шире і це зараз виявилось в досить прикрай спосіб. Єпископ Тарнавський дуже загострив свої стосунки з причетом Софійської парафії, і причет відмовився з ним служити. Тарнавському прийшлось залишити Софію, але він зараз же одержує персональний мандат на Михайлівський монастир в сусідстві

з Софією і засновує там "діяльну" парафію. Було ясно, що це робилося для того, щоб розкласи Софійську парафію, цю основу УАПЦ, гадали мабуть, що за своїм настоятелем піде багато парафіян з Софії, і ця парафія занепаде. Мандат на Михайлівський монастир Тарнавський одержав в страсну п'ятницю, і в той самий день в часописі "Пролетарська Правда" з'явився самий ганебний допис з життя УАПЦ під назвою "Мракобеси". Факти й розмови, що в перекрученому змісті проти митрополита Липківського, Чехівського, архиєпископа Ярошенка подавались в цьому дописі, відомі були тільки Морозові, Янушівському і Тарнавському, і в нікого не залишилось сумніву, що це воїни скомпонували і з благословенства ДПУ подали цей допис до місцевої преси. Може нагородою за це був Михайлівський монастир, що став потім осередком "ДХЦ". Отже розкол в УАПЦ справді виліз наверх, і державні кола теж були в цьому впевнені, ще і в пресі помістили, що УАПЦ розбилася на дві окремі церкви — автокефальну й діяльну, і навіть з митрополита Липківського зняли заборону виїзду з Києва, і він встиг обійтися багато парафій. А на прохання дозволу на Микільські збори, зараз же його дали в тій безумовній певності, що на цих зборах остаточний розкол УАПЦ стане фактом. Великі Микільські збори відбулися в кінці травня 1924 року і були дуже численні. Прибуло до 200 членів. Головним питанням на них були перевибори президії ВПЦРади, що мали відбутися ще на Покрівські збори 1923 року, але тому, що ці збори не були дозволені, старий склад ВПЦРади залишався й досі, а також справа про братства, зокрема про "ДХЦ". Дух на цих зборах відразу виявився досить опозиційний проти "братчиків", і коли митрополит Липківський виголосив свій погляд про братства, про їх розкладову роль в УАПЦ і про їх близький зв'язок з ДПУ, то обурення на зборах стало загальним. Виявилось між іншим, що спроба розкласи УАПЦ через братства не досягла своєї мети: представники Миколаєва й Одеси заявили, що вони підписали статути братства, щоб здобути собі храми, але про ніяке відокремлення від УАПЦ в них ані думки не було, вони вважають себе українськими парафіями, живуть на підставі канонів УАПЦ, в повній згоді і єдності з її керівними органами, а священик Басовол заявив, що він сам скасував своє братство "Церква Жива", коли переконався, що метою заснування братства був розклад УАПЦ, і висловився, за скасування всіх братств. Збори одноголосно щодо братств прийняли проект резолюції запропонованій митрополитом Липківським, який був лише розвитком ухвали президії ВПЦРади, додано лише, щоб братства не засвоювали взагалі назви "Церква", бо Церква в нас лише одна — УАПЦ. Коли потім перейшли до перевиборів ВПЦРади, то Янушівського навіть ніхто не поставив кандидатом, а кандидатуру Мороза збори відхилили на голосуванні великою більшістю, а обрали молоду, навіть мало відому людину — Василя Потієнка.

Після Великих Микільських Зборів усі останні братства щезли без сліду. Не тільки ніякого розколо УАПЦ не сталося, а виявилася її ще більша однодушність. Та ДПУ не хотіло так швидко визнати свою помилку і своєю ДХЦ провадило далі спробу розкладу УАПЦ. Братство "Діяльна Христова Церква" хотіло перетворити в вищий керівний орган УАПЦ, — замінити ним ВПЦРаду. З цією метою Бржосньовський — ця надто брехлива й круглісська людина пустив якийсь ганебний наклеп на нового голову ВПЦРади Потієнка і закликав не визнавати нової ВПЦРади. Та коли Потієнко сам поїхав у червні до Білої Церкви на Собор, що там відбувався, і всі брехні спростував, аж Бржосньовський сам мусів вибріхуватись і навіть дав листовне запевнення, що визнає всі ухвали Микільських зборів і нову ВПЦРаду. Але вже на Усіченні скрізь по церквах розкинено велику друковану відозву від ДХЦ "До

всіх вірних УАПЦ", в якій кидалось на адресу ВПЦРади всякі обвинувачення, ніби через неї УАПЦ вертається до старого ладу, задовольняється митрами та омофорами, найбільше доставалось митрополитові Липківському, В. Чехівському та архиєпископові Ярещенкові. Жертви вже ясно намічались. Під відоозвою підписалися єпископ Бржосньовський, Янушівський і ще два білоцерківці. Отже стало видно, що ДХЦ одверто пориває з ВПЦРадою та керівниками УАПЦ та передає на себе вище керівництво в Українській Церкві. "Діяльну Христову Церкву" зорганізували зовсім за зразком обновленських "епархіальних управлінь". За "головноуправленикського" призначено, запевне, протоієрея Костя Янушівського, який залишаючись протоієреєм, посів значну державну посаду касира Держбанку. Членами президії ДХЦ були єпископи Бржосньовський, Тарнавський і ще декілька осіб. З боку ДПУ вжито було всіх заходів, щоб перегнати всі українські парафії під зверхність "ДХЦ". Митрополитові Липківському знов у серпні заборонено виїзд з Києва, натомість Тарнавському і Янушівському давалась командирівка, малось на увазі Тарнавського висунуті на митрополита. ДХЦ, як вона розвинула велику діяльність, стала справді видавати часопис "Церковне Життя", видала календар на 1925 рік, випи-сувала уйму відоозвів до всіх повітів, скрізь організувала свої осередки, в Києві скликала поширені збори, навіть Собор. Бідна УАПЦ зовсім залишилася в тіні. Й було заборонено всякі збори, а її члени були під постійною загрозою. Та вся "діяльність" ДХЦ була зовсім штучна, за неї все робило і на свої кошти ДПУ, а в ній самій аж ніякого життя не було... Михайлівська парафія, що нею Тарнавський повинен був розклести Софійську, вражала повною пусткою, на його службах, коли було 10 чоловік, то й половина з них була наших, що прийшли поцікавитись, хто є в Тарнавського, і лише дивувались, на які кошти він тримав хор та причет. В Києві відобрали від Українців спочатку Володимирську церкву, потім Троїцьку, але вони зовсім стали пусті, поки не перейшли одна до обновленців, а друга знову до Українців. З єпископів одверто перейшов до ДХЦ лише старий Микола Ширяй-Ніженський та хіба Маляревський бігав лисичям хвостиком і туди й сюди. "Діяльні" єпископи Бржосньовський і Ширяй одверто стали до співробітництва з ДПУ, в їх епархіях примусово переводили українські парафії на статут ДХЦ. Але народ зовсім не хотів і знати і відати про ДХЦ. Навіть на Білоцерківщині не більш як 20 парафій було перетягнутого до ДХЦ, і то лише священиків, а парафії залишались автокефальними, на Ніженщині й того менше, й кінчилося на тому, що Бржосньовського й Ширяя ні духовництво ні народ не захотіли визнавати й прохали інших єпископів. ДПУ по повітах майже гвалтовно накидало українським парафіям статут ДХЦ, і ніхто не хотів їх знати, їхні відоозви лежали без діла, часопису випустили два числа та на тому й покінчилось. В січні 1925 року відбувся над діяльними єпископами вищий церковний суд під головуванням архиєпископа Йосипа Оксюка і констатував їх відхід від УАПЦ і виключив із складу УАПЦ їх і їхню церкву. Сам Мороз побачив, що з ДХЦ нема ніякої користі і подав заяву, що він переконався в шкідливості Братства ДХЦ, відходить від нього і просить його вважати знову священиком УАПЦ. Але, як та гора, непохитно стояв головноуправноважений Янушівський; він розсилив свої "накази й розпорядження", заводив зв'язки, викликав на бесіди, манив обіцянками приятелів, лякав загрозами ворогів, мовляв "життя і смерть поставив я перед собою", як це вони писали в своїй відоозві, запози-чаючи з відоозви ВПЦРади до духовництва — і як людина бідна, він тільки що раз глибше грузнув у болото і тягнув за собою і ДХЦ. На Прокурівщині він знайшов якогось священика Волошиновського, що заходився заводити ДХЦ, але його зовсім вигнали з повіту. В Ново-

миргороді він привабив єпископатом священика УАПЦ Феофана Хомжу. Той прибув до Києва і тут, у Михайлівській парафії, "діяльники" справді висвятили його на єпископа до Зінов'євську, але там його не прийняли, і він поїхав до Харкова, пересвятився в обновленського митрополита Пимена й повернувся до Новомиргороду вже обновленським єпископом. На Херсонщину "діяльники" висвятили на єпископа бувшого священика УАПЦ Василя Пшеничного — людину аморальну і якусь зарозумілу та відправили його до свого прихильника, якогось галичанина Филиповського, але він там так наєпископував, що невідомо, де й дівся. Хоч після якогось свого зібрання "діяльники" вирішили зовсім скасувати ВПЦРаду, оголосили себе вищим керуючим органом УАПЦ, і навіть послали Задорожнього, щоб забрав від ВПЦРади всі справи і архів (той, хоч йому море по коліна, не наважився за цим прийти до ВПЦРади), але все ж престиж ДХЦ безнадійно падав. Спочатку вони оголосили бути, що в них ніби 400 парафій, хоч фактично може було 40, але пройшло півтора року, і в них уже залишився лише Михайлівський монастир, куди первіюв єпископ Микола Ширяй, а єпископ Бржосньовський залишився лише з одною своєю парафією в Білій Церкві. Та й вони самі, як про це розповідав на своєму соборі обновленський Київський митрополит Іннокентій, зверталися до нього з проханням прийняти їх до обновленської церкви — та він це їхнє прохання відхилив.

ДПУ побачило, що з цею шантрапою каші не звариш, і нарешті покинуло їх на призволяще та стало шукати зовсім інших засобів для ліквідації УАПЦ. Коли мене випускали в Харкові з ув'язнення, головний агент ДПУ сказав мені, що ДХЦ вже не існує — "ми вже сказали їм зліквідуватися; вони тільки компромітували і вас і нас... Тількиж Ви тих діяльних єпископів прійміть знову до себе. Потім, хоч і другого дня, можете їх прогнати, і що хочете, але тільки їх зараз прійміть!" Очевидно, це був останній вексель, який ДПУ видало єпископам ДХЦ, що вони будуть знову прийняті до УАПЦ, коли в них вже не було потреби. Аprotoєрей так і залишився на посаді касієра і досі мабуть ДПУ поручило йому якесь позацерковне завдання, хоч ще року 1927-го під час Другого Всеукраїнського Собору він написав в обновленському Харківському часописі ганебний наклеп на митрополита Липківського і підписався "Вірний" (очевидно, вірний був обновленській церкві). Архиєпископ Пивоваров, коли отаборився (на Брацлавщині) коло священика Басовола, теж заснував був якусь свою церкву, приєднав до себе 20 парафій, чи власне священиків, але там скоро його розкусили, і він щиро приєднався до ДХЦ, а коли побачив, що з неї користі нема, також щиро приєднався знов до УАПЦ.

Англійський письменник Aldous Huxley називає письменників радієвою висилковою стацією ідей. Коли між тою стацією і мільйонами слухачів ставиться мільйон перешкод, заборон, нагінок, коли проти вільних душ письменників виступається як проти диких і небезпечних звірів, — тоді в таких умовах тотального гніту — не може бути мови про який-будь розвиток ідей, мистецтва, знання.

**

"Пора нашому народові визволитися з російської тюрми. Пора скинути з себе гідке рабство російської державної лъяльності. Пора нагадати, що предки його були козаки українські. Пора стати політиками-борцями за незалежність України від Росії... Пора подбати виключно про Україну, край і народ" (Михайло Павлик, 1911 р.).

НАШІ ЗАУВАЖЕННЯ**3 нотатника****НАЦІОНАЛЬНІ УСТАНОВИ І ЦИРК**

Кожна нація відповідно до своїх потреб творить наукові, політичні, культурні, господарські і т. п. установи та розбудовує свої мистецькі організації, театри, фільмові підприємства. Вона не забуває також за такі розвагові підприємства для широкого загалу, як "Люна Парк" і цирк. В ЗДА є кілька дуже великих цирків. В гітлерівській Німеччині був один великий "репрезентативний" цирк, який приїздив також у Польшу на гостинні виступи. Це мало документувати добросусідські взаємини. Чим воно покінчилося, пам'ятаємо всі. Навіть бідолашна, пілсудчиківська Польща "садилася", щоб мати вище своєї міри "репрезентативний" цирк.

Цирки бувають ліпшого і гіршого гатунку. В репрезентативних цирках такі відділи як акробатика, тресура і т. п., вимагають довгих літ тяжкої науки і труду. Але невід'ємну і найбільш популярну частину цирку творять кловни, або по нашому блазні. Великої науки для цього типу "творчості" не треба. Здебільшого блазні рекрутуються з недовченіх, хоч і здібних людей, з дивачними рухами і гримасами, що їх набралися в часі своєї юності тоді, коли, не зважаючи на викладані гроши та докори вчителів, імпонували цілій клясі співучнів знаменитими дотепами, а до поважної науки більшої охоти не виявляли. Блазні свою професію вважають за кращу і кориснішу від усіх інших наукових і суспільних професій. Вони найбільше раді, коли їм вдається висміяти інші професії, а свою вивицити. Їх засоби невибагливі: насмірювати собі лиця як найбільш крикливими фарбами, вималювати собі губи від вуха до вуха, розчікати бороду і волосся, надіти шапочку з галасливими дзвіночками, зодягнутися в чудернацьку одежду і розсмішувати публіку. Вони мають теж свою осібну публіку і своїх звичників. Вони найбільш задоволені з того, коли їх недоречні дотепи збирають довкола них навіть найбільш невибагливу публіку, що по праці шукає лише за такою розвагою. Все те, очевидно, нешкідливе, навпаки, в деякій мірі корисне в суспільному житті.

Гірша справа, коли кловни впіхаються в громадське або й політичне життя, особливо в суспільствах, які борються за своє державне самовизначення. Там кловн має завжди багато нагод до висміяння людей, що боролися за самовизначення своїх народів і програли. Кловни регочуться і невибаглива публіка, що збирається коло них, регочеться також і немає своєї судової влади, що заставила б кловна пописуватися своїми штуками там, де належить: цебто в цирку. Найбільший респект такий "політичний кловн" має тільки перед ворогом, що узяв його край в неволю. І в тому найбільшому лихо і нещастя спільноти з того роду кловнами.

ВЕЛИКОЇ І МАЛОЇ МІРИ КЛОВНИ ТА КОМЕДІЯНТИ

Московські большевики виявилися не лише майстрами в обдурюванні, а потім в ограблюванні обдурених народних мас, але в використовуванні комедіянтських та кловнівських засобів у міжнародній політиці та перетворювання найбільш серйозних міжнародних установ в цирки. Першою міжнародною установою, повагу якої в міжнародній політиці треба було московській диктатурі зменшити і її серйозні намагання висміяти та загалом перетворити її в великої міри міжнарод-

ній цирк, стали Об'єднані Нації (ОН). Величнім завданням ОН було наладнання мирного співжиття між народами світу, виелімінування війни, як засобу полагоджування конфліктів між державами, устабілізування міжнародного миру, охорона менших народів перед розбоєм більших, засудження народовбивства і т. п. Всі ці справи були зовсім поважні і це було большевикам зовсім не до масти. Тому вони з таких справ робили собі комедію, а з інституції Об'єднаних Націй неповажний цирк. Вже сам склад большевицьких делегацій показував їх заміри. Висилили туди вони своїх найбільш лютих людоненависників, катів або звичайних паяців. Щоб унеможливити полагодження кожної поважної міжнародної справи, вони забезпечили за собою право вета, з якого користали в більш як 80 випадках. В час, коли вирубують в пень кримських Татар і деякі кавказькі народи, винищують нещадно мільйони своїх червоноармійців, що попали в полон, — їх делегації перші висувають або припиндаються до резолюції ОН, яка засуджує народовбивство як міжнародний злочин. В часі, коли червоні московські поліциза мечем і огнем, масакрами населення, заливають незалежні досі держави у Східній Європі, коли при допомозі московських диктаторів китайські комуністичні диктатори горами китайського трупу та морем пролитої крові закріплюють за собою диктаторську владу майже над цілим Китаєм, московська делегація в ОН перша підписується під резолюцією ОН, що засуджує всяку війну як засіб міжнародної політики. До таких комедіянських триків належать скликувані комуністами міжнародні конгреси миру, в час коли всі знають, що напад на Іран, намір виголоження мільйонів населення західного Берліну, підсилювання домашньої війни в Греції, воєнна напасть північної Кореї і комуністичного Китаю, загарбнання Тибету, а далі напасть північного В'єтнаму, все те затій комуністичних порушників світового миру і паліїв міжнародних і домашніх війн.

ЗА МАЙСТРАМИ КОМЕДІЯНСТВА СВІТОВОГО МАШТАБУ ІСНУЄ СФЕРА ЗВИЧАЙНИХ ТРЕСОВАНИХ КЛОВНІВ МЕНШОГО МАШТАБУ

Міжнародні злочини в Москві розуміли добре, що до такої установи як ОН, треба висилати найліпших комедіянтів, які не зрадять своєї комедіянської гри ніодним усміхом, що відкривав би їх ролю. От, висили в делегації до ОН такого неповоротного кловна-мамута та захмуреного північного медведя в політиці, як Молотов. І що вийшло? Своїм тушим обличчям та безнастанним і часто непотрібним вживанням слова "нет" здобув собі в світі ім'я "Містер Нет" і замість висміяті установу, осмішив большевицьку делегацію до ОН. Тоді московські міжнародні змовники почали вибирати з-поміж себе іншого делегата. Сталін не йшов, бо боявся ногою ступити поза советську територію, а врешті, не був гершт, що мусів тримати свою компанію за горло зблизька. Каганович неповоротний, Берія клаповухий, а той лисий, а той горбатий, а цей добрий ланцюховий пес революції (це про Ворошилова), а заграницею нема чого з ним і показуватися. Тоді не було ради, вибір мусів впасти на "найвірнішого собаку комуністичної революції", який не кліпнувши оком, післав на заріз усіх старих, старіших і заслуженіших від себе партійців і помічників "безсмертного" Леніна, а також мільйони некомуністичного люду. Словом, — безсердечний, холодний катюга і карієрист. І страхожер, меткий і проворний як в'юн. Осього — кажуть — пішлем. І гладенький і масненький і сюденський і туденський, цебто влізливий і скромненський і, ввічі проти ясного дня святець і невиннітко, просто під джентельмена якби скроєний і шитий! Так виліз Вишнівський.

Цей знов своє комедіянтське діло! Коли хто-то з державних мужів відвертався від нього з огидою, знаючи його вчинки, то у відповідь на таку непристойність зустрічався з його ніжним усміхом непорушно безвинного обличчя дівиці.

ВИТРЕСОВАНИ ПРЕДСТАВНИКИ НЕІСНУЮЧОЇ САМОСТІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ РАДЯНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Для того, щоб відограти якусь циркову комедію, для большевиків не треба спеціальної буди, чи пак шатра. Наприклад, вибори до все-союзного "парляменту". Хіба треба більшої комедії! Тоді цілий ССРР перетворюється в один великий цирк, витресовані комедіянти мають згори визначені ролі в переведенні "вільних" виборів, а вся народня маса має також згори призначену ролю віддачі свого голосу на згори визначену лісту депутатів. Одна умова: з такого цирку нікому нехай не кортить думка щиро посміятися. З проголошених щойно протоколів з нарад великої трійки в Ялті в 1945 році, виходить ясно, як нахабно вдалося Сталіну виманити від хворого тоді вже президента Рузвелта, аж три місяці для Советського Союзу. Ніодна держава не має в ОН права на більше делегатів, як на одного. Навіть такі потуги як ЗДА і Англія мають лише по одному делегатові. Ці два додаткові мандати Сталін забезпечував "для для України і Білорусі", як нібито зовсім незалежних держав у Советському Союзі. Тимчасом у тих незалежних "державах" московська влада кріваво розправлялася і десяткувала українське і білоруське населення за його противетовське становище в останній війні.

Треба було бачити, з якою міною входив делегований Москвою паяц на становище репрезентанта неіснуючої самостійної української чи білоруської радянської соціялістичної республіки. Якийсь маленький Гондурас ставив перед своїми делегатами на столі емблеми своїх незалежних держав. Перед будинком нарад ОН повівали горді пропори навіть найменших держав у світі. А на столах перед паяцами, що мали репрезентувати незалежну Україну і Білорусь, ставили тоді ті самі емблеми, що їх мав Советський Союз. Комедія і цирк з тими "державами" виявили правдиву істоту незалежності. Треба було якось радити, щоб не було видно комедії. Тоді окремим законом настановлено державні пропори незалежних радянських держав України і Білорусі. Вже не треба смішити людей і себе. Вже можна поставити перед паяцом Білорусі червоно-зелений пропор з серпом і молотом і зіркою і червоно-блакитний пропор з серпом і молотом і зіркою перед таким самим репрезентантом "незалежної" України. Деякі націоналістичні кола на еміграції приписували собі в заслугу цей успіх, а комуністична зграя в Канаді і в ЗДА ревла, що то між іншим і їх заслуга. Особливо ця остання організувала звеличників катівської влади в Україні та властовувала цілі делегації до "делегації незалежних советських держав". Пхалися туди і передніми і задніми дверми, влізали вікнами і шпарами. Чи були там Мацієвичі і їх приятелі?

— Не знаємо, бо не хотіли ми навіть у той бік дивитися. Досить цього, що по таких делегаціях твориться цирковий гокус-покус. Друкують чорнилом і ніби як американські громадяни, а виходить друк на червоно, а зміст друкованого чорна зрада і невдяка до власного народу, і до ЗДА, і до України, і до їх політики та господарства.

Були між ними і такі, що похопились як миші до врізаного сальца в мишоловці. Хто був збаламучений, то відразу врізав свої полі, але деяким, особливо "джовкмейкерам", до сьогодні чи стидно чи ячно відставати від своїх помилок. Чи то вони далі надіються, що за їхні заслуги зроблять їх консулями, чи торговельними заступниками чи що інше, не знаємо. Досить того, що делегації не припиняються.

Часто трапляється, що в час такої процесії скропить їх дощ. Тоді вони, як ці жінки, що не взяли з собою парасолі йдучи на відпусту, закривають спідницями перед дощем свої голови та відкривають не конче чисті сорочки. Коли їм кажуть: Опустіть спідницю, то вони вперто відповідають: Ні, не опустимо.

ЩО ТО ЗА ПРЕДИВО З “ОБОРОНОЮ УКРАЇНИ”?

Добрий жарт, вплетений у промову, був завжди і залишається знаменитим засобом доброго промовця, щоб скупчини увагу слухачів і позискати їх для якоїсь доброї справи чи доброго діла. Гірша справа, коли такий промовець уживає дотепів на те, щоб осмішити якусь добру справу, її розбити, тому тільки, що його при її початках не було, що його може в час не запрошено або про запрошення його позабудоно.

Того роду дотеп ми спостерігаємо з “відновою” організації “Оборона України”. Колись вона записалася в історію української іміграції в Америці пару добрими сторінками доброї праці, добрих думок і дуже корисних діл. Ale й тоді тих три інтелігенти, що провадили її, часто своїми жартами засмучували тих широких робітників, що вірили в ту свою організацію і через неї думали помогти боротьбі селянських і робітничих мас свого народу проти польських, московських чи румунських окупантів. Особливо засмучували робітників часті сварки, непристойні жарти, підставлювання один одному всяких перешкод і вищукування кожному з них чорної латки. З відомих “оборонців” є пан редактор Микола Цеглинський, який замість шукати поміж еміграцією по другій світовій війні добра, знаходить там тільки зло. Йому стає чомусь легше не добавувати або замовчувати чи знецінювати добре діла, які та еміграція з великою допомогою старої еміграції проробила в користь українського народу і в користь пропаганди його визвольних змагань між народами світу. Очевидно, хто шукає тільки по смітниках, то нічого більше, крім сміття, знайти не може. В найліпшій хаті є сміття, і є місце, де його складають. I недобрий, а то і злобний є такий гість у хаті, що видів у ній тільки смітник, а не добавив гарно позамітаних кімнат і розносить про ту хату, нібіто правду зі смітника.

ЖАРТИ З ВІДНОВОЮ “ОБОРОНИ УКРАЇНИ” ТА ПОЯВОЮ “ОБОРОНИ”

Обіцяв п. редактор Цеглинський, що буде писати тільки правду і нічого не замовчувати. Чи можна щось мати проти людини, що стала на путь праведників? Це можна тільки привітати. Ale чи праведник напише про “Оборону України”, що вона добре працювала тільки від 1923 року до 30-их років, а далі послабла? Коли таке виписує, то видно, що пише явну неправду, а правду свідомо замовчує. Кожний, хто знає і не замовчує правду, пам'ятає, що ця організація добре працювала не лише до 30-х рр., але й по 30-х рр. аж до 1940 року. I тільки, коли перед тим переживала які кризи, то найбільше зприводу жартів п. Миколи Цеглинського. Він так любить сердечно покилювати собі з безконечних розколів серед 100,000 маси української еміграції по другій світовій війні, що її викликують непоправні політикані і то в пору великих політичних змін у найбільших державах світу. А “Оборона України” в часі сяк-так наладнаного миру в світі, може мала, а може й не мала 1,000 членів. I тут п. Цеглинський старався розколоти і розбити та закладати свою власну “Робітницю Громаду”. I яке його право тепер висміювати розкольницькі затії емігрантських політиканів, коли таким політиканом він був уже давно, видаючи замість “Української Громади”, “Робітницу Громаду” та знецінюючи працю інших, коли сам віддалився від громади?!

ЧОМУ ВРУБАВ ХВІСТ?

По 1940 році "Оборона України" взагалі перестала існувати. Розбили її два чи три провідники, а робітники, що привикли бути вкладати свою працю в якесь корисне українське діло, зовсім розгубились і боліли тяжко над цим розбиттям. Десять по війні починає давніх "оборонців" скликувати д-р Володимир Левицький. Але його "лінія" така вже яскраво політиканська, що ті члени колишньої "Оборони України", що привикли однаково поборювати всякого окупанта України, незалежно від того, чи він кущий, чи дуже могутній, воліні триматись від твої "лінії" як найбільш далеко. Аж ось нова несподіванка! Поза гуртом д-ра Володимира Левицького відчуває наглу потребу відновлення "Оборони України" гурт п. Миколи Цеглинського. І ніхто не вміє пояснити, чому так пізно, бо аж 28 лютого 1954 року? Чи до того лютого не треба було і аж від 28 лютого 1954 року так припекло?! І що таке припекло? Сам пан редактор не вміє, чи не хоче цього пояснити. І чому новородженій газеті давати таку дивну, коли не смішну назву? "Оборона"! Різні на світі були "Оборони". За російського царства була тайна розвідка, загально відома під назвою "охранка", себто "оборона". Її завданням було охороняти царя і його прибічників, по найбільшій частині всякою провокацією. Була румунська "сігуранца", що теж значить стільки, що "оборона" і польська "дефензива" також "оборона"! Чи не простіше було назвати газету по людські "Обороною України", а не "Обороню"? Виходить смішно, коли не ионсенс. Так якби назві врубав хвіст! І тепер не знати, кого та "Оборона" має боронити і перед ким?

ЧОМУ ТАКА ЗЛСТЬ?

Ми добре розуміємо, чому такою ненавистю і скаженістю діши комуністична Москва до української еміграції! Ця еміграція розкриває правду про крівавий, людоненависницький режим, на якого руках кров помордованіх або засланих чи виголоджених мільйонів немосковських народів. Розуміємо, чому такою самою ненавистю дішать організовані комуністичні п'ятиколюмники і комуністичні поплентачі. Дехто каже, "не розуміємо, чому такою самою ненавистю дішать ті, які заявляють, що вони ані комуністи, ані поплентачі".

Чи справді вони ані комуністи, ані поплентачі? Подивімся на факти: Москва каже, що українська еміграція буржуазно-націоналістична навіяноч, "оборонці" кажуть те саме, Москва каже, що українська еміграція зрадники народу, яких сам український народ викинув на смітник, "оборонці" їх повторюють. Москва каже, що українська еміграція запродається американському капиталові і випродує Україну, — " оборонці" ї цю брехню поширюють, як правду.

Чому у світі таких порівнянн треба ще ставити питання, чому такою злістю діши п. редактор Микола Цеглинський? Чому він кричить про здогадне коляборантство, зледачливість і беззвартісність її визвольних змагань і науково - культурного дорібку тої еміграції? Якби він мав українське серце і розум, пережив та бачив на власні очі, з яким болем, плачем і слізми виряжав український народ своїх синів та видніших працівників на еміграцію, то може б він і думав і писав трохи інакше. Але, він, мабуть, українського серця і розуму не має, він не чув і сьогодні не хоче чути того народнього жалю, що пробивався в словах: "Не всі можуть і не всі потребують утікати". Він не хоче знати, що Миколі Рогуцькому большевики вбивали гострі дерев'яні палики в уха, відрізали язик і так довго мучили, поки не замучили. Так само замордували і Горбового і Геника і Жука і інших, що не хотіли бути запородані.

цими Москви! Слова дані рідними на прощання: "Рятуйтесь самі і рятуйте нас, викриваючи московське пекло на українській землі, творіть культурні і наукові цінності, яких ми тут творити не можемо".

Ліпша частина української нової і старої еміграції виконує це в міру своїх сил. Чому ж він накидається мокрим рядном на Наукове Товариство ім. Шевченка чи Вільну Академію Наук за те, що прийняли в свої члени нелюбих його серцю науковців і професорів? Чи може тому, що його не прийняли? Він не хоче зрозуміти, що треба мати бодай одну якусь наукову працю, щоб бути членом НТШ. Також несправедливо намагається п. Цеглинський зневінити наукові здобутки еміграції. Вже є добрих 20 молодих і старших українських професорів на університетських катедрах. І вони діють в колі інших американських професорів і мають тисячі американських студентів, що слухають їх викладів. А участь українських спеціалістів-учених в різних наукових міжнародних з'їздах, чи це теж нічого неварте?

А з якої речі у п. Цеглинського ненависть до теперішніх робітників в Українському Робітничому Союзі? Чи то їх вина, що п. Микола Цеглинський "вийшов" із Скрентону? Чи то їх вина, що 12-а Конвенція УРСоюзу не хотіла його слухати? Вина п. Цеглинського. Його поведінка нагадує студента університету, який з люлькою в зубах і засуненим на вуха капелюхом, зневажливо ходить по викладовій залі, де відбуваються студентські збори, або проводить лекцію професор. Чи то їх вина, що його на наступну Конвенцію навіть не вибрали делегатом, і то вільні українські люди на вільній американській землі і не під загрозою московської кулі в потиліцю?

Пан Цеглинський вже більш як 40 літ проживає в Америці і 40 літ пише, що інші роблять зло, бо не збудували України. А чи він сам, як "всезнайко", збудував Україну? Чи йому хто робив з цього приводу які закиди? Ні! Бо трохи більш люди і навіть держави, що великі війни вигравали, в політці часом програвали. То чого ж тоді сміяться з тих, що з малими силами старалися боротися за визволення свого народу? Пан Цеглинський своєю власною кров'ю і власною боротьбою за тих 40 літ до визволення України не причинився. Адже 40 літ тому він був у силі віку і мав силу крил орла. Хто стимував його, щоб він ішов у той великий бій рятувати Україну? Ніхто! А Україна так тоді його потребувала і кликала. Та не докликалась. Мабуть, тому він тепер регочеться, що був "розумніший" від тих, що билися! І до такого реготу на-мовляє інших.

Бо коли б тільки один день він був у боротьбі і бачив тисячі, що цю боротьбу провадили і коли б справді в обороні України він у боротьбі з її ворогами втратив хоч одну краплю крові, то ця боротьба була б для нього свята і не висміював би і не зневажав би її так, як він це робить.

О. Іванович

"Ми радикали стоїмо твердо за незалежність України. Ми хочемо, щоб наш український народ здобув собі як найскоріше самостійність, аби мав свою власну самостійну державу. Але при тому основно ріжкимося від національних демократів, бо стремимо до того, щоб в Україні не було ані пана ані хлопа, ані визискувача ані визискуваного, словом, аби Україна була соціалістичною республікою". (Михайло Павлик в правдивім "Громадськім Голосі" у Львові за рік 1911).

3. Модрич

Ліквідація чи реорганізація?

Проблема "Край і еміграція", не проблема, яка не сходить зі шпаліт преси так довго, доки буде існувати еміграція взагалі, а еміграція політична зокрема. Особливого зацікавлення набрала і стала актуальну ця проблема по другій світовій війні, коли багато країн опинилося під російсько-комуністичною займанчиною, а їх уряди вийшли на еміграцію та стали екзильними урядами. В З-ому числі "Вільної України" ми подавали про цю проблему голоси польської преси, щоб показати, що Поляки дуже цікавляться як долею краю так і долею еміграції. Великого значення набрало питання, як має бути зорганізована еміграція, щоб принести поміч Рідному Краєві. Відповіді бували й бувають різні, та всіх їх можна звести до двох. Одна відповідь каже, що визвольну політику поза кордонами поневоленого Рідного Краю має право провадити тільки легальний екзильний уряд. Відповідь друга каже, що еміграція не може репрезентувати Краю і не може провадити його визвольної політики, вона має Краєві служити. Прихильником такої відповіді є Юліуш Мерошевський. Для поінформування наших читачів передаємо в перекладі його статтю "Поляки і... погані" (Культура ч. 9/83 1954).

У своїх міркуваннях Юліуш Мерошевський висловлює думку, "що прийшов момент ревізії польського еміграційного погляду. По п'ятнадцяти роках перебування на чужині прийшов час, щоб Поляки собі отверто сказали, що по всій правдоподібності — не вернемося". Приватно — каже автор — вже давно кожний з нас дійшов до того сумного висновку — одначе на зовні, виголошення такого погляду називається ересью, бо вся наша еміграційна ідеологія опирається на офіційній вірі в поворот.

Коли приймемо —каже він даліше — за найбільш правдоподібне, що нашій еміграції не суджено повернути — в такому випадку треба б з повищого твердження витягнути конsekvenції і піддати ревізії дотеперішню нашу поставу. З народу "тетта" мусимо стати народом "діаспори".

Юліуш Мерошевський виходить з таких заложень, чому саме треба змінити свою поставу: "1) Як довго існувала надія на поворот — концепція "державної еміграції" замкнутої в ізольованому переходовому таборі — була в нашему інтересі. 2) Сьогодні по п'ятнадцять роках перебування на чужині і опираючись на об'єктивну аналізу міжнародної ситуації, треба б припускати, що можемо не вернутися і в конsekvenції треба б піддати ревізії погляд на наші завдання і еміграційні інституції. З народу в "переходовому таборі" мусимо статися народом діаспори, з еміграції політичної — Польонією в світі. 3) Прийняття концепції народу діаспори є одним шляхом, що веде до об'єднання наших цілей — другого і наступних еміграційних поколінь. 4) Плянувати на роки, чи на десятки літ, може тільки народ діаспори. Політична еміграція може провадити політику тільки в рамках одного покоління. 5) Як народ "переходового табору" не сповнимо нашої місії. На питання, чи Поляки у вільному світі мають виповнити якусь "місію", відповідаю, що так".

"В загальному, продовжує автор, "треба ствердити, що політична еміграція може відіграти ролю тільки в означених обставинах і в означеному часі. Коли б 1950 р. була вибухла війна зі совєтами — може бути, що тоді польська еміграція була б відігравала на заході поважну роль. Коли ж все таки є можливим, що конфлікт з Росією не вибухне

за нашого життя, то треба спокійно ствердити, що на заході не постала і по всій правдоподібності не постане ситуація, яка уможливила б еміграції відіграти роль, до якої вона покликана. З цих об'єктивних фактів треба витягнути консеквенції і змінити тактику діяння дослосовуючи її до реальних обставин.

Реальні перспективи, що є перед нами, можна вмістити в двох формулах: а) Перше еміграційне покоління не повернеться до Краю й вимре на чужині. б) Молодь тут вихована і покоління уроджене за кордоном в 90% залишиться на чужині навіть тоді, коли за 10 чи 20 літ настали б можливості повороту до Краю.

Тому, що повинні перспективи видаються найбільш правдоподібними, а тим самим найбільш реальними, ми повинні приступити до повільнії, систематичної еволюції політичної інституції еміграції, котра згідно зі своєю істотою є явищем часовим і переходовим. Рівночасно треба зачати організувати інституцію "народу в діаспорі", котра в протиставленню до політичної еміграції є явищем статим" ...

"Ми опинилися перший раз у історії в так великий кількості поза кордонами Краю і в наслідок того ми повинні плянувати нашу еволюцію. Мусимо пам'ятати про те, що сучасна концепція еміграційних інституцій є концепцією "ad personam" одного покоління. Тільки ми можемо казати, що в певній мірі репрезентуємо Край. "Друге покоління", що Польщі майже не пам'ятає і виховалося за кордоном — не буде мати ніякого титулу до репрезентування Краю і напевно не плекає ніяких амбітій в тому напрямку. Уряд "in exile". Президент Річипосполітої, репрезентації політичних партій і т. п. — все це є інституції нашого покоління, а через те їй час їх тривання є дуже обмежений. Тому, що всяка відповідальна політика мусить відкинути гасло "по нас потоп!", то здається, що вже найвищий час, щоб ми наші еміграційні інституції почали реорганізувати в цей спосіб, щоб їх могло перейняти "друге покоління" ...

Як дійти до цього, то Юліуш Мерошевський радить, щоб у пресі, періодичних виданнях, у відчітах — була перепроваджена освідомлююча кампанія по думці таких напрямів: 1) Політична еміграція не виповнила свого завдання і в наслідок міжнародного положення може його не виповнити. Концепція політичної еміграції опидалася на заложенню, що ми репрезентуємо Край, а у відношенні до держав заходу — ми є партнером. За партнера ніхто нас не признає і мало є реальних даних, щоб за партнера нас хто визнав. 2) Етап "переходового табору" — добігає кінця. Кінчачеться еміграція — зачинається народ у діаспорі. Польонія не вилонює уряду, не творить "держави на еміграції", не континує репрезентації фікційних політичних партій зперед 1939 року. Польонія не репрезентує Краю — Краєві служить. 3) Найважнішим завданням Польонії є впровадити Поляків з ізоляції. З гетта політичного, культурного і інтелектуального. Мусимо увійти у західні суспільства, коли хочемо робити політичний і культурний формативний вплив. 4) В основі теперішньої конфлікту є конфліктом ідеологічним. Головним театром цього конфлікту є не Східна Європа, але Захід. Не політика Кремля, але процеси і перемін, які постають у суспільствах вільного світу, залишають поразку чи побуду. За ці процеси ми є співідповідальні" ...

"Член Польонії повинен у своєму новому краю, що його він є громадянином, активно попирати вольностеву політику, причиняючи до розвитку польської культури на чужині — передовсім залишитися вірним моральній концепції польськості ... Що це все значить перекладене на звичайну мову? Слухна справа набирає тільки тоді рис концепції моральної, коли вона розбуджує в людях готовість жертв. Ідея свободи втратила на Заході моральний аспект і перестала бути цею найбільшою цінністю, котрій моральний імперативкаже боронити, без огляду на ризико і жертви. Свобода обдерта з моральності сталася "commodity" — одною з багатьох на базарі західної цивілізації".

"Якщо ідеї свободи не потрапимо привернути морального аспекту, то не зможемо її і оборонити. Безморальна свобода не викреще з молодих Американців чи Англійців (тут автор має на думці засимільованих поляків, пояснення перекладача), котрі хотять жити в спокою й доброуті — детермінації, відваги і готовості до жертв. Так як страх є запрошенням до агресії — так безморальна свобода є запрошенням до неволі"...

Свою статтю кінчає Юліуш Мерошевський такими словами: "Я не хотів би, каже він, викликати враження, що фундую... похорон політичній еміграції. Пропоную зате, щоб ми, не руйнуючи переходових інституцій, розбудували паралельні інституції зі сталим характером. Я не пропоную, щоб ми наші наплечники і жовнірський вірянд кинули до печі — я пропоную, щоб ми допомогли молодому поколінню вийти з еміграційного шатра з почуттям тягlosti служби для народу хоч у змінених обставинах. Я не пропоную, щоб ми зрезигнували зі всякої політичної акції — зате пропоную, щоб ми нашу політику радикально уреальніли, а тим самим зробили її зрозумілою для членів Польонії"...

І ще одна проблема. "Держава на еміграції" визнала від початку фальшиву віру, що єдиною нашою метою є самостійність. Теза Бісмарка, яка каже, що абсолютна сувереність є кінцевою метою змагань народу — сьогодні є анахронізмом... Свобода є метою надрядною, котрій мусить все підпорядкуватися. Перше питання в політичній азбуці звучить не — чи Польща буде самостійна?, але — чи світ майбутності буде світом вільних людей?. Це є те кардинальне "А", від котрого все залежить. Самостійність Польщі (між Росією і Німеччиною) розглядувана відірвано від проблеми радикальної перебудови міжнародної системи, а з осібною системи європейської — є мрією не з того світу. Тільки організація загально-польської не загілтонізована опирєм минулого може піднятися шукання розв'язок згідних з духом часу і дійсністю дня — хоч суперечних з традицією і національною романтикою".

ВІДГУКИ

Стаття Ю. Мерошевского викликала відгук в польській пресі по обох боках залізної куртни. Ми зареєстрували також відгук на цю статтю і в українській ("Новий Шлях" і "Америка") та комунофільській пресі ("Громадський Голос").

Польська преса за залізною куртниною, як також і комунофільська тут, у Америці, з деяких тверджень автора зробила своєрідні висновки, але це зовсім не зменшує вартості статті. У загальному польська преса у Америці прийняла статтю Ю. Мерошевського — прихильно. Єдиний, мабуть, неприхильний голос пролунав з Лондону і назвав її

КАСКАДА АБСУРДІВ

Це назва статті в польській газеті "Оржел Бяли" ч. 40 (639), 54, у якій автор (п) півповідає Мерошевському на його статтю "Поляки і... погани". Дослівно ця стаття звучить так: "Pan Meroševskí u довших виводах ставить, як зовсім певне, твердження, що еміграція до Краю не повернеться. "Не повернеться" і все. Захід на розгрому з Росією не піде: "Не є виключене, пише п. Мерошевські, що ані до конфлікту, ані до поважніших змін не дійде продовж найближчих 20 — 30 років". Поважніших змін продовж 20 — 30 літ не буде? Звідкіля ж така певність нашого пророка? Можна п. Мерошевському вірити в можливість "мирного співіснування двох світів ще через 20 - 30 років. Ми не віримо. Світ не стоїть на місці. Зміни в'яжуться якраз із істотою політики".

“Абсурдне заложення провадить п. Мерошевського до заключень... розбрюючих. Як не повернемося, як продовж 20 чи 30 літ не зайдуть у світі “поважніші” зміни, то навіщо утримувати на вигнанню державу, цю “народну оперетку”? Розв’язаний легалізм має заступити організація “народу в діаспорі”. Це вияснює п. Мерошевські дуже туманно. Він старше покоління на еміграції уважає за вимираючу групу маняків і диваків, а про молодих з цілою певністю твердить (п. Мерошевські свої погляди висказує все авторитетивно), що винародовляться. Отже хто залишиться “народом у діаспорі”? У закінченні цієї статті автор уважає, що висновки Ю. Мерошевського є необережні та дають багатий матеріал для демагогії в польсько-комуністичній пресі в Краю.

ЩО Ж МИ НА ЦЕ?

Вмішуватися у польські справи ми ніколи не думали, але до деяких тверджень Ю. Мерошевського, що мають загальнополітологічний та по-літичний характер, то ми скажемо й своїх кілька слів. На самому початку мусимо завважити, що кожна аналіза політичних явищ, які також і громадського життя є все дещо перебільшена, а цим самим і висновки бувають перебільшені. Це буває тоді, коли при аналізі дослідники послуговуються законами, скажімо, фізико-математичними. Не можна ніяк предсказати, як і коли буде визволений з комуністичної окупації польський народ, а в тому й другій поневолені народи. Ані правдоподібні твердження Мерошевського, ані слова “Орла Бялого” не є математичними чи фізичними правдами.

Коли б Ю. Мерошевські у своїй статті ставив проблему визвольної політики окремо, а справу організації еміграції окремо, то тоді можна було з ним у повній погоджуватися. Тоді закордонну політику народу чи держави треба уважати до певної міри за стратегією, а організацію еміграції за вихідну її базу. Коли ж Ю. Мерошевські від визвольної політики хоче еміграцію відвернути і спрямувати її тільки на службу, та ще й не каже на яку службу країві, то ми уважаємо, що це є ліквідація політичної еміграції, ліквідація політики екзильного уряду. Читаючи польську пресу про “Край і еміграцію” і порівнюючи її з українською, як не дивно, стрічаємо великих подібності. І в поляків і у нас є певні політичні середовища, які намагаються монополізувати гасло т. зв. орієнтації на Край. Ніхто не може нікому відібрати жагучого бажання і віри у визволення українського народу, але ми думаемо, ніхто не має права годувати українську спільноту на чужині ілюзіями, які не мають ніяких основ. Ніхто не має права видуманими історіями робити Країві пропаганду поміж чужинцями, бо ця пропаганда не то що нічого не помогає, але вона нас осмішує.

Ми думаемо, що це не припадок, коли в польській пресі і в українській націоналістичній ми стрічаємо вислові, що легальний уряд на еміграції немає ніякого значення. Це не припадок, що всю увагу повертается не на політичні справи, а на культурно-освітні. Діє тут якась одна рука, діє не на добро, а на шкоду визволення.

Коли уважно приглянутися до того, що робиться на терені УККА, які то акробатичні штуки виробляють представники політичних середовищ на засіданнях, то стане ясно, що вони самі копають гріб українській політиці в Америці взагалі, а українській визвольній політиці зокрема. Коли голова ООСЧУ публікує заяву і в ній домагається, щоб УККА не давав на УНР-аду, яка єдина провадить політику, то хіба ж це не є саме, що пише польська преса, “заперестати платити на політику?”. Рівночасно цей самий голова їздить по Америці і влаштовує віча проти УНР-ади. Що це все означає? За відповідю довго не треба шукати: короткозорість і безвідповідальність!

Дещо про Ювілейний З'їзд УРДП

Скажуть: знову напасть на УРДП? Та ні! Бажаючи цій партії як найкращого розвитку для служби справі визволення України, ми хотіли б для її власного добра допомогти їй вийти з ідеологічних блукань на прості й широкі шляхи, що їх вже давно промостили наші попередники.

Українська Революційно-Демократична Партія (УРДП) — це нова молода українська сміграційна партія, що цього року обходить десятиліття свого існування. Її провідні люди, як І. Багряний, С. Підгайний, В. Гришко та інші пильно працюють над виробленням політичної програми та ідеологічно-філософського підґрунтя партії. На недавно відбутому 4-ому з'їзду УРДП присвячено дуже велику вагу ідеологічно-програмовому питанню партії. На з'їзді було відчитано на цю тему дві окремі доповіді: С. Підгайного "Громадський сектор діяльності УРДП" (Ліви "Українські Вісті" з 24. 3. 1955.) і В. Гришка "До питання про світогляд і ідеологію УРДП" (Ліви "Українські Вісті" з 20, 24 і 27 березня 1955).

Спочатку кілька завваж у зв'язку з доповідлю С. Підгайного.

Доповідач закликає все членство УРДП — "знизу догори" усвідомити собі:

а) ... "що ми (тобто Українці — І. В.) ще й по днес не маємо оформленої в загальних записах нашої національно-політичної філософії".

б) ... "що в наслідок того цілій дотеперішній український вільний політичний рух мав на собі печать доктринерства або був п'ятим колесом до соціалістичного, комуністичного чи фашистського воза".

в) ... "що УРДП ... має на довгі віки покласти підвальні розвитку, свободи і торжества української нації в світі".

г) ... "УРДП — це партія національної трудової аристократії — проводирів української нації".

У критично думаючого навіть члена УРДП, слухаючи на з'їзді повищі слова доповідача, чи у критичного читача, читаючи ці слова у газеті "Українські Вісті", мімоволі мусіло постати питання: "Невже ж С. Підгайний так слабо обізнаний з понадтисячлітнім "битієм" українського народу, що в ньому не міг знайти "бодай в загальних записах нашої національно-політичної філософії"? Помінувши княжу добу Русин-України, Козаччину з її змаганнями за наше національно-державне буття, чи ж не міг С. Підгайний спинитися бодай над добою нашого Відродження аж до Революції 1917 - 1920 р.? Хіба ж не оформилася "бодай в загальних записах наша національно-політична філософія" напр. в "Історії Русов", у Шевченка, Франка, в ідеологічно-політичних програмах українських модерністських партій при кінці XIX і на початку ХХ ст., та вкінці в кривавих змаганнях за самостійній й соборну Українську Народну Республіку? Чи 4-ий Універсал УНР, якого пам'ять щорічно 22-ого січня також і УРДП святкує, не є оформленням національно-політичної філософії? Велика шкода, що С. Підгайний перед написанням ідеологічної доповіді не прочитав принайменше одної праці напр. Юліяна Охримовича "Розвиток української національно-політичної думки" чи Зиновія Кініна "Історія Української Політичної Думки до кінця XVIII століття".

Українську національно-політичну думку вже довго до заснування УРДП збагатили такі українські діячі, як напр. Михайло Драгоманів ("Передмова до Громади 1878 р.", перша самостійницько-соборницька політична програма 1880 р., далі "Історична Польща і великоруська демократія", "Чудерицькі думки про національну справу", "Листи на

Наддніпрянську Україну", "Пропавший час"), Юліян Бачинський ("Україна Ірредента"), Іван Франко ("Молода Україна"), В. Бочковський ("Вступ до націології"), Михайло Грушевський ("На порозі нової України"), Володимир Старосольський ("Теорія нації"), Карло Коберський ("Українське народництво по обох боках Збруча"), Ісаак Мазепа ("Підстави нашого відродження"), Юрій Липа ("Призначення України") і т. д.

Український визвольний політичний рух оформився ще довго до того, заки'явилися "п'яті колеса до соціалістичного, комуністичного і фашистівського воза". Українські національно-визвольні соціалістичні партії в часі революції — з такими провідними людьми як Петлюра, Грушевський, І. Мазепа та інші — стали основоположниками української самостійної і соборної держави та на своїх плечах внесли головний тягар боротьби проти московської агресії та її "п'ятіх коліс" у виді УКП, боротьбістів і подібних з людьми Скрипник, Хвильовий, Гринько, Блакитний і т. д. "Г'яте колесо до фашистівського воза" з'явилось, як відомо, в Західній Україні щойно 1926 року ("Націоналізм" Донцова) і це "п'яте колесо" існує ю в еміграції в дещо замаскованому виді. А "соціалістично-комуністичне п'яте колесо" в Україні давно зліквідоване, залишилось воно ще тільки в змінений формі на еміграції, як музеяна рідкість, у виді маленької фракції.

Щодо того, що дотеперішній український визвольний політичний рух мав на собі "печать доктринерства", то це твердження згори суперечить попередньому твердженням, що, нібито, не було "національно-політичної філософії". Поняття доктринерства полягає саме в тому, що визнавці якоїсь філософічної системи доводять її до крайності і не хочуть бачити реальних фактів життя. Немає сумніву, що доктринерство було, але найменше його було в демократичних течіях. Воно було панівне там, де його С. Підгайний цілком недобачає: в ідеологів "загірної комуни" (Хвильовий, Блакитний, Шумський), клясократії (Липинський) або ірраціонального гону до "розкоші ножа" (Донцов).

"Підвалини розвитку, свободи і торжества української нації" вже ноклали наші великі Будівничі, а для деяких авторів УРДП лишилось би хіба ці підвалини в щирій жертвенній праці разом з іншими українськими організаціями й партіями дальше зміцнювати і розбудовувати.

Українська нація мала обмаль своєї національної аристократії і ми охоче приєднємося до бажання С. Підгайного, щоб усі члени УРДП стали "національними трудовими аристократами" України (це на зразок "трудових монархістів" В. Липинського!). Але рівночасно висловлюємо своє рішуче застереження проти претенсій УРДП перетворитися в "партію проводирів української нації". Ми є прихильниками зовсім іншої методи праці демократичних партій. Ми є за те, щоб вони сприяли піднесення національно-політичному і державно-соборницькому та етично-моральному рівневі широких мас. Ми є за те, щоб кожний член нації — партійний чи безпартійний — навчився самостійно по державницькі думати, по соборницькі діяти і бути проводирем не самозванцем, а з волі цих, серед яких він свою працею, характером і моральним поступуванням себе виявив. Нація — це не стадо овець —, що ними піклуються "чабани-проводирі і гончі пси" згуртовані у якійсь провідницькій партії. Поняття "партія" — це частина народу, і як така, не може претендувати на провід цілою нацією. В демократичній країні мусить найтися місце і для інших демократичних партій. Партиї мають виховувати в своїх рядах не "вождів", а розумних, чесних і жертвенних працівників, які щойно вислідами своєї праці здобувають симпатії і довіру народу та стають "прімі інтер парес" — першими між рівними. Отож і бажаємо УРДП видати з себе як найбільше таких ширих і чесних працівників та через них і поширити свої впливи в народі.

Іван Василевич

НА КРАЙЧИКАХ КНИЖОК

Нова українська наукова публікація

Український Збірник, книга I. Інститут для вивчення історії й культури ССРР. Грудень 1954 р., Мюнхен. Велика вісімка, стор. 208.

1. Цей збірник містить в собі 9 статей. Ось їх перелік: 1) П. Курінний: Большевицька агресія проти України в 1917-1921 рр. 2) Б. Мартос: Завоювання України большевиками. 3) О. Юрченко: До питання совєтизації національних республік ССРР (На досвіді України). 4. Г. Ващенко: "Визволення" Західної України большевиками (Офіційні документи і дійсність). 5) І. Ф.: Советський Ужгород (Спостереження очевидця). 6) Г. Костюк: Останні дні життя академіка М. Грушевського (за совєтською пресою і спогадами сучасників) 1934-1954. 7) С. Ю. Процюк: Принципи плянового господарства в ССРР та іх здійснення в Україні. 8) С. Нагай: Житлове будівництво і побутові умовини в ССРР. 9) П. Лютаєвич: МГС в Україні (За даними низової та центральної звітності).

До цих статей додані в згрупованиому вигляді досить докладні рецензії мовами: німецькою, французькою та англійською. Віддано їм 34 сторінки. Крім того на одній сторінці подано англійською мовою відомості про авторів.

Усі статті збірника в основному висвітлюють різні моменти політичного, національного й економічного життя України від 1917 р., а саме: обставини й характер московсько-большевицької окупації України, московську політику щодо України та її визвольних змагань, економічні заходи окупантів та іхні наслідки.

Звичайно, не все у цьому збірникові зачеплене і висвітлене. Це по-кіцько фрагменти до історії України після революції 1917 р. Таких фрагментів треба зібрати ще дуже багато, щоб вони дали достатній матеріал для побудови повної картини. Та нічого не зробиш: наукова робота кропітка й марудно довга.

2. Як і в усікому збірникові, так і в цьому, є статті гірші і є статті кращі. Най slabішим місцем збірника є стаття Г. Ващенка. Автор, на жаль, виявив у ній цілковите невміння досліджувати історичні питання. Нанизавши на початку статті цілу купу конкретних матеріалів (відозви командарма Тимошенка, видані під час окупації Західної України, декларацію Народніх Зборів від 26. X. 1939 про приєднання Зах. України до ССРР, декларації про конфіскацію поміщицьких земель та про націоналізацію банків, закон Верховної Ради ССРР про включення Зах. України у склад ССРР), а це взяло сім сторінок місяця, автор після того на трьох з половиною окремих сторінках дав звичайну газетну статтейку, в якій висловлено багато різних тверджень, але голих, не підпертих ніякими доказами й посиланням на конкретні факти та на існуючу літературу. Одно слово: хочеш вірити на слово — вір, а не хочеш — не вір...

Стаття навіть не пов'язана органічно (а тільки механічно) із тими матеріалами, що їх автор вибрав із **единого** свого джерела — книжки советського історика В. Пічета і подав усі на початку.

Далі, дещо з написаного (а все написане вмістилося, як вже сказано, на трьох з половиною сторінках), власне кажучи, до теми й не стосується, як от згадки про голод в Україні в 1921-22, в 1932-33, в 1945-46 рр. тощо. Натомість багато моментів, що теми стосуються, зовсім не згадані, або згадані одним словом чи двома, але зовсім не висвітлені. Та це й зрозуміло. Авторові лишилися невідомі будь-які друковані україн-

ські матеріали про часи окупації Західної України в 1939-1941 рр., хоча спогадів і статей про ці роки надруковано вже чимало. Ось прошу, побіжно занотована бібліографія з цього питання **без претензій на повноту**, бо занотовано її лише з тоД української преси, що потрапляла нам до рук:

1. Україна в американській "Білій Книзі" ("Україна, українознавство та французьке культурне життя", кн. 2, 1949, ст. 96-98).
2. Василь Мудрий: Де вони? Причинок до большевицького народовбивства. (Газ. "Свобода", Ню Йорк, ч. 14 за 1950).
3. Олександр Татомир: Де вони? ("Свобода", ч. 109 за 1950. Про знищених НКВД 33-х малоземельних хліборобів).
4. Р. Коцик: Де вони? ("Свобода", ч. 122 за 1950. Про 12 осіб, що їх забрало НКВД в повіті Заліщиках).
5. Іван Турянський: Доповнення листи жертв большевицького народовбивства на українцах. ("Свобода", ч. 167 за 1950. Про арешт органами НКВД в Коломні чотирьох радикалів, громадських діячів Покуття та про зникнення їх).
6. Очевидець: Український "Малий Катинь" у Надвірній. ("Свобода", ч. 235 за 1950).
7. Никон Немирон: З приводу "Визволінників". ("Свобода", ч. 235 за 1950).
8. Місця масакри в'язнів у Львові. ("Свобода", ч. 155 за 1951).
9. У. К.: Дебют більшевиків у Львові. ("Свобода", ч. 170-174 за 1951).
10. І. Німчук: 595 днів советським в'язнем. Спомини. (Надруковано в католицькому часопису "Світло" за 1949 р. і вийшли потім окремою книжкою на 237 сторінок).
11. Дмитро Соловей: Голгота України. ч. I: Московсько-большевицький окупаційний терор в УРСР між першою та другою світовою війною. Вінниця, 1953, В-цтво "Український Голос". (Даної теми стосуються ст. 274-277).
12. Лука Козулляк: Життя на волоску. Репортаж з 1939-1941 рр. ("Народня Воля" в Скрентоні США з кінця 1952 і до літа 1953 р.).
13. С. Острукова: Два роки з більшевиками ("Свобода", ч. 172-173 за 1953. Спогади сільської вчителки з Галичини).
14. М. Н.: Людина з неспожита вірою. Семен Жук. У 12-ті роковини його мученичої смерті. ("Народня Воля" в Скрентоні, ч. 30 за 1953).
15. Д. Білий: Мое знайомство з НКВД. Під час большевицької окупації України. Ремінісценції галичанина і добрусівця. ("Українські Вісті" в Нов. Ульмі, ч. 63 за 1953).
16. Б. Сивенко: Через Чернівці до Хотина. (Журн. "Київ", I. 1954. Про 1939-1941 рр.).

Оци статті та книжки дають важливий конкретний матеріял із значною кількістю фактів для змалювання обставин і наслідків окупації московсько-большевицькою армією Західної України в 1939-41 рр. **Але жодна з них не була використана автором, як не було використано й іншої української літератури** на тему, яку автор взялся опрацьовувати. Принаймні жодних вказівок на це — посилань чи цитат — у цій маленькій статті немає.

Чому? Тому, мабуть, що автор цієї літератури просто й не шукав. І чужинець-дослідник (а переважно на них розрахований "Український Збірник"), прочитавши цю фактично порожню статтю і заглянувши до коротких біографічних даних автора, де віписано чимало високих його титулів (ст. 200), лише стисне пілечима. У нього з'явиться некорисна для нас думка про українських вченых...

3. На щастя, інші статті цього "Українського Збірника" не виглядають вже так безнадійно похмуро. Статті **П. Курінного** (11 сторінок плюс додатки) і **Б. Мартоса** (8 стор.) розповідають про завоювання й

окупацію України московсько-большевицькими збройними силами. Автори цих статей обірвали свої твердження на факти й друковані раніше матеріали й літературу, які проте здебільшого не приступні тепер для значної частини дослідників, бо відшукувати їх дуже важко.

Тема, що її висвітлюють обидва згадані передніше автори, вельми важлива, велика й складна, щоб її можна було легко убрати у 8 чи 11 сторінок дослідницької праці. Отже, шкода, що між цими авторами не відбулося попередньо ясного й сувороого розмежування та розподілу праці. А тому ми, на жаль, маємо: повторювання обох авторів в одних місцях і відсутність у обох їх достатнього висвітлення інших моментів, що створює некорисне враження.

У значній мірі з темою названих передніше двох авторів збігається й праця О. Юрченка. Але вона вигідно відрізняється своїм новим до справи висвітлення підходом, новим аспектом і ширшим охопленням стосовної до даної теми літератури й джерел. Автор поставив собі за завдання проаналізувати з погляду юридичного суперечності між "Декларацією прав народів Росії", що її СНК Рос. Республіки урочисто проголосив 15 (2) листопада 1917 р., і м'як централістично-імперіялістичною політикою того ж самого СНК, яка (політика) фактично увесь час, починаючи від моменту проголошення згаданої декларації, йшла по лінії збройного підбиття Москви усіх національних республік, які виникли на руїнах російської царської імперії, розваленої в 1917 р. Зробив автор свою аналізу добре, грунтовно (на 28-ми сторінках) і в процесі виконання цієї своєї праці використав багато друкованих джерел. Шкода, що лишилася для нього невідомою "Програма комуністів-большевиків", що її написав Н. Бухарін в травні 1918 р., в якій висловлена дуже важлива і, треба думати, офіційна інтерпретація декларативного права народів "на самоопределение вплоть до отделения". Адже Бухарін був тоді членом ЦК РКП (б) та її теоретиком і членом президії та заступником голови Виконавчого Комітету III-го Комуністичного Інтернаціоналу.

Увесь XIX-ий розділ цієї програми, що має наголовок "Визволення народів", ми передруковуємо у своєму збірникові "Визвольні змагання українського народу в 1917 р. в освітленні тогочасної преси" із відповідними бібліографічними даними про саму книжку; тут же подаємо лише такий уривок з цієї програми:

"...Щоби вселити братське довір'я між ріжними відділами пролетаріату, програма комуністів проголошує **право працюючих кляс кожної нації на повне відокремлення.....** Тут мова йде про право на самоозначення не нації (себто і робітників і буржуазії разом), а **робучих кляс**. Се значить, що так звана воля нації для нас зовсім не свята. Коли би бажалося довідатися про волю нації, нам треба було б скликати установчі збори цієї нації. Для нас святою є воля пролетарських і напівпролетарських мас. Ось чому ми говоримо не про право на самоозначення націй, а про право на **відокремлення працюючих кляс** кожної нації. За пролетарської диктатури не установчі ("загальнонародні", "загальнонаціональні") збори, а **совіти** працюючих рішують питання. І коли б в якім-будь куточку Росії скликалися одночасно обидва зібрания — "установчі збори" даної нації і з'їзд совітів, причім "установчі збори" стояли би за **відокремлення**, а пролетарські з'їзди проти, — ми тоді підтримували би ухвалу **пролетаріату** проти ухвал "установчих зборів" всіми засобами аж до зброї"¹⁾.

Оци інтерпретація декларації прав народів Росії, що її дає "Програма комуністів-большевиків" допомагає якнайкращому зрозумінню істоти порушеного питання. Особливо, коли згадати, що на Україні сам по

¹⁾ Усі підкреслення взяті з оригіналу. — Д. С.

собі незначний тоді кількісно промисловий пролетаріят, на який спиралися більшевики, наполовину був зайдлий із Великоросії, а наполовину місцевий, але цілком зросійщений, денационалізований²⁾). На територіях же інших підбитих Москвою народів колишньої Росії цей промисловий пролетаріят був ще менше чисельний і вже майже виключно зайдлий — великоросійський чи зросійщений. Про це говорилося нацість в резолюціях Х-го з'їзду РКП (б) в 1921 р., цитату з яких подає О. Юрченко. Там ми читаємо, що майже 30 мільйонів переважно тюркської людності колишньої Росії “не встигли перейти капіталістичного розвитку” і “не мають збо майже не мають свого промислового пролетаріату” (ст. 46).

Отже, згадана інтерпретація прав народів при отому фактичному складі промислового робітництва на територіях тих народів давала ЦК РКП (б) всі підстави завжди мати той промисловий пролетаріят за собою, а при диктатурі не допустити до будь-якого, хоча декларативно й прогодощеного, відділення тої чи тої частини колишньої російської імперії. І це тим паче, що для пролетаріату цілого світу проголошувалася мета: створення за допомогою диктатури **єдиної централізованої "міжнародної республіки совітів"**, а основою для тої “міжнародної республіки совітів” мусіла стати Російська Советська Республіка... А при такому сформулюванні мети для пролетаріату взагалі і при диктатурі, кожного, навіть безсумнівного пролетаря (про інших вже не згадуємо), хто став би **практично добиватися** права своєї нації на відокремлення, легко можна оголосити ворогом Російської Советської Республіки як основи, на якій має вирости ота “міжнародня республіка совітів”. А це з самого боку давало підстави назвати його прихвоснем буржуазії. підкупленим її агентом, занеклим клясовим ворогом пролетаріату **та винести йому при- суд на фізичне знищення**.

I, як ми тепер знаємо, цієї методи, такого способу усунення кожного небажаного “сепаратиста”-опозиціонера відтоді і дотепер, широко застосовувано на Україні (як і на територіях інших підбитих Росією народів) московським органом диктатури “пролетаріату” — ЧК-ГПУ-НКВД-МВД. Цей безконтрольний орган диктатури винищує і винищує всіх, а в тому числі і дійсно переконаних комуністів, хто з них виступав чи виступає проти **колоніальної** залежності України, та **національної** її **непрівноправности** в Союзі, а через те обстоює вимогу фактичного здійснення її права на “самоопределение вплоть до отделения”.

Зауважимо також, що не використано в статті й “Азбуки комунізму” Н. Бухаріна та Е. Преображенського, що вийшла в жовтні 1919 року і в якій також був чималий розділ про національне питання. А ця книжка фактично була докладним, офіційним поясненням програми РКП(б), яку ухвалено було на VIII-ім з'їзді цієї партії. Та, на жаль, і нам не пощастило знайти її тут, на еміграції.

Взагалі ж на цю тему (збройного повалення Української Народної Республіки московськими більшевиками, спадкоємцями традиційного московського імперіалізму) поволі створюється вже ціла наукова українська література. Ще раніше, наприклад, з'явилася стаття того ж О. Юрченка в мюнхенському органі ЦК УНДС — “Мета”, під назвою “**Со-**

²⁾ Див., наприклад, розвідку: І. Мазепа — “Большевизм і окупация України. Соціально-економічні причини недозрілості сил української революції”. Львів-Київ. В-чтво “Знаття то сила”, 1922, велика вісімка, 155 ст. Тут же зауважимо, що Х. Раковський, голова Робітничо-селянського уряду України, як подає П. Христюк, в московських “Ізвестіях В. Ц. И. К. С.” ч. 2/554 за 3 січня 1919 р. у своїй статті твердив, що “український пролетаріят являється по своему походженю чисто русским” (П.. Христюк, IV: 173. Підкресл. наше — Л. С.).

ветська агресія на Україні 1917 - 1920 років і її політичні форми³⁾. Це був реферат, виголошений (перед надрукуванням) на сесії НТШ у жовтні 1953 р. в Мюнхені. А зараз в "Народній Волі" (Скрентон, ЗДА) ще з кінця 1954 р. друкується теж чимала праця Матвія Стакова під назвою "Воєнна агресія советської Росії проти України в світлі дипломатичних документів і спогадів", сперта на співставленні й аналізі не лише основних українських джерел (Христюк, Винниченко тощо), але й багатьох большевицьких, як старих (Антонов-Овсієнко, Г. Лапчинський, В. Затонський, В. Шахрай, Ленін, Троцький тощо), так і найновіших видань (проф. Денисов, А. В. Ліхолат тощо), що їх здебільшого не використали автори передніші згаданих статей у рецензованому "Українському Збріонікові"⁴⁾.

4. Добре науково опрацьована її стаття Г. Костюка — "Останні дні акад. М. Грушевського". Автор зумів пильно без будь-якої галасливості зібрати й подати на 12-ти сторінках фактичний матеріал, проаналізувати й співставити різні моменти і, не нав'язуючи читачеві своїх власних висновків, лицити ті висновки на волю самого читача. У читача ж, що крок за кроком уважно простежив міркування автора, продумав та порівняв усі зібрані факти, створюється тверде переконання, що він стоїть перед незаперечним (хоча юридично і не доведеним) фактом заплянованого в Москві й спокійно здійсеного макіявелівського злочину.

М. Грушевського, цього живого символа Української Народної Республіки й невтомного борця за незалежність свого народу, цього нарешті, велетня української науки, талановитого організатора численної групи біль-менш незалежних дослідників української історії було фізично знищено, як винищено було перед тим фізично і величезну більшість його учнів-істориків, що гуртувалися навколо нього.

5. Описова стаття Ф. І. "Советський Ужгород" є цікавою деталею для пізнання того, що відбувається після Другої світової війни на Карпатській Україні під недримаючим оком Москви. Автор зумів уникнути зайвої "водички" і наповнити свою статтю численними й важливими своїми спостереженнями.

6. Ми не будемо зупинятися тут над статтями на економічні теми, бо це розтягло б і без того нашу рецензію, та й самі економічні статті висвітлюють більш-менш вузькі теми і потребують фахової оцінки спеціалістів цієї галузі. Зауважимо тільки, що в першу чергу потрібно і то конче потрібно опрацювати тему **колоніального стану економіки України в системі СССР**. Треба грунтовно й науково довести (як для ширших мас своїх, так і для чужих читачів), що справа не обмежується самим національним пригніченням України. Треба виявити і показати усі наявні елементи так старого московсько-царського, як і нового московсько-большевицького **колоніального визиску економіки України**. Треба підхопити, продовжити й поглибити працю Мальцева, Волобуєва тощо. Це одно з основних завдань нашої еміграції.

Щоправда, при засекреченні в ССРС відповідних статистичних даних — це не легка справа. Але треба зібрати й вивчати інші матеріали (а до 1930-их рр. є й цифрові матеріали) і пробувати робити це бодай на вузькоокреслених дільницях економічного життя, а це вже поволі підготує ґрунт і можливість для змалювання загальної картини колоніального стану всієї економіки України. Для досягнення цього потрібна, звичайно, довга, уперта й систематична праця багатьох українських економістів. Але це іхній національний обов'язок і вони мусять намагатися його виконати.

3) "Мета" ч. 1-3 за 1954, ст. 26-32.

4) Зазначена праця М. Стакова готується до відбитку окремою книжкою у видавництві "Українська Вільна Громада в США" (Ukrainska Vilia Hromada v Ameryci 2965 Carpenter Street, Detroit 12, Mich., U.S.A). Прим. Ред.

7. Закінчуємо. При всіх своїх передніші згаданих недоліках (нормальних, — кінець-кінем, у всікій творчій праці, та ще й проваджуваній в тяжких умовах еміграції, розсвареності, відсутності осередків, у яких сконцентровані були б джерела й потрібна література та при відсутності достатніх власних фінансових засобів для друку) — "Український Збірник, кн. I" в цілому все ж є певним позитивним надбанням української науки, хоча і є тенденційне намагання цьому заперечити⁵⁾. У всікому разі добре є вже й те, що цілий гурт українських вчених, відірвавши одні від своїх "археологічних", а другі від дуже вже "злободенних" тем, а треті — порушивши своє мовчання, стали на шлях ґрунтовного наукового висвітлення різних моментів найновішої нашої історії, починаючи від революції 1917 р. А ця ж дільниця нашої історії, найбільш важлива для обґрутування визвольної боротьби нашого народу і його політичних домагань, до останнього часу перебувала у найбільшому занедбанні, лежала в блогом.

Будемо сподіватися, що в дальншому ми матимемо ще більше позитивних осягів на цій дільниці нашого культурного життя, і можливості друку, що їх забезпечує Американський Інститут для вивчення історії та культури (народів) ССРС в Мюнхені, будуть **розумно і гідно** використані українськими науковцями.

20. IV. 1955

Д. Соловей

В. І. Гришко "Україна сьогодні і ми"

В-во "Молода Україна", Торонто - Нью-Йорк 1954, стор. 107.

Як видно з наголовку, автор взявся відповісти на питання: Яка є сьогодні Україна і що нам, емігрантам, робити для України. У вступних завважах він пише, що відповісти на питання, яка є сьогодні Україна — є дуже тяжко, бо ніхто туди не може поїхати і подивитися, як також ніхто немає ніякого зв'язку. Існує, каже він, "три незнання сьогоднішньої України — цілковите незнання, пізнання і псевдо знання...". На цих трьох ступенях незнання, каже дальше автор, утворилося три внутрішньо-українські еміграційні фронти: "1) Боротьба на тлі української міжнародної політики у формі протиставлення т. зв. "революційної" концепції цієї політики — концепції нібито "угодовській", тобто — концепції пов'язання українських визвольних плянів з планами міжнародного змагання демократії проти комунізму; 2) боротьба на тлі українських внутрішньо-національних взаємин по лінії нашої злочасної "соборності" у вигляді всіляко завуальованого, але все того ж таки самого, до нудоти всім остоїдного, протиставлення т. зв. "західняків" і "східняків"; 3) боротьба спеціально на тлі відношення еміграції до української людини підсовєтської формациї, що її, що людину, раптом кинуто в нас під дикий самосуд емігрантських самозванчих "прокурорів" за безсовісними і безграмотними доносами емігрантських же графоманів-наклепників, цих аматорів советського мистецтва "чисток" і розправ над розстріляним "хвильовізмом" і над недостріляними українцями т. зв. "комсомольського покоління" (стор. 5-6).

Ці три фронти, думає автор, повстали тому, що ніхто не ставався і не старається "піznати і зрозуміти бодай ті загальновідомі факти сьогоднішньої нової української дійсності на Батьківщині..." (стор. 6.)

⁵⁾ Див. "Наука на похилій дорозі" в "Сучасній Україні" ч. 7 (109) за 1955, ст. 11.

Такими внутрішніми і зовнішніми змінами, на думку автора, є: 1) Україна по другій світовій війні, з межової країні на грани підсоветського і позасоветського світів, перетворилася в одну з країн глибокого советського запліля, дуже віддалену від нового кордону советських володінь. 2) Україна в наслідок міжнародного ускладнення стала сувереною українською советською республікою; дістала нове конституційне право безпосередніх міжнародно-дипломатичних зносин з усіма чужоземними державами через своє окреме міністерство закордонних справ, увійшла, як суверений суб'єкт міжнародного права в світову міждержавну організацію ОН, дістала навіть право мати свою власну армію і своє окреме міністерство військових справ, дістала такі зовнішні атрибути своєї державної суверенності, як окремий прапор, свій окремий гімн і т. п.

Україна, на думку, автора, в наслідок зовнішнього і внутрішнього ускладнення в ССР стається щораз більше соборою і сувереною державою. Склад населення по прилученню Західних Земель України і Карпатської України стається щораз монолітнішим, бо у всіх зростає свідомість своєї національної і державної належності. Ця свідомість, думає автор, мусить довести у майбутньому до розриву з ССР. Як це має статися і хто це має зробити, то автор пише дослівно так: "Втрата Україною межової позиції на грani двох світів і втрата нею тим самим можливості виходу з ССР в інший, позасоветський світ — ця безсумнівна програ України в цій війні — зовсім по новому ставить перед нами питання про українську національну революцію, як єдиний шлях нашого визволення власними силами... Безперечно, революційний шлях визволення власними силами — це єдиний певний шлях, бо істина про те, що вільним стає тільки той, хто визволяє себе сам, лишається непорушною істиною. Але ніхто не може відкинути того факту, що сьогодні, на тлі нового міжнародного становища України, на тлі того безвихіддя, в якому вона опинилася в середині советського комуністичного світу, концепція самобутньої і самовистарчальної української національної революції в самій Україні, так би мовити, з самої власної ініціативи і самими тільки власними силами — така концепція сьогодні стає зовсім очевидно нереальною" (стор. 37).

"Питання української національної революції, на думку автора, сьогодні стає питанням інтернаціональної протикомуністичної революції на сході Європи", яка вибухне "на тлі глобального зудару двох вирішальних сил цілого сучасного світу: сил комунізму, за яким стоїть російська національна потуга, і сил протикомуністичних країн, що за їх основною ідеологічною ознакою можна умовно об'єднати поняттям "західня демократія" (стор. 38).

Цим визначенням способу визволення України, як бачимо, автор дав відповідь на питання, як він (може і його політичне середовище) дивиться на революцію в Україні взагалі, а на визволення України зокрема. Рівночасно він себе опреділив по стороні УНР-ади, а не АБН, УГВР чи лівих демократів, які орієнтуються на неозначенну символічно-містичну "третю силу".

Автор є тієї думки, що "головною вихідною позицією кожної зовнішньо-політичної акції сьогодні має бути ніщо інше, тільки вимога визнання передовсім доконаного факту української державної суверенності у формі української советської республіки" (стор. 49). Іншими словами, УНР-ада, бо тільки її автор уважає "за спеціальний загально-український орган, який створений для того, щоб робити різні зовнішньо-політичні заходи співпраці з зовнішніми чинниками, за допомогою яких можна б було забезпечити Україні національно-державну сувереність", має боротися, щоб УРСР, маючи всі атрибути держави, мала ще й самостійність і демократичний устрій.

Порівнюючи наші внутрішньо-українські емігрантські взаємини з

взаєминами, що є зараз на Україні, автор каже, що “в Україні сьогодні ми маємо не тільки факт доконаної всеукраїнської соборності (хоч не в повній відповідності до українських етнографічних кордонів), але маємо також факт здійснення цієї соборності на засаді єдинодержавної уніфікації і централізму у формі влади Києва хоч і в підлегlostі Москви” (стор. 50). Коли, каже автор, “на Батьківщині сьогодні вже не існує ніякого внутрішнього поділу українства на “східне” і “західне”, на під-советське і позасоветське і т. д. на еміграції цей поділ не тільки існує, але він, навіть, спеціально плекається, поглибується і доводиться до такої гостроти, що перетворюється часом, навіть, на стан лише трішки прихованої внутрішньо-української громадянської війни” (стор. 51 - 52).

Поділ української еміграції автор зводить до 2-ох таборів. “З одного боку, каже він, маємо табір всеукраїнської соборної політики, об’єднаний на базі всеукраїнського державницького централізму, втіленого в реконструйованому на еміграції державному центрі соборності України з живою традицією нашої державності і соборності, символізованих і шанованих актах 22-ого січня в Києві... З другого боку маємо табір, чи навіть два табори законсервованої політичної інерції більш-менш одного ідеологічного руху... При всій декляративній орієнтації цього табору, ніби, також на Київ, фактично і практично маємо тут кружляння навколо орієнтаційної точки, якою, на жаль, є навіть і не Львів, а якийсь певній бункер під Сяноком” (стор. 54).

Відносно питання “еміграція і народ сьогоднішньої підсоветської України”, то автор твердить, що в Україні за десятки літ виріс фізично і психологічно, хоч і член партії та комсомолу, новий тип Українця. Цей новий тип, свідомий національно й державно, і він цю свідомість, каже автор, проявляє у формі “націоналістичного ухилу”, чи як пізніше названо “хвильовізму”. “Хвильовізм” — твердить автор — це не український комунізм, а український підсоветський націоналізм, оформленний тільки ззовні комуністичною фразеологією, але не в комуністичних, а націоналістичних специфічно підsovетських категоріях мислення” (стор. 62).

Як твердженням, що в Україні сьогодні всіх об’єднала національно-державна свідомість, так твердженням про хвильовізм автор хоче перевоконати читачів, що визвольною силою в Україні є саме хвильовізм. Він навіть підсуває читачам думку, що хто виступає тут на еміграції проти хвильовізму, то цим самим він поборює “український визвольний рух”. Так “воюючі Україні під проводом ОУН”, бандерівського і угаревівського типу, він протиставить “воючу Україну хвильовісті і комсомольців”. Дослівно про це він і пише: ...“Наше твердження у попередньому розділі “Україна сьогодні і мі”, що кожен четвертий молодий Українець сьогодні є сьогоднішнім або вчеращім комсомольцем, не тільки є перебільшенням, а навпаки — це переменшення” (стор. 97).

З довгого говорення про наболілі справи автор не робить висновків, а кінчає словами: “Звичайно, все це, що ми тут говорили, по суті немає відношення до того, що може бути в Україні завтра, бо навряд чи хтось із наших емігрантських законодавців буде причетним до встановлення законів у майбутній вільній Україні” (стор. 106). — Однаке, коли еміграція хоче бути активною силою в боротьбі за визволення нашої Батьківщини, то вона, каже автор, “мусить брати до уваги сьогоднішню і завтрашню Україну”. Що має робити українська еміграція, автор не каже. Він позбувається відповіді закликом до еміграції творити єдиний український, не кажучи хто з ким, національний фронт з Батьківчиною, бо “українська еміграція є тільки одним із складників великої української цілості, основою якої є, і буде завжди не еміграція, а наш народ на Батьківщині”.

Зауваження редакції.

До цих інформацій про безперечно цікаву і заслуговуючу на увагу читачів брошурі В. І. Гришка, треба додати пару критичних зауважень.

I. В. І. Гришко занадто довільно оперує поняттям націоналізму. Адже за широким трактуванням націоналізму, як у нього, вся людність той чи тоЯ нації, що бореться за своє існування, за право на вільне життя й розвиток, яке у неї відбирають, — є людністю націоналістичною, опанованою націоналізмом. Тоді, звичайно, в приложенні до української дійсності і Хвильового, і Волобуєв, і Шумський, і Скрипник, і Винниченко, і Грушевський, і боротьбісти й укапісти тощо будуть теж націоналістами. І так їх, як ми знаємо, **навмисне** й називає московсько-большевицька пропаганда.

Але якщо так широко трактувати поняття націоналізму і підганяти під цю вивіску наші історичні постаті чи певні групи, то щоб свідомо не створювати хаосу в головах масових читачів, треба бодай окреслити **кілька різних** націоналізмів, які часом цілком не сумісні і мають між собою більше різниць, ніж спільнот.

Адже для кожного вдумливого дослідника нашого громадсько-політичного життя ясно, що “націоналізм” Хвильового, Шумського, Скрипника тощо і націоналізм Дм. Донцова, М. Сціборського тощо **ворожі** один одному і стоять **по різних боках барикади**. (Дарма, що Дм. Донцов у свій час у пресі хвалив Хвильового. Доводиться думати, що він просто розраховував на певні політичні наслідки від своїх хвалин. Інакше чим же пояснити, що тепер, коли Хвильового немає серед живих і коли над його трупом несподівано счинилася така запекла, непотрібна й шкідлива боротьба, він його під свій захист не бере?)

Поза тими двома типами недемократичного націоналізму, про які згадано вище, є ще третій рід націоналізму, старший від цих обох. Це націоналізм **визвольної демократії**, який заступали й заступають народницькі ідеологічно-політичні напрямки серед українського народу. Їх відрізняє від двох вгорі названих націоналізмів глибокі демократичні переконання, оборона гідності кожної людини і кожного члена української нації та глибоке почуття справедливості для людини праці, яка творить в українській нації компактну більшість. Цей націоналізм визвольної демократії, який заступали перші Кирило-Методіївці, а потім Михайло Драгоманів, Іван Франко, Леся Українка, Михайло Грушевський, Симон Петлюра, Дмитро Вітовський, Ісаак Мазепа і тисячі їх послідовників. Найкращою прикметою цього націоналізму те, що він себе не величає націоналізмом. Тимто, коли говорять про націоналізм, то мають на увазі два попередньо згадані типи націоналізму, які себе постійно рекламиують, як націоналізм *par excellence*.

І характерно, що серед цих трьох цілком ворожих таборів “націоналізму” й націоналізму ми не бачимо місця, де б міг спокійно прилучитися сам В. І. Гришко, що теж настирливо рекомендє себе як націоналіста. Мабуть, його націоналізм творить вже якийсь відмінний четвертий тип націоналізму... Отже, виходить, що є різні й зовсім відмінні та ніяк не сполучні націоналізми.

Беремо конкретний приклад. Один відомий націоналістичний діяч не так давно у своїй книжці¹⁾ так писав про ситуацію після можливого звільнення України від московсько-большевицької окупації:

“В умовах нашого існування підставою п'ятої колони буде людність, чужа своїм національним походженням”²⁾. (Додамо від себе, що це становитиме, мабуть, близько 20% або 8.000.000 осіб! — Ред.)

¹⁾ Зиновій Книш: Під знаком тривожного майбутнього (Думки націоналіста). Накладом “Самостійної України” Чікаго, 1951, мала вісімка, ст. 72.

²⁾ Стор. 18

"Трафаретні заяви про рівність усіх громадян перед правом дуже добрі на експорт, або в політичних програмах, призначених на показ. Але тверда дійсність і живі потреби українського народу з тим мало рахуються" ³⁾ ...

Шо ж, виходячи із цих принципових позицій, намірюються робити на другий день після можливого звільнення України від московсько-большевицької окупації наші "справжні" націоналісти, які самі так себе називають? У тому, звичайно, випадкові, якщо вони потраплять так швидко дістатися в Україну і захоплять там владу. Відповідь на це дають наступні його власні слова:

"Розв'язка проблеми московської національної меншини мусить наступити дуже скоро і дуже радикально. Ми далекі від того, щоб закликати український народ до різунства і масових мордів Москалів в Україні ... Тут мусить бути вжиті державні засоби на велику скалу, що звільнять Україну від московського населення раз на все. Маємо на думці переселення московської людності туди, звідки вона в Україну прийшла" ⁴⁾.

"Виселення не відбудеться добровільно, тільки шляхом примусової акції в рамках державних законів. Не можна руководитися сентиментами, ніякими гамуляціями лібералізму і толеранції, як теж з другої сторони слід видлучити зізді моменти помсти й жорстокості. Акція відбувається в ім'я справедливості для українського народу".

"Виселення мусить відбутися скоро, можливо в найкоротшому часі. Підготовки не можна відкладати на час після осягнення державної незалежності, вона мусить іти вже тепер" ⁵⁾ ...

Отож, вже тепер "справжні" українські націоналісти готуються до акції. (З. Книш подає у книжці цілій плян підготування). І не встигне український народ там, у себе дома, створити своєї влади й закріпити своєї державної незалежності, як прибулі в Україну літаками, мабуть, представники українського націоналізму "в рамках законів" (яких? тих, мабуть, що виробляють тут, на еміграції, під час виконання пляну підготування до цієї акції!) "скоро, можливо в найкоротшому часі", щоб ніхто не счувся й не оглядівся, виженуту з України московську людність, як Жиди, скажімо, вигнали з Палестини Арабів. Тільки Жиди вигнали 900.000 Арабів і створили постійно жевріоче огнище на Близькому Сході, а "справжні" українські націоналісти заплянували вигнати у ціль разів більше, якихось 8.000.000 осіб, чоловіків і жінок, старих і дітей. І створити в такий спосіб на кордонах України велетенське невгласніме й палаюче багаття-кострище, якого вже ніхто не здолає загасити і в якому... може згорити і вся Україна.

Адже таких патріотичних панів Книшів чимало знайдеться і серед московської людності, що радо розпочнуть **відплатну** акцію теж з охопленням мільйонів, але вже українських людей. Навіть серед московської людності таких ура-патріотів знайдеться більше, ніж серед української, бо там традиції всіляких Каткових, Пурішкевичів, "Союза русского народа" і "Чорної сотні" значно давніші, а маса московської людності удвічі більша за українську. Тому не треба мати й багато фантазій, щоб уявити, як буде "ощасливлені" Україна швидким здійсненням такого націоналістичного пляну. Тим паче, що у **манюсінському рівняючи із цим** розмірі подібний досвід вже проробили українські й польські націоналісти на польсько-українському прикордонні ще не так давно і всі про це ще добре пам'ятають.

Ми навмисне подали тут деякі з думок та плянів "справжніх" націоналістів. І ці думки та пляни являються прямим продовженням і ви-

³⁾ Стор. 19

⁴⁾ Стор. 24

⁵⁾ Стор. 31-32

слідом теорії такого націоналізму. А висловив їх не хтонебудь, а чільний публіцист!

Ми не знаємо, чи підпишеться під цими думками й плянами велимишановний В. І. Гришко, але гадаємо, що під ними не підписалися б такі "націоналісти", як Хвильовий чи Шумський, боротьбисти чи укапісти — усі ті з них, що загинули в боротьбі з московсько-большевицькою окупаційною системою, захищаючи суверенні права українського народу так, звичайно, як воїни їх розуміли. А їх В. І. Гришко уважає за гідних похвали теоретиків і борців.

Отож, шукання націоналізму скрізь і примусове наліплювання цього ярлика, без визначування градацій та відмін, усім, хто так або інакше боровся і загинув, захищаючи суверенні права свого народу — це одна з основних хиб даної праці В. І. Гришка. Постала вона, як видно, в наслідок того, що він уважає назву "націоналіст" за найкращу похвалу тому, хто змагався і загинув у боротьбі за волю й права свого народу. Але він забуває, що для Гітлера, наприклад, і директорів його конітаборів (де по газових камерах задушили, а по крематоріях спалили "во славу" чи "в ім'я справедливості для німецького народу" людей інших національностей, а в тому числі й чимало Українців, у загальній кількості декількох мільйонів) назва "націоналіст" є цілком вірна і **самі вони прикладали її до себе** з гордістю. Але для інших ця назва є або гідкою образою, або невірним визначенням, примусово кимсь наліпленим. Тим паче, що й самі вони до себе цього визначення ніколи не прикладали.

2. Друга хиба цієї на загал цікавої публіцистичної праці (яка резонно порушує багато важливих громадських питань) у тому, що автор її, В. І. Гришко, констатувавши усім нам і без того відомий сучасний стан цілковитого розбиття українських громадсько-політичних сил на еміграції, спромігся лише виголосити блідий, неконкретизований заклик до єднання.

Так, ми розуміємо: ситуація жалюгідна і не знаєш, з якого боку підійти... І мимоволі спливають на пам'яті розпучливі слова Івана Франка (з "Похорону"):

"І чом один на рідній ніви вид:
Безладдя, зависть і пиха пустая,
І служба ворогу?"

Ta самими жалюмі, розпачем і плачем ситуації не покращаємо. Треба чесно **й настирливо** шукати якихось конкретних шляхів до цього. Треба працювати в цьому напрямку. Але автор цього, на жаль, не робить. Він навіть не пробує визначити, хто з ким має єднатися, консолідуватися. Очевидно, його заклик звернений до всіх. А проте для кожного з нас цілком ясно, що об'єднання абсолютно всіх наших громадсько-політичних груп в даній ситуації — нездійснима утопія. Це безприкладна справа. Мрія майбутнього. І зараз ламати над цим голову — однаково, що тоїкти воду в ступі. Треба взятися за щось скромніше. Треба ламати голову в першу чергу над тим, щоб досягти консолідації найближчих ідеологічних громадсько-політичних груп, що стоять на платформі демократії **й УНРади**.

Не пробує автор намітити **й шляхів** до здійснення тої консолідації. Не намагається він намацати бодай частину тих найголовніших причин, що призвели й призводять до громадської ворожнечі **й** гризні, коли вчораши друзі, сьогодні стають найбільшими ворогами⁶⁾.

⁶⁾ Ось чи не найхарактерніший випадок. Василь Чорногай (псевдо-нім, дійсне ж прізвище В. І. Гришка добре відоме) два роки тому написав і надрукував великий дуже добрий розбір "Тигровів" Ів. Багряного з позитивною оцінкою твору (Див. передрук в "Укр. Вістях"

Нічого не каже В. І. Гришко і про дикі некультурні методи громадської, з дозволу сказати, критики. А разом з тим оці методи громадської "критики" пайбільше угроблюють нас. Щоправда, ними **не все** вичерпується, але саме вони відограють дуже важливу роль, можна сказати — головну роль у **затруюванні** громадського повітря. І ворог не зможе стільки зробити нам шкоди, скільки робимо **ми самі** собі у своєму засліпленні та через свою малокультурність.

Візьмімо для прикладу такі доказові "аргументи", як "славно-звісний" **слинянин, мужичок** і чимало інших ще барвистіших доказових словечок і наліпок, які, як із рогу добробыту, безконечним конвеєром сипляться із сторінок того часопису, що його редактує і **моральну відповідальність за який несе** автор даної книжки. **Чи це ті аргументи, якими можна когось переконати?**? Ні, це засіб до дальнього роздрочування, до підтримування і поширення громадських сварок, міжгрупової ненависті тощо. Цим не хочемо сказати, що супротивна сторона краща, культурніша, що вона не друкує безпардонної писанини і т. д. Зовсім ні! Але це **ніякє** виправдування для скалоузубів і борзописців, а часом і на клепніків ні з того, ні з того боку. Хто **широ** бажає громадського миру і закликає до нього, **той сам не мусить того миру порушувати**. Хто хоче і вимагає, щоб з ним поводилися культурно, **сам не мусить порушувати норм культуруності**. Інакше він ні на кого не має права нарікати. Посівши вітер, він пожинає бурю.

Це так би мовити, стандартова міра для взаємин з усіма українськими національними групами, які змагають до визволення України. В критиці і полеміці між цими групами мусить кожний пам'ятати, що нині чи завтра треба з цими групами знайти спільну базу співпраці для досягнення спільноНАЦІОНАЛЬНОЇ мети. Інша справа з групами, які знаходяться явно по стороні ворога, плentaються у ворожім фронті або свідомо приготовлюють ворогові пляхи. З цими групами не може бути ні нині ні завтра ніякої співпраці, а тільки боротьба, плянова, вперта і невблагана, бо ворог, якому вони служать, стосує також невблагані методи боротьби проти народу нашого. Що ж до національних угрупувань, то мусимо своюю поведінкою уможливлювати консолідацію на демократичних підвалах.

Отже, мусимо **чесно** шукати виходу із цього становища нашого незвичайного громадського розбиття, за яке усі ми, мабуть, морально відповідаємо (як ті, що те розбиття роблять, так і ті, що мовчки на це споглядають і цим толеруванням заохочують "ударників" до їхньої згубної праці).

Сподіваємося, що автор книжки "Україна сьогодні і мі", якому, на наш погляд, не бракує благородного патріотизму, громадської активності і щирого бажання не сходити з позицій порядності, глибше задуматься над цими справами.

М. Василенко

"Інтелігенція — нерозлучна частина народу, повинна вести його з поступом часу... Вона повинна вести народ вперед, піднімати його до себе, а не вертатись до нього назад". (Іван Франко в листі до Івана Белєя).

чи. 11 і 12 за 1955). Такої речевої статті про цей твір не спромоглися написати і вірні однопартійці письменника. Але той же В. Чорногай чи не найгостріше виступає тепер **проти** Ів. Багряного і ганьбити його? Чи провіна тут лежить лише на В. Чорногаєві, чи й на другій стороні?

“МОЛОДА УКРАЇНА” — Альманах з нагоди ювілею гімназійних гуртків в Бережанах, Бережани-Мюнхен-Нью Йорк 1954, стор. 133.

У книжці надруковано спогади колишніх учнів Бережанської гімназії, а рівночасно членів організації молоді середніх і високих шкіл “Молода Україна”. При кінці книжки поміщено привіти з'їздові “Молода Україна” 2. X. 1948 р. у Байройті, Німеччина, список 140 членів і 24 членкінь та список жертводавців на видання цього альманаха.

Спогади д-ра Є. Цегельського, д-ра Кузелі, І. Бойка, о. Маркова, Івана Боднара, о. А. Мельника, о. І. Сохощинського, д-ра Бемка, д-ра Трояни, проф. В. Ратича, А. Цурковського, А. Чернецького і С. Щура написані з перспективи п'ятдесяти літ мають у собі дуже багато політично-партийного суб'єктивізму, замовчування деяких загальновідомих фактів та кольчок у сторону колишніх товариців інших поглядів. Так написані спогади нетворять однозгідності щодо ролі “Молодої України” і її ідеології. Навіть А. Чернецький, який найбільш об'єктивно намагається подати богато відомостей, поринувши у бурхливі дні молодості, не згадав на стор. 14, що “Молода Україна”, це плід політичної праці української студентської соціалістичної молоді на чолі з Драгомановим, Франком, Подолинським, Павликом, і щойно на стор. 47-й цю помилку він направляє, кажучи, що “твори Шевченка, Куліша, Драгоманова, Антоновича й інших формують у нас новий тип свідомого українця, якого виразником стає великий каменяр поступу Галицької України, всеукраїнської І. Франко”. Про вплив Франка на “Молоду Україну” ніхто й словом не згадав, хоч цитують його слова поезії.

У декого з авторів видно трохи хвалькуватість, мовляв “Молода Україна”, це був великий ідеологічний звір академічної молоді (стор. 11.), але ніхто навіть автор цієї фрази, не подав, бодай у загальних написах, яка була ідеологія. Неприємно вражають обвинувачення і закиди о. Мельника і о. Сохощинського, що “з часом лівіння в товаристві остигав дух”. Проф. Ратич каже, що праця послабла з тим моментом коли директор гімназії відкрив читальню для молоді (стор. 83). Добре ред. А. Чернецький зробив, що на кінці книжки вмістив “примітки до спогадів” о. Сохощинського. Книжка, не зважаючи на недоліки, вартісний вклад у нашу мемуаристику.

М. Верва

ПІСНЯ СВОБОДИ

Я пробув у Росії кілька місяців, перше ніж ясно усвідомив, що робить цю країну такою таємничо-відмінною від решти світу. В березні 1945 року групу наших кореспондентів відкликали з Москви до Бухарешту. Бухарешт ще зберіг дух веселого, звіклого до розкоші міста, сповненого суети і голосного гамури вільного світу. Ми повернулися знов до Росії і незабаром опинилися в Харкові. Смеркало. Едді Гілмер з “Асошиейт Пресс” і я йшли широкою Сумською вулицею, так переповненою людьми, що ми мусіли зійти з хідника на брук. Але від усіх цих сотень прохожих не чути було жодного звуку крім човгання підошов. Я думаю, нам одночасно прийшло на думку, що в дійсності означає свобода, бо ми раптово спинилися і слухали, і я сказав без пояснення:

— Як би ти описав це?

— Я не знаю, але це щось таке, чого ніколи не забудеш, — негайно відповів Едді.

Прислухайтесь! Над вулицею кожного вільного міста стоїть гамір, суміш людських голосів: там десь — аргумент, там — привітання

приятелів, там — оклик поліціята на необачного пішохода, вигуки вуличних торговців Каїру чи говірливих шоферів Нью Йорку. Все це разом сплітається в мелодію свободи, якої ви ніколи не чуєте, доки вона не зникне. В тоталітарних країнах люди йдуть і мовчать. Бажаючи уникнути неприємностей, вони роблять себе настільки непомітними, наскільки це взагалі можливе.

Джордж Морада “Загублений мир у Китаї”.

Третя і найбільша заповідь моого життя була: будь щирим! Не бреші, а кажи сміливо правду, кажи свою думку, своє переконання, не зважаючи ні на кого, ні на що. Тай поступай так, як кажеш. Цій ідеї, яку я вважаю за частину змагання усього культурного світу до найвищого людського добра — до волі людської думки, я старався служити все і скрізь, навіть перед судом, де я не тільки не відрікався своїх переконань, але й боронив їх... Я не вмів танцювати на політичнім позоріщі і через те одні політики мене просто висміювали, а другі й не навиділи тому, що я псуував їм інтерес. Мені така політика мантійства, гідка до глибини душі, як гідка мені всяка брехня. І я переконаний, що такою мантійською політикою ми не двигнемо нашої нації.

(Михайло Павлик у своїй промові з нагоди ювілею його 30-річної діяльності).

**
*

Як не чудно для християнської суспільності, а я найменше бачив не то признання, а бодай розуміння четвертої головної ідеї моого життя, яка виходила в мене логічно з передшої (засади щирості): Шануй чужі переконання! Поступай чесно з усіми, навіть з ворогами!... Критикую прихильника, навіть і приятеля, коли є за що, коли треба звести його з хібної дороги. Це ж і буде найкращий доказ приязни.

(Михайло Павлик у промові з приводу свого ювілею 30-річної діяльності).

Ідеал — це ціль життя... Без ідеалу (“мети”) немає життя. Хто втратив ціль у житті, той звичайно кінчає самогубством... Народи й класи, які втратили свою гуртову ціль і стремлять до чогось, не єднаються для колективної праці, — гинуть. Принцип “моя хата зкраю”, або “гуртове-чортове”, отже принцип так захвалюваного нашими земляками “індивідуалізму українського народу”, є найстрашнішим ворогом нашого народу, страшнішим сто разів від усіх зовнішніх ворогів.

**
*

(Карло Коберський — Ідеологія народництва, у “Житті” число 5 за 1925 рік).

Жива людина мріє завжди про щось, добивається чогось, борюється. Хто вже не борюкається, той вже стоїть одною ногою в труні... Важна річ матерія, цебто зовнішні умовини господарського і політичного життя... Але не менш важна річ — етична підвадлина нашої діяльності, наш ідеалізм.

(Карло Коберський, там таки).

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЇ

Шановна Редакція!

У збірнику ч. 5., при самому кінці, погрожуєте мені, що не надішлете наступного числа, якщо не пришлю передплату до 15-ого червня. А школа була б, якби я цеї книжечки не дістав, бо квартальник цікавий, життєвий, а до того скрізь у його статтях ясна і одверта думка. У збірнику ч. 5., наприклад, стаття Н. Наливайка "Наше політичне "або-або", дуже цінна. Вона вистане за всі ці безконечні писання, які читається по наших газетах і журналах за всі еміграційні роки, то значить, що не треба було читати цієї всієї писанини, лише одну цю статтю, щоб бути добре зорієнтованим, що діється на нашому рідному "смітіячу".

Або становище до VI Конгресу УККА? Не крикливе, без зайвої пропаганди, річеве і суттєве. Є лише одне "але", але не по Вашому боку, а по боці громади. Отож є питання, як підійти до тої громади, щоб вона читала такі речі? Дуже, дуже мало коло людей, що читає, а особливо серед молодняку, це тих усіх, що вже виросли поза 25-тку, а до 40-ківки їм ще далеко. Ці, як я орієнтуєсь серед знайомих, найменше читають. Замало на цю тему написати, щоб написане собі лежало, але щось треба робити іншого в цьому напрямі, щоб наш молодняк, чи вже середньолітні шукали більше писаного рідного слова. Нераз уявляю собі, якби то так у нас замість численних дрібних журнальчиків виходив лише один, а добрий, багатий змістом і формою. Гадаю, що може тоді лише такий нечита зашпортався б на такий журнал і взяв би його до рук, а за якийсь час набрав би до нього смаку, охоти і вкінці він став би для нього необхідним так, як тепер для мене "Вільна Україна".

Тому посилаю 2 дол. на передплату і 3 дол. на пресовий фонд, не стільки, скільки варта журнал, а стільки, скільки мене стати.

Здоровлю Вас і бажаю Вам і всім співробітникам журналу ясної і здорової думки та легкого викладу її для мене, читача.

Джерзі Сіті, Н. Дж.

С. Мартюк

Дорогий Редакторе!

При нагоді помінків за нашим невіджалуваним приятелем С. Миляном зложено в Торонті (Канада) 15 доларів на пресовий фонд "Вільній Україні", які вислано до адміністрації в Дітройті.

Щодо самої "Вільній Україні", то скажу парадоксально, що дуже школа, що вона появляється на світ. Всі статті редакторовані прекрасно, всі на актуальні теми і всі дають живе і щире слово, якого не знайдемо в такій викінченій формі деїнде. А школа того друку тому, що демократична громада дуже мало старається про здобуття нових читачів, а значить -- також передплатників. Журнал не є партійний, а загальнополітичний. Видає його "Українська Вільна Громада Америки" при співпраці з УРО в Канаді. А статут "Української Вільній Громади" визначає в параграфі 9, що ця організація не є партійною та що до неї можуть належати члени всяких українських партійних організацій, якщо приймають визначені в статуті принципи (про них вже була мова в редакційній статті першого збірника). Отже різні партійні групи української демократії повинні згуртуватися біля і навколо цього журналу. Першим обов'язком є співробітничати як не пером, то принаймні поширенням журналу.

Дмитро Ткачук
Торонто

ВАРТО Б ПРИЗАДУМАТИСЯ

Пилипи з конопель. Орган безробітних революціонерів на еміграції, "Українець-Час" обговорює в ч. 429 вибори до Верховної Ради УССР, що відбулися 27 лютого 1955 р. та вискакує без ніякого обґрунтування як Пилип з конопель з таким твердженням:

"Вибори ж до верховних рад республік ССР виявили і ствердили величезний пасивний і навіть активний спротив та ненависть поневолених Москвою народів до московського окупаційного режиму" (підкреслення З. Альти, автора тих нерозумних рядків).

Ніякого "пасивного і навіть активного спротиву" ці вибори не ствердили, бо під урядовим терором пішло понад 99% населення до виборчих урн і своїм звичаем по неволі голосували на одніску урядову лісту. Яке щастя, що революціонери з під Парижу, та з під Мюнхену не поважаються і носом ткнути ноза заливну заслону! А то наварили б каши! Поневолені Москвою народи працюють для збереження своїх національних, культурних і господарських сил своїми власними розумнішими методами, ніж їх вигадують "емігрантські заступництва та частини".

(опб)

**
*

Проти модерного колоніалізму. 18 квітня 1955 відбулася в Бандунгу в полудневій Азії велика конференція 29 народів африкансько-азійського континентів, що внесла гостру резолюцію проти модерного колоніалізму, від імені півтора мільярда людських істот в Азії і в Африці. Але до тих півтора мільярда людських істот, що терплять і заявляються проти світового лиха, яким є модерний імперіалістичний колоніалізм, треба б ще додати приблизно сто мільйонів людських істот, що терплять найгірший колоніальний визиск і неволю в імперіалістичному Советському Союзі і то не лише в Азії (Сібірі) але і в Європі. Тільки ж фальшиві борці проти колоніальної системи в Азії і в Африці мають відвагу і чоло виступати в обороні кольорових народів Азії і Африки, а не мають ані охоти ані відваги виступити проти ССР, хоч там цей колоніалізм виступає в найбільш дикій і жорстокій формі! І знаходяться і шляхетні душі і великі фонди, щоб зорганізувати таку велику маніфестацію в Бандунгу, а не можуть знайтися ані шляхетні люди ані фінансові засоби, щоб зорганізувати подібну маніфестацію проти імперіалізму і модерного колоніалізму в ССР, Чому? (опб)

**
*

"Пора нашому народові визволитися з російської тюрми. Пора скинути з себе гідке рабство російської державної лояльності. Пора нагадати, що предки його були козаки українські. Пора стати політиками-борцями за незалежність України від Росії... Пора подбати виключно про Україну, край і народ" (Михайло Павлик, 1911 р.).

**

"Тільки те, що здобудемо своєю працею, буде дійсним нашим надбанням, і також тільки, що з чужого культурного добра присвоїмо собі свою власною працею, стане нашим добрим". (Іван Франко у промові на своєму ювілею 1898).

НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "ВІЛЬНОЇ УКРАЇНИ" ЗЛОЖИЛИ:

С. Кривоус \$28.75, по \$10.00 Відділ УРС ім. М. Драгоманова в Рочестер, Відділ Української Вільної Громади в Рочестер, Г. Каряка, по \$8.00 Т. Бортник, по \$6.00 Т. Лотоцький, по \$5.00 Г. Денисенко, О. Кокурудза, Т. Кобзей, по \$3.00 З. Стефанів, С. Мартюк, І. Марцінюк, В. Ривак, В. Гаврилюк, В. Проців, по \$2.00 О. Охрим, В. Семенюк, С. Совяк, С. Фірко, Д. Ткачук, п-і Милян, Ф. Милян, Г. Мазурник, А. Семенюк, по \$1.00 Л. Безручко, Д. Кошій, П. Вибираний, І. Палка, М. Олексів, по \$0.50 А. Таній.

Щира подяка жертвам та просьба до прихильників нашого видавництва не забувати про пресовий фонд при всіх нагодах.

